

Národní archiv v roce 2008

Eva Drašarová

Personální situace

Personální situaci v odděleních nelze charakterizovat jednoduchým přehledem. Nepochybným faktem se stalo, že k 1. 1. 2008 se počet systemizovaných míst o 1 zmenšil na základě rozhodnutí ministra vnitra o snížení počtu pracovních míst v resortu (archivář). Z téhož podnětu bylo jedno místo přeměněno na „digitalizátora“. Archiv je samozřejmě strukturován do specializujících se dílčích jednotek, přesto existují činnosti, které se vykonávají více odděleními, a odlišení mezi nimi je dáno růzností svěřeného Národního archivního dědictví. Správa fondů a jejich odborné zpracování a zpřístupnění v celé škále vědeckých produktů se sjednocuje metodikou a rozlišuje specifiky chronologickými, věcnými, jazykovými, paleografickými, diplomatickými atd. Řada archivářů současně vykonává poslání archivního inspektora, poskytuje informace veřejné správě i soukromému sektoru, vyhotovuje rešerše či zabíhá nejen do oblasti historie, dějin správy, pomocných věd historických, ale i stále více do informatiky, nutné pro další vývoj oboru. U instituce naší velikosti samozřejmě i u ostatních povinností dochází ke kumulaci rolí – archiváři a další kolegové ve studovněch se věnují i reprografickým činnostem, fotografové též digitalizují, práce s veřejností se týká skoro všech. Snad jen restaurátoři konzervují a restaurují, když i v péči o fyzický stav archiválií existuje masivní složka preventivní, dále mírně krizová (práce v terénu s kontaminovaným materiálem a přebírání archiválií po povodních – nyní z resortu kultury) a vědecký úsek. O propojení kontroly spisové služby a výběru archiválií se segmentem výzkumu a vývoje v oblasti elektronických archiválií, se standardizací a využitím podnětů z oblasti informatiky ani nemluvě.

Vykonávání více povinností jednou osobou se v roce 2008 propojilo ještě s nutností vzájemné výpomoci mezi odděleními. Vývoj personální situace nebyl ve třech útvarech bohužel příznivý – kombinace nemocnosti, fluktuace a priorit vedení směřujících k vytvoření míst nutných k přípravě a organizaci výstavby tzv. Národního digitálního archivu udělal své.

Cílevědomě směřujeme k vzájemné spolupráci, k ocenění činností vykonávaných „těmi druhými“, k překonávání tendencí k uzavírání se do organizačních ulit, jež s různě velkou setrvačností si přinesla oddělení z doby před sestěhováním do nové budovy. Podněty „zdola“ i „shora“ se užitečně

prolínají. Malým příkladem takových snah se kromě výše zmíněných „výpomocí“ staly tzv. výměny především nových pracovníků napříč odděleními. Pokud je tato praxe založená na oboustranném zájmu, je více než užitečná a rozšiřuje obzory pracovníků a přispívá k vytváření neformálních vazeb.

Evidence archiválií

K 31. 12. 2008 spravoval Národní archiv ve své základní evidenci celkem 1724 archivních souborů v rozsahu 119.611,15 bm (oproti stavu k 31. 12. 2007 se jedná o nárůst o 33 archivních souborů a 1096,54 bm). Z uvedených 1724 archivních souborů bylo celkem 1677 souborů (110.375,16 bm) evidováno jako soubory v přímé péči archivu, 43 souborů (9194,79 bm) bylo v archivu uloženo na základě depozitní smlouvy (v roce 2008 nově přibýly fondy Sběrka archiválií činovníků skautského hnutí a Janouch František, MUDr.) a 4 archivní soubory (41,20 bm) byly na základě smlouvy uloženy mimo archiv.

V základní evidenci NAD archiválií uložených mimo archivy a kulturně vědecké instituce evidoval Národní archiv k 31. 12. 2008 celkem 4 archivní fondy o celkové metrāži 12,72 bm, což znamená, že oproti stavu k 31. 12. 2007 přibyl v této evidenci 1 nový archivní fond (Občanská demokratická strana, Praha).

Do evidence vnějších přírůstků a úbytků bylo zapsáno celkem 206 vnějších změn uskutečněných v roce 2008 (tj. o 27 více než v roce 2007). Celkem bylo evidováno 203 přírůstků (192 přírůstků výběrem a 11 přírůstků delimitací) a 3 úbytky. Nejvíce přírůstků (14) bylo uskutečněno od Telefonica O2 Czech Republic, a.s., nejvíce bm (192,05) bylo převzato od Ministerstva financí ČR, nejvíce přírůstků (4) se vztahovalo k fondu Archiv Národního divadla a nejvíce evidenčních jednotek (101 885) bylo zaznamenáno k fondu Ministerstvo informatiky ČR. Nárůst počtu přírůstků uskutečněných v roce 2008 je zásluhou především pracovníků 6. oddělení, kteří v tomto roce realizovali celkem 58 přírůstků, zatímco v roce 2007 pouze 33 přírůstků. Nejčastějším druhem přírůstku uskutečněného výběrem byl přírůstek ve skartačním řízení – 90x, dále následovaly přírůstek mimo skartační řízení – 42x, dar – 34x, koupě – 16x a depozitum jiného subjektu – 10x. Celkem bylo v roce 2008 převzato 1049,7 bm archiválií a 111 940 evidenčních jednotek (tj. o 449,25 bm méně a o 77 455 evidenčních jednotek více než v roce 2007). Do jiných archivů bylo delimitováno 23 evidenčních jednotek v rozsahu 0,72 bm.

Do druhotné evidence předalo v roce 2008 údaje ze své základní evidence celkem 16 archivů a 2 kulturně vědecké instituce. Celkem 5 archivů

(Archiv Akademie věd ČR, Archiv hlavního města Prahy, Archiv Národního technického muzea, Archiv Úřadu pro zahraniční styky a informace a Literární archiv Památníku národního písemnictví) předalo v roce 2008 Národnímu archivu 54 stejnopisů svých archivních pomůcek v listinné podobě.

K 31. 12. 2008 měl Národní archiv ve své péči celkem 1 národní kulturní památku (dále NKP) a 25 archivních kulturních památek (dále AKP). Pravidelná prověrka fyzického stavu archivních kulturních památek se uskutečnila ve dnech 18. a 19. 11. 2008.

Ve dnech 30. a 31. 10. 2008 provedli pracovníci odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra v Národním archivu plánovanou státní kontrolu způsobu vedení základní evidence NAD v elektronické podobě se zaměřením na evidenci vnitřních a vnějších změn, formální správnosti evidence NAD v listinné podobě, správnosti údajů v evidenci NAD a na evidenci a označení AKP a NKP.

V roce 2008 byl celkový objem přírůstků ve sféře veřejnoprávních původců na průměrné roční úrovni, protože již nedocházelo k rozsáhlým přejímkám v souvislosti s likvidací povodňových škod a se zrušením některých institucí, jako tomu bylo ve výjimečné míře v roce 2007.

Výběr archiválií

Ke konci roku 2008 evidujeme 336 veřejnoprávních původců, kteří náleží do předarchivní péče Národního archivu. Z těchto bylo do péče státních oblastních archivů postoupeno se souhlasem odboru archivní správy a spisové služby MV a za přesně definovaných podmínek celkem 146 původců a dále u 29 původců byla postoupena těmto archivům péče o pobočky a regionální pracoviště. Celkový počet veřejnoprávních původců náležejících ze zákona do předarchivní péče archivu je tedy již od roku 2006 v podstatě stabilizován, jejich podstatně nižší počet v roce 2005 (pouze 252 původců) souvisí s tehdy nově aplikovaným archivním zákonem z roku 2004 a se zlepšenou současnou evidencí. Výběr ve skartačním a mimo skartační řízení se realizoval celkem u 69 veřejnoprávních institucí (o proti roku 2007 pokles o 5 původců) a sepsalo se při tom celkem 159 protokolů (v roce 2007 celkem 200 protokolů). Zatímco v roce 2007 bylo provedeno skartační nebo mimoskartační řízení u 14 původců za posledních 15 let zcela poprvé (a v roce 2006 jich bylo 9), neproběhlo skartační nebo mimoskartační řízení v roce 2008 u žádného takového původce. Na základě poprvé provedeného průzkumu lze konstatovat, že okruh veřejnoprávních původců v péči Národního archivu, u nichž nebylo provedeno skartační, ani mimoskartační řízení od roku 1990 do roku

2008 se již zřejmě stabilizoval v počtu celkem 69 původců. Jedná se převážně o organizace zřízené ústředními úřady především z oblasti školství, zdravotnictví, spravedlnosti a justice, zemědělství a kultury, specifickou skupinou je většina profesních komor a několik institucí zřízených zvláštním zákonem (např. Česká geologická služba, Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, Český úřad zeměměřický a katastrální apod.). Na tuto skupinu původců bude nutné zaměřit pozornost Národního archivu v příštím roce a vyhodnotit komplexně účelnost vynaloženého dosa- vadního úsilí skartátorů.

V roce 2008 vybrali archiváři u 63 veřejnoprávních původců při 139 skartačních řízeních (tj. počet skartačních protokolů) k trvalému uložení celkem 395,5 bm archiválií, tedy 10,5 % procent z celkového množství 3 769 bm dokumentů předložených k výběru.

Jako pozitivní jev z hlediska zvyšující se metodické úrovně výběru ve skartačním řízení lze vysvětlit skutečnost, že se poněkud zvyšuje podíl vybraných archiválií na navržených dokumentech (9,3 % v roce 2005 a 10,5 % v roce 2008) a na druhé straně se na poměrně stabilní úrovni (asi 1/3 všech skartačních protokolů) udržuje počet těch skartačních říze- ní, u nichž byly určeny všechny navržené dokumenty ke zničení. V sou- vislosti s dlouhodobými statistikami se ukázalo, že napříště bude třeba do nich zahrnovat jako svébytnou položku množství dokumentů, vyřazova- ných na základě stále častěji Národním archivem udělovaného trvalého souhlasu některým původcům pro určité typy dokumentů. Od roku 2006, tedy po vydání nového archivního zákona, vydal Národní archiv 11 trva- lých skartačních souhlasů pro 9 veřejnoprávních původců (Český statis- tický úřad, Ministerstvo zdravotnictví ČR, Státní fond životního prostředí ČR, Ministerstvo dopravy ČR, Institut klinické a experimentální medicíny, Státní ústav pro kontrolu léčiv, Středisko cenných papírů, Ministerstvo spravedlnosti ČR, Policejní prezidium). Tito původci každoročně na zákla- dě uvedených povolení vyřazují stanovené dokumenty a informují Národní archiv o jejich množství.

V polovině roku (v souvislosti s revizí plnění plánu na rok 2008 v důsledku fluktuace) zpracovali kolegové v oddělení nestátních fondů sumář nejur- gentnějších úkolů v oblasti předarchivní péče a akvizic, který obsáhl téměř devadesát položek, a domluvili se na prioritách plnění. Postupně dotvářejí informační základnu o vybraných původcích – právnických osobách. Re- šerše se zaměřila na mezinárodní organizace působící v Praze před ro- kem 1990 a na bývalé masové organizace Národní fronty, které budovaly velké archivy.

Pokroku se podařilo dosáhnout v komunikaci s některými současnými parlamentními politickými stranami. Obnovil se kontakt s Občanskou de-

mokratickou stranou a zahájila časově náročné práce (archiv je umístěn v Ústí nad Labem) při pořádání dokumentů, přípravě skartace a výběru archiválií. Jednání s Křesťanskou a demokratickou unií – Čs. stranou lidovou (v minulosti rovněž přerušovaná) vyústila koncem roku 2008 v podpis smluv o uložení části digitálního archivu KDU-ČSL v Národním archivu (před tím byly předány fotografie z redakce Nového hlasu). První plod (mimořádně cenný archiv generálního tajemníka ČSL JUDr. Vladimíra Červenky) přinesla i dohodnutá součinnost při získávání osobních fondů bývalých funkcionářů ČSL. V roce 2008 vyvstala komplikace v podobě archivu nakladatelství Melantrich, jehož vrácení požaduje subjekt, označující se za nástupce akciové společnosti, dříve blízké národně socialistické straně. Celkem bylo v rámci skartačních řízení u soukromoprávních původců posouzeno a ke skartaci určeno téměř 300 bm písemností z let 1960–2008.

Jako v minulém roce probíhaly konzultace při tvorbě a úpravách spisových norem, v některých případech však bez uspokojivého výsledku. Část pracovníků archivu se intenzivně podílela na přípravě novely archivního zákona i jeho prováděcích vyhlášek a na připomínkách k návrhu věcného záměru zákona o digitálním archivu.

Protože se prokázala vyšší účinnost a efektivita rychlých průzkumů spisové služby u původců, byla ze státních kontrol plánovaných na rok 2008 uskutečněna pouze jedna – u Drážního úřadu.

Významnou změnou v organizaci práce a v dostupnosti informací o výkonu předarchivní péče u jednotlivých původců bylo v roce 2008 uvedení do provozu modulu „Předarchivní péče“ v rámci intranetového informačního systému archivu. Po zaškolení archivářů umožňuje tento systém okamžité ukládání vybraných údajů o každém skartačním i mimo skartačním řízení, v následujícím roce se předpokládá propojení této části modulu s údaji o přejímkách.

Mimo skartační řízení provedlo oddělení předarchivní péče výběr archiválií u 13 původců, přičemž podle 18 protokolů bylo vybráno ze 406 bm celkem 184,2 bm archiválií, tedy 45,4 %. Vysoké procento vybraných archiválií oproti skartačním řízením vyjadřuje specifikum tohoto druhu výběrů, atypický je také výskyt téměř poloviny institucí, u nichž byl výběr prováděn a které nepatří mezi původce v předarchivní péči Národního archivu: kromě Českého Telecomu, a.s. se ve 4 dalších případech jedná o nástupnické hospodářské subjekty bývalých podniků zahraničního obchodu (výběr se znalostí registratury pro Státní oblastní archiv v Praze), největší množství vybraných archiválií pochází pak z činnosti Mezinárodního svazu studentstva, jehož fond byl uložen v oddělení nestátních fondů. V režimu mimo skartačního řízení se uskutečnily všechny 3 samostatné přejímky

elektronických dokumentů od Ministerstva vnitra a bývalého Ministerstva informatiky.

Oddělením nestátních fondů bylo vybráno 293,48 bm archiválií, 2813 evidenčních jednotek (uvedeny pouze soubory podchycené v evidenci NAD). Darem bylo získáno 32 přejímek, koupí 12, ve skartačním řízení 1, výběrem mimo skartační řízení 11, jako depozitum 6, delimitací 1. Z celkem 63 přejímek je možno konkrétně upozornit alespoň na osobní fondy politiků (či dodatky k nim) – například ministra spravedlnosti JUDr. Alfréda Meissnera (za součinnosti s historikem PhDr. Josefem Tomešem), předsedy vlády Ing. Aloise Eliáše, ministra kultury Pavla Tigrida, členky předsednictva ÚV KSČ Marie Švermové, předsedy České národní rady PhDr. Čestmíra Císaře, předsedy vlády PhDr. Jana Stráského (zajistil pracovník 5. odd. M. Kunt) či ministra školství prof. RNDr. Petra Vopěnky, DrSc.; účastníka druhého a třetího odboje generálmajora Miloše Knorra, MBE (za Iviho podílu historika Mgr. Pavla Palečka); ředitele Národního divadla prof. Přemysla Kočího; syndika Syndikátu novinářů ČR Vladimíra Bystrova; historiků doc. RSDr. JUDr. Františka Červinky, CSc., PhDr. Františka Cigánka, Ing. Miloslava Klimeše, PhDr. Blanky Karlsson, PhD.; archivářů PhDr. Adolfa Ludvíka Krejčíka, PhDr. Josefa Kollmanna a PhDr. Evy Drašarové, CSc. Spisovatelka PhDr. Eliška Horelová předala cennou sbírku archiválií, tematicky se vztíká k období 2. světové války. Našemu archivu svěřila své závažné dokumenty také skupina bývalých činovníků Junáka pod vedením Jaroslava Macka, prom. hist., bývalého ředitele Státního oblastního archivu v Litoměřicích. Z archiválií z provenience právnických osob je nutno zmínit alespoň archiválie spolku Společnost Bedřicha Smetany (delimitace z Muzea Bedřicha Smetany); občanských sdružení Český svaz tělesné výchovy, Česká archivní společnost, Výbor „Oni byli první“ či Zelený kruh; mezinárodních organizací Mezinárodní svaz studentstva (zásluha o záchranu archivu patří pracovníku 5. odd. B. Bromovi) a Pražské centrum při Institutu pro studia Východ - Západ; organizací zahraničních Čechů Ústředí čs. sokolstva v zahraničí a Česká beseda Svatopluk Čech v Curychu. Zvláště je třeba ještě zmínit předání archivu Svazu vysokoškolského studentstva a archiválií dalších mládežnických organizací, které nám svěřil RNDr. Miroslav Prokeš. Z provenience veřejných institucí pocházejí archiválie fondů Národní divadlo v Praze a Kancelář pro oběti nacismu Česko-německého fondu budoucnosti.

Několik přejímek zůstalo pro nutnost kompletace souboru zatím mimo evidence. Jedná se např. o archiv Konfederace politických vězňů, Občanské demokratické aliance, Společnosti pro soudobou dokumentaci, generálního tajemníka ČSL JUDr. Vladimíra Červenky, archiválie rodiny Masarykových a Revilliodových, tajemníků ministra zahraničí J. Masaryka prof. PhDr. Lumíra Soukupa a JUDr. Antonína Suma, CSc.

Potěšitelné je, že jsme upozorňováni na archiválie osobní provenience některými historiky (např. PhDr. Alena Hájková, doc. PhDr. Jiří Pernes, PhD., PhDr. Josef Tomeš, doc. PhDr. Martin Kučera, CSc., PhDr. Stanislav Kokoška, Mgr. Pavel Paleček, PhDr. Michal Pehr, PhD. a další), příznivci spolupracujících občanských sdružení (např. ČSBS) apod. Koordinace činnosti s jinými pracovišti, zabývajících se shromažďováním archiválií soukromopravní provenience, pokračovala i v roce 2008. Je třeba jmenovitě zmínit spolupráci s Literárním archivem Památníku národního písemnictví, Archivem Národního muzea, Archivem Národní galerie, Masarykovým ústavem - Archivem Akademie věd ČR, Archivem hl. m. Prahy, Státním oblastním archivem v Praze, Státním oblastním archivem v Litoměřicích, Střediskem pro exilová studia při UJEP Olomouc, Československým dokumentačním střediskem, Terezínskou iniciativou a dalšími.

Zpracování archiválií

Mezi jednotlivými zpracovatelskými odděleními existují rozdíly dané podstatou spravovaného Národního archivního dědictví. Sjednocení se děje na metodické bázi spočívající na základních principech a metodách historických věd. Kvantitativní ukazatel zpracovanosti fondů dle oddělení vystihuje následující přehled, byť do jisté míry zkrácený přísnými kritérii posledních let pro zpřístupnění fondů a rozporem mezi faktickou a evidenční správou fondů. V souladu s tabulkou se pak jeví volba priorit a zaměření úkolů napříč celým archivem.

Oddělení	běžných km celkem	nezpracováno bm v %	počet archivních souborů celkem
1.	13,4	6,7	200
2.	15,2	5,4	117
3.	25,6	18,1	164
4.	46,2	72,7	354
5.	2,3	90,1	109
6.	15,8	65,2	719

V roce 2008 byly schváleny a zapsány do evidence následující archivní pomůcky:

- Teoretická zkušební komise státních zkoušek, Praha, 1850–1858, Dominik Budský, inventář, 2007, 12 s., ev. č. pom. 1659.
- Malypetr Jan (1792) 1873–1947 (1964), Renata Kuprová, inventář, 2006, 27 s., ev. č. pom. 1660.
- Zemská úřadovna pro ovoce a zeleninu, Praha, 1917 (1918), Vojtěch Kroužil, inventář, 2007, 14 s., ev. č. pom. 1661.
- Františkáni v Chebu 1304–1950, Květoslava Haubertová, inventář, 1982, 60 s., ev. č. pom. 1662.
- Staré montanum Praha. Úřední knihy, registraturní pomůcky, spisy sign. 1/1, 1/2, 1527–1783 (1825), Stanislava Jílková, dílčí inventář, 2006, 351 s., ev. č. pom. 1663.
- Prezidium ministerské rady Vídeň, 1852–1918, Roman Horký – Jan Krlín – Pavla Lutovská – Kristýna Hladíková – Pavel Koblasa, inventář, 2007, 730 s., ev. č. pom. 1664.
- Intendance českého Národního divadla, Praha, 1861–1918, Pavla Lutovská, inventář, 2007, 26 s., ev. č. pom. 1665.
- Sběrka staničních kronik (1887) 1902–1961, Zora Machková – Dana Marvalová, inventář, 2008, 136 s., ev. č. pom. 1666.
- Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha – listiny, 1348–1790, Jiřina Juněcová, inventář, 2008, 94 s., ev. č. pom. 1667.
- Horní úřad Mladá Vožice – Tábor (1809) 1832–1854, Pavel Koblasa, inventář, 2008, 29 s., ev. č. pom. 1668.
- Horní soud Příbram (1725) 1783–1850 (1884), Milan Hlinomaz – Stanislav Kokoška – Markéta Novotná, inventář, 2008, 50 s., ev. č. pom. 1669.
- Substituce horního soudu Jílové 1791–1845 (1852), Stanislava Jílková, inventář, 2008, 45 s., ev. č. pom. 1670.
- Nikolajev Semjon Nikolajevič 1880–1976 (2002), Raisa Machatková, inventář, 2008, 40 s., ev. č. pom. 1671.
- Ústřední sdružení úředníků, učitelů a zřízců Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu, Praha, 1926–1938, Renata Kuprová, 2008, 56 s., ev. č. pom. 1672.

V oddělení pro správu nejstarších fondů (1. oddělení) neplánovali žádné nové a dlouhodobější zpracovávání větších celků. Prioritou jsou zde další povinnosti – Soupis pečeti, pokračující delimitace duplikátů matrik, digitalizace listin, bezpečnostní snímkování. Největším zpřístupňovacím úkolem je pořádání fondu Židovské kontrolní matriky. Součástí tohoto úkolu je i pokračování jejich revize, zapracovávání přírůstků z mimopražských archivů, vlastní inventarizace fondu a tvorba rejstříku.

S Českým úřadem zeměměřickým a katastrálním byla uzavřena dohoda o společné prezentaci císařských otisků a tzv. indikačních skic na technických prostředcích ČÚZK. Byly dohodnuty i potřebné technické a obsahové úpravy a byla předána data a snímky historického Plzeňského kraje. Na jejich zveřejnění ČÚZK pracuje. Proběhlo zpracování metadat kraje Loketského a Žateckého

Dále pokračovala konverze inventáře fondu Reambulované mapy do Janusu. Pro projekt Monasterium byla provedena kontrola metadat z fondu Archiv České koruny a jejich následné odevzdání do vídeňské centrály k vyvěšení na webovou stránku. Průběžně byla prováděna revize přepisů inventářů digitalizovaných fondů (listiny po r. 1526 z fondů Řád křížovníků, Řád premonstrátů, Finanční prokuratura.

K významným úkolům patřily i katalogizační práce na Evidenci dochovaných vyobrazení šlechtických erbů v nobilitačních spisech České dvorské kanceláře za pomoci programů Excel a Janus, jejichž výsledná podoba přispěje nemalou měrou k jejich ochraně.

Pokračoval také přepis jmenného rejstříku fondu Stará manipulace (písmena L–M) a byl realizován přepis části inventáře Řád dominikánů – knihy.

Práce na Soupisu pečeti pokračovaly podle plánu ve stabilizovaném kolektivu. Bylo popsáno celkem 1 341 ks pečeti z fondů Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., Řád křížovníků s červenou hvězdou, České gubernium – listiny, Stížný list české a moravské šlechty kostnickému koncilu 1415, Kapitula Vyšehradská a Řád augustiniánů.

Ryze zpracovatelské malé 2. oddělení s fondy cca z let 1848–1918, staršími hornickými a samosprávnými archiváliemi, pokračuje ve smělém zpřístupňování badatelsky atraktivních fondů mj. i dálkovým způsobem. S ohledem na personální změny spočívající v přijetí nových odborných pracovníků probíhalo zpracování několika drobnějších fondů, aby se tito seznámili s programem Janus a s metodikou užívanou v Národním archivu. V roce 2008 se podařilo dotáhnout do konce několik zpracovatelských projektů. Byl schválen inventář fondu Prezidium ministerské rady Vídeň a ukončena tím práce tří generací archivářů.

Oddělení úspěšně spolupracovalo s partnerským archivem v Rakousku a podílelo se na grantovém projektu GA ČR reg. č. 409/08/0296 Průvodce po fondech a sbírkách Rakouského státního archivu pro českého návštěvníka. Byly dokončeny a zveřejněny na internetu soupisy personálních spisů profesorů a docentů na pražské univerzitě a na pražské technice, jež jsou uloženy ve Vídni.

Po letech byl dokončen a schválen dílčí inventář k fondu Staré montanum. Byly dokončeny inventáře několika horních fondů (Horní úřad Mladá Vožice - Tábor, Horní soud Příbram, Substitute horního soudu Jílové). Bezproblémově pokračovalo zpracování a inventarizace Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha, byl schválen inventář listin a probíhalo zpracování knih. Zároveň byl zhotoven dodatek k soupisu pečeti u těchto listin. Výrazně pokročilo zpracování soupisu vystěhovalectví, jehož první část bude možné v roce 2009 zpřístupnit na webu Národního archivu. Intenzivně se pracovalo na inventarizacích dalších fondů (Horní úřad Rudolfov, Památkový úřad Vídeň, Generální ředitelství státních drah-Vídeň – dodatky, ČM – sg. 13, obecní záležitosti), jež budou dokončeny v roce 2009. V roce 2008 odstartoval projekt týkající se zpracování a inventarizace rozsáhlého fondu Stavovská zemská pokladna a účtárna Praha.

V oddělení fondů první republiky a okupace (3. oddělení) započala inventarizace fondu Prezidium ministerstva vnitra (dříve fond č. 225 SÚ MV). V loňském roce se podařilo inventarizovat prvních 77 kartonů.

Dokončili zpracování obou fondů týkajících se Huberta Ripky, které na základě rozhodnutí metodické komise získaly společný název Archiv Huberta Ripky. V současné době končí ukládání údajů do programu JANUS. Nový fond bude mít rozsah 308 kartonů.

Další významnou pomůckou bude prohloubený inventář k fondu Úřad říšského protektora – státní tajemník K. H. Frank (dřívější fond SÚ MV 109). V současné době je zpracováno všech 184 kartonů a v příštích týdnech budou dokončeny rejstříky a napsán úvod.

Pokračovalo zpracování dodatků k hospodářským fondům dle dohodnuté metodiky, resp. v srpnu 2008 vytvořil student z pražské katedry archivnictví pod vedením zkušených kolegů inventář k fondu Hospodářská skupina sklářského průmyslu (fond čítá 6 kartonů).

Na konci roku byl dopsán úvod k inventáři fondu čítajícího 13 281 kartonů - Policejní ředitelství Praha II – všeobecná registratura (1921) 1941–1950 (1956), jenž v letech 2000–2005 pořádal kolektiv pracovníků z různých oddělen. Bylo dokončeno i štítkování kartonů a úředních knih.

Dlouhodobý projekt katalogizace protokolů schůzí vlád z fondu Prezidium ministerské rady pokračoval v minulém roce prací na Katalogu a rejstřících k protokolům schůzí 14. československé vlády (tj. červen 1935 – listopad 1935). Helena Nováčková zpracovala protokoly jednotlivých schůzí uložených ve dvou kartonech, osobní a zeměpisný rejstřík a v průběhu roku 2009 dokončí věcný rejstřík, celý katalog zrediguje a vypracuje úvod k publikaci evidované v edičním plánu.

Revidoval se badatelsky velmi využívaný celek Policejní prezidium Praha 1920–1950. V současnosti je zkontrolováno již 487 kartonů. S jednoduššími pracemi, zejména s adjustací fondu Nejvyšší správní soud, Sčítání lidu RČS v roce 1930 a Sčítání obyvatelstva 1939 již tradičně vypomáhali důchodci a studenti v rámci dohod o provedení práce.

V oddělení fondů z období socialismu (4. odd.) zpřístupňovali dva velké kmenové fondy – Ministerstvo zdravotnictví a dílčí fond ÚV KSČ - Gustav Husák. V prvním úkolu bylo zpracováno 85 kartonů včetně inventarizace. Probíhalo pořádání oddělení pro zahraniční styky Ministerstva zdravotnictví a třídění a pořádání osobních spisů lékařů. Celek osobních spisů, který podchycuje lékaře podle určitého významu ve vědě, výzkumu a podle působení v cizích státech, bylo nutno utřídit věcně a abecedně. V druhém projektu bylo inventarizováno 144 kartonů. Práce budou pokračovat v roce 2009.

Metodickou komisí Národního archivu byl přijat a schválen inventář dílčího fondu ÚV KSČ - Kancelář tajemníka Oldřicha Švestky (1970–1975). Po zapracování několika málo připomínek bude pomůcka odevzdána. Fond obsahuje 224 evidenčních jednotek a je uložen v 25 kartonech.

Pokračovalo pořádání a dokládání sčítacích operátů z dodatků, které zůstaly při přebírání fondu Národní sčítání lidu 1950 mimo souvislou řadu. Celkem bylo takto adjustováno 1206 kartonů. Byly uspořádány zápisy ze schůzí kolegií fondu Československá vládní komise pro stíhání nacistických válečných zločinců a připraveny pro inventarizaci. Bylo zahájeno třídění a pořádání „pamětních spisů“.

Pro naléhavé účely nahlédací a badatelské agendy jsme třídili, pořádali a adjustovali části fondu Státní ústav památkové péče a ochrany přírody. Sjednotili jsme několik řad dokumentů k jednotlivým lokalitám a byla vytvořena jedna abecední řada o 255 kartonech. Při nahlédací a badatelské agendě, která je vzhledem k jednotlivým lokalitám v režimu památkové péče velice častá, můžeme pracovat rychle a spolehlivě. Stávající kartony abecední řady kmenových čísel studentů z jednotlivých zemí ve fondu Dům zahraničních služeb Ministerstva školství ČSR jsme při revizi uložení celého fondu doplnili dalšími spisy tak, že celá řada doznala změny o 21 kartonů. Tím jsme ukončili uspořádání této části fondu až do roku

1992 a můžeme vyřizovat potvrzování studia zahraničních studentů až k tomuto datu.

V oddělení s nejnovějšími archiváliemi ústřední veřejné správy (5. odd.) se potvrdila účelnost hrubého pořádku a popř. slučování více přejímek od jednoho původce dohromady. Oproti minulému roku bylo takto rozříděno a souhrnnými předávacími soupisy zčásti opatřeno podstatně více archiválií: především byl takto uspořádán a souhrnným soupisem opatřen fond Národní informační středisko 1991–1997 (celkem 325 ukládacích jednotek, tj. 41 bm). Mimo plán uspořádali a inventarizovali osobní fond Zitta František z let 1906–2005, inventář bude předložen ke schválení, fond náleží do péče 6. oddělení. Při delimitaci k předání do Státního oblastního archivu Praha byly zčásti hrubě uspořádány fondy Chempol Group, a. s. 1994–1998 (901 ukládacích jednotek, tj. 82 bm) a fond C.H.C., a. s. 1996–1999 (17 ukládacích jednotek, tj. 1,5 bm).

Oddělení nestátních fondů (6. odd.) pokračovalo v roce 2008 v oblasti zpracování v úkolech v zásadě podle schváleného plánu. Jeho průběžné plnění komplikovala značná nemocnost, později pak i odchody několika pracovníků oddělení z Národního archivu. Kvůli postupnému přejímání jejích agendy jinými pracovníky, včetně správy fondů, a badatelské agendy, musel být plán v polovině roku upraven, upravená verze byla předložena ředitelce archivu. Některé úkoly v oblasti zpracování archiválií tak musely být přerušeny, jiné nebyly vůbec zahájeny.

Nejrozsáhlejšími pořadacími úkoly oddělení zůstává zpracování fondů Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv III a Archiv Syndikátu novinářů, které byly zahájeny v minulých letech. U fondu Ministerstvo zahraničních věcí – výstřižkový archiv III bylo zahájeno ukládání inventárních záznamů do programu JANUS, probíhala tvorba rejstříků a práce na úvodu k výsledné pomůcce. U fondu Archiv Syndikátu novinářů byl dokončen koncept inventáře a vypracován rozsáhlý úvod. V příštím roce bude třeba inventární záznamy uložit do programu JANUS a vypracovat rejstříky. Situace u tohoto fondu je však komplikována odchodem obou zpracovatelů z Národního archivu a nutností převzetí tohoto úkolu jiným pracovníkem. Průběžně pokračovala katalogizace historických a vzpomínkových prací ve fondu Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor (celkem uloženo k dnešnímu dni 3552 záznamů).

Správce Sbírky map a plánů pokračoval v průběžné konverzi záznamů do programu JANUS, zároveň třídil a katalogizoval přírůstky ke sbírce.

Průběžně pokračovaly práce na zpřístupnění složitého fondu Rodinný archiv toskánských Habsburků, částí Leopold II., Ludvík Salvátor (uspořádáno a zpracováno na kartotéčních lístcích 15 kartonů z celkových 19) a Sbírka map a plánů (uloženo 492 inventárních záznamů do programu

JANUS). Metodická komise projednala plán pořádání části Leopold II. a schválila předložený návrh správkyně fondu.

Ve druhé polovině roku 2008 bylo zahájeno rovněž zpracování dalšího kmenového fondu Národního archivu: Národní fronta – ústřední výbor (1945) 1948–1948. Zpracování se zatím zaměřilo na zařazování rozsáhlých reponend a třídění dodatků a jejich zařazování do fondu.

Pokračovaly práce na zpřístupnění fondů Beran Rudolf, Kárných Miroslav a Margita (včetně jednání o kompletaci fondu s Archivem hlavního města Prahy a Institutem Tereziánské iniciativy), Nikolajev Semjon Nikolajevič a Tigrid Pavel. Průběžně probíhalo zpracování přírůstků do otevřených sbírek: Sběrka Výstřižky, Sběrka Dokumentace a Sběrka písemností osobní povahy.

Ke schválení bylo předloženo pět definitivních archivních pomůcek, z nichž čtyři byly již schváleny: Malypetr Jan, Nikolajev Semjon Nikolajevič, Sběrka staničních kronik a Ústřední sdružení úředníků, učitelů a zřízců Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu, ve fázi lektorského řízení je inventář k fondu Svaz protifašistických bojovníků – ústřední výbor (1945) 1951–1968.

V roce 2008 byly v oblasti foto-, fono- a kinodokumentů (část 8. odd.) průběžně katalogizovány přírůstky do Sběrky pozitivů, Sběrky negativů a Sběrky mikrofilmů, i když těchto materiálů ubývá díky novějším reprodukčním technikám. Analogové záznamy zařazované do uvedených sbírek se pořizují jen v několika případech, a to jen z toho důvodu, že jsou pro žadatele levnější. Stále však pořizujeme studijní náhledy ke svitkovým filmům (nitráty).

Na podzim roku 2007 byly zahájeny opravy dat uložených v databázi Janus, protože jejich převod z původní databáze FOTO se ne zcela podařil (zmizely např. části inventárních čísel a z katalogizačních záznamů zůstaly jen začátky řádků). Takto byla postižena všechna převáděná data týkající se archivních souborů Balkanpress, Fotoarchiv ČTK 1919–1938 a Fotoarchiv ČTK 1930–1939 a také Soupisu bohemič, který je součástí Sběrky mikrofilmů a Sběrky negativů. Oprava Soupisu bohemič byla v roce 2008 dokončena a je možné je v rámci Janusu využívat. Tyto „opravné“ práce pokračovaly po celý rok 2008 a zdaleka nemohly být dokončeny. Zároveň byly záznamy upřesňovány a doplňovány o skeny jednotlivých dokumentů. Tyto práce budou – vzhledem k dalším úkolům – dokončeny pravděpodobně v roce 2012 (na všech souborech).

Pokračovala katalogizace souboru Fotoarchiv ČTK 1920–1936. Vzhledem k tomu, že soubor je tvořen z převážné části deskovými negativy a je hoj-

ně využíván badateli, bylo zahájeno jejich skenování a připojování obrázků k jednotlivým záznamům.

Fotoarchiv K. H. Franka, další rozpracovaný archivní soubor, vzhledem k dalším úkolům nemohl být dokončen v roce 2008. Při dopracování tohoto již v minulosti zpracovaného souboru se objevilo takové množství chyb, že je třeba veškeré údaje složitě ověřovat. Dále bylo zjištěno, že jen cca polovina fotografií byla podchycena inventárními záznamy, takže je třeba více než 2500 záznamů nově doplnit.

Zpracování archivního souboru Alexandrijské mikrofilmy bylo zahájeno v roce 2006, a to pro značný zájem badatelů. Mikrofilmy (celkem 165 svitků, tj. cca 80.000 polí) byly zkontrolovány a porovnávány s původním (neúplným) lístkovým katalogem (byl pořízen jen k některým svitkům). Jednotlivé záznamy byly uloženy do databáze Janus, avšak při kontrole byly zjištěny chyby – gramatické i formální, takže v současné době probíhají opravy (korektury) více než 3000 uložených katalogizačních záznamů a jsou doplňovány rejstříky – jmenný a zeměpisný.

Téměř 2000 kusů deskových negativů archivního souboru První světová válka vyžaduje zásah restaurátorů. Je o ně stále větší zájem badatelů, bylo proto třeba urychleně začít skenovat a zpracovávat. Zpracování tohoto souboru bylo dokončeno, zbývá vyhotovit pomůcku, ale ještě předtím je třeba provést důkladnou kontrolu.

Také v roce 2008 pokračovaly práce na zpracování archivního souboru Zvukové záznamy radionaslouchací služby, zahájené v roce 2007. Jednotlivé zvukové fólie jsou přepisovány (dodavatelysky) na digitální nosiče (CD). Fyzický stav originálních nosičů je velmi špatný, poškození bylo způsobeno především špatnou adjustací v minulosti. V roce 2008 byla přepsána zhruba polovina záznamů. V roce 2008 bylo dokončeno pořádání Sbírký zvukových nahrávek a to včetně rozhlasových pásů. Sbirka byla uspořádána chronologicky a vyhotoven prozatímní inventární seznam. Z menších archivních souborů byl uspořádán osobní fond Ježek. Vzhledem k tomu, že jde o velmi žádaný materiál, bylo by třeba ho rovněž přepsat, aby mohl být využíván (= pořady Československého rozhlasu během 7 srpnových dnů roku 1968, záznamy se v Archivu Českého rozhlasu nenacházejí). Inventář osobního fondu Pluhař byl opravován podle připomínek metodické komise.

Roztříděny byly materiály tvořící součást fondu Úřad předsednictva vlády ČSSR a ČSFR a také Federální úřad pro tisk a informace a byly k nim pořízeny prozatímní inventární seznamy, čekající na kontrolu vedoucí oddělení.

Retrospektivní konverze archivních pomůcek

V minulé zprávě avizované řešení – postupné skenování všech archivních pomůcek a jejich zveřejnění se naplno rozběhlo. Nezbytné úpravy (zmenšení PDF souborů, otočení stránek, doplnění nového titulního listu a způsobu objednávání) jsou však natolik rozsáhlé, že celý proces zbrzdily. O zveřejnění se budeme snažit v rámci portálu www.badatelna.cz. Zatím je zcela pozastavena retrospektivní konverze pomůcek 1. oddělení, kde je velké množství změn nepromítnutých v pomůčkách tresorové řady, jež slouží k retrokonverzi. Tyto úpravy se vyskytují i u pomůcek ostatních oddělení, ale je možné je snadněji kontrolovat v badatelně na Chodovci a provést případné opravy.

Prakticky vůbec nepokročily pro nedostatek času práce na zpracování již dříve konvertovaných dat. Také v případě dřívějších konverzí se ukázaly problémy. V případě evidence fotodokumentů v jednoúčelovém programu EvidView (na jeho vznik nemělo tehdejší oddělení informatiky vliv) došlo při převodu dat do Janus2000 v roce 2004 k poškození dat oříznutím. Konverze byla částečně zadána tvůrci programu a zpětnou analýzou bylo zjištěno, že právě prvotní export dat z EvidView byl chybný. Bohužel příslušné oddělení na tuto skutečnost přišlo pozdě, v mezitím převedených datech již bylo množství práce a také původní soubory neexistovaly. V případě druhé databáze (Spolky) již konverzi provádělo samo příslušné oddělení a zmíněné problémy nenastaly. Jde o důležité poučení: u všech SW aplikací je nutné vyžadovat datové rozhraní a toto vždy vyzkoušet.

V roce 2008 celkem naskenováno 111 pomůcek (10.636 stran).

Využívání archiválií veřejností

Badatelny

V uplynulém roce studovalo ve studovně oddělení nejstarších fondů na třídě Milady Horákové 913 badatelů (821 domácích, 92 cizinců), kteří zde vykonali 5 443 návštěv (5 023 domácích, 420 cizinců). Návštěvnosti odpovídá i pohyb archiválií: 13 265 objednávek, 45 reversů (11 zápůjčky, 34 výpůjčky). Zhotoveno bylo celkem 19 788 elektrografických kopií (18 428 černobílých, 1 360 barevných). Lze konstatovat, že návštěvnost studovny je konstantní a že díky povolení zhotovování reprodukcí dokumentů vlastními digitálními fotoaparáty poklesl v této studovně počet badatelských žádostí o vyhotovení kopií archivních dokumentů citelnou měrou. Pokračovala zde příprava na plné nasazení informačního systému badatelna.

Od května 2007 je centrální badatelna přičleněna k oddělení využívání archiválií. V roce 2008 bylo na Chodovci vystaveno celkem 1.634 badatelských listů (témat) pro 1.586 badatelů, kteří centrální badatelnu navštívili při 6.916 návštěvách. Počet domácích badatelů byl 1.351 a cizinců 235. Ke studiu se dostavili zahraniční badatelé při 671 návštěvách a domácí při 6.245 návštěvách. Bylo vyřízeno celkem 21.393 objednávek. Dále zhotovili pro badatele 59.591 kopií, a to i přesto, že badatelé z větší části využívají vlastní reprodukční zařízení (nepodléhá zpoplatnění). Pro badatele bylo dále zhotoveno 811 skenů a 211 kusů fotografií (ateliéry i badatelnou).

Předkládání archiválií z období po roce 1945 do studovny pro badatelské účely předcházela i v roce 2008 nezbytná technická úprava dříve utajovaných písemností. Kromě této průběžné práce byl takto „odtajněn“ obsah 400 celých kartonů ze 4 fondů.

Správní činnosti – opisy, výpisy a kopie pro občany

V roce 2008 bylo v elektronickém podacím deníku evidováno celkem 4335 čísel jednacích. Z celkového počtu bylo 1657 rešerší pro úřední potřebu a 1273 rešerší pro soukromé účely. Odesláno bylo 106 výzev k zaplacení rešerší z toho 101 tuzemských a 117 zahraničních.

Tyto činnosti v masivní míře zasahují především dvě oddělení archivu, jež spravují archiválie z období let 1918–1992. Zatímco dříve procházela 3. oddělením (archiválie z období 1918–1945) téměř polovina všech spisů archivu, v roce 2007 i v roce 2008 se jednalo přibližně o čtvrtinu, což opět znamená výraznější posun v přerozdělení nahlédací agendy přibližně od roku 2006. V minulém roce bylo tomuto oddělení přiděleno k vyřízení 1380 spisů.

V souvislosti s ukončením odškodňování občanů za perzekuci v období nacistické okupace klesl počet žádostí u agendy týkající se věznění, případně nuceného pracovního nasazení, majetkové újmy či rasového pronásledování v době nacistické okupace (97 ks žádostí). Zájem o tuto problematiku se přesouvá do oblasti badatelských dotazů a genealogických rešerší. Mírný nárůst žádostí však byl zaznamenán u dotazů na zjišťování národnosti a státního občanství. V naprosté většině se jednalo o dotazy státních úřadů či orgánů samosprávy. Vzhledem k tomu, že více než polovina dotazů se týká občanů, kteří v minulosti žili i v Praze, je tato agenda úzce spojena se zjišťováním posledního pražského bydliště osob. Často se provádí i z důvodu majetkového šetření, případně i kompletního dědického řízení (455 ks žádostí), u níž rovněž jako tazatelé převažují instituce. Naopak žádosti o zjištění národnosti a státního občanství ze sčítacích operátů (218 ks žádostí) předkládají ve velké většině soukromé

osoby, které potřebují nejčastěji potvrdit českou nebo německou národnost. Časově velmi náročné jsou různé žádosti institucí i soukromých osob o zjištění údajů ze zemědělsko-lesnických fondů (175 ks žádostí), jejichž počet rovněž mírně stoupá. Objevují se stále i obecné dotazy na nemovitý majetek osob, rodin, korporací i státních institucí (55 ks žádostí). I nadále se prováděly rešerše k neznámým občanům, po nichž pátral Český červený kříž na základě dotazů z celého světa (62 ks žádostí). Kromě zmíněných agend se znovu vyhledávaly podklady k některým restitučním kauzám a prováděly se různé jednotlivé rešerše k různým specifickým problémům.

Nahlédací agenda v dalším, zájmem veřejnosti nesmírně sužovaném oddělení (4. oddělení – archiválie z let 1945–1992), se příliš nezměnila, zůstala značně složitá a různorodá. Oproti roku 2007 se zvýšila o 229 žádostí (celkem 1616), vrátila se tedy na úroveň roku 2006.

Agenda, při které využíváme především zemědělské a lesnické fondy, opět stoupala a představovala u řady žádostí dohledání až několika desítek katastrálních území, případně jednotlivých parcel u obecního i státního majetku. Největší nárůst jsme zaznamenali u žádostí směřujících do fondů justice. S těmito požadavky bylo spojeno tzv. ztotožňování osob odpovědných za nezákonná jednání v 50. letech (soudci, prokurátoři, tajemníci OV a KV KSČ), které představovalo složité rešerše v několika fondech včetně rozsáhlého archivního souboru ÚV KSČ. K jedné žádosti byly často vyhledávány údaje k personálnímu obsazení politických pracovníků celých okresů v rozmezí několika let.

Dále jsme vyřizovali velice náročné žádosti z oblasti památkové péče, kultury a především z oblasti majetkoprávních záležitostí církví až do podrobností platových výměrů jednotlivých duchovních. Údaje o záležitostech církví jsme vyhledávali pro Parlament ČR.

Povětšinou jsme pracovali pro soudní orgány, Úřad vlády a Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových. Kolegové zde vyřídili 282 požadavků na poskytnutí údajů o národnosti a státním občanství, 459 restitučních případů týkajících se pozemků, lesů a zemědělského majetku vůbec, 367 žádostí o potvrzení délky věznění, odškodnění rodin popravených, ztotožnění osob zodpovědných za nezákonnosti, rehabilitace, vystěhování zemědělských rodin, žádosti ÚDV, 30 nahlédnutí do členské evidence KSČ, 47 restitučních případů týkajících se průmyslového majetku a movitostí zabavených z rasových důvodů v období 2. světové války, 60 požadavků z oblasti kultury, památek, zdravotnictví a sociální péče a 371 ostatních požadavků různého charakteru – školství, církevní záležitosti, potvrzování studia a zaměstnání apod.

Mimo písemných žádostí vyřizovali odborní pracovníci v průběhu celého roku řadu telefonických dotazů a podávali podrobné informace o možnostech využití našich fondů.

Rešerše pro domácí a zahraniční žadatele

Rešerše bývají zpravidla časově náročnější než běžné úřední dotazy a zatěžují rovnoměrně veškerá oddělení spravující archiválii i knihovnu. V prvním oddělení převažují průzkumy z fondu Židovské matriky, z oblasti šlechtické a občanské genealogie a z oblasti církevních a hospodářských dějin. Genealogické dotazy i vysoce odborné historické rešerše z období 19. století směřují do 2. oddělení. Vedle nahlédací agendy pracovníci 3. oddělení zpracovali i řadu rešerší k různým tématům z meziválečného období a z období 2. světové války (zde se jednalo např. o 230 ks žádostí, tj. je 390 pracovních dní, z nichž 160 ks bylo od českých a 70 ks od zahraničních žadatelů). Je však nutné konstatovat, že na vyřízení žádostí se často podílelo více pracovníků, a to nejen v rámci jednoho oddělení.

Z období nezákonností padesátých let a věznění určitých skupin obyvatelstva jsme vyhledávali archiválii z nezpracovaných fondů ve všech případech, ve kterých jsme byli požádáni Konfederací politických vězňů nebo potomky vězňů. V současné době jsou tato témata rovněž předmětem několika diplomových prací na vysokých školách a jsou zpracovávána za odborné pomoci pracovníků 4. oddělení. Vzrostl zájem o studium fondů z oblasti kultury, církevní problematiky a fondu Národního soudu. Pokračovali jsme v náročné práci při uspokojování požadavků na vyhledávání dokumentů pro účely Centra pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí 2. světové války při Ústavu soudobých dějin AV ČR.

Příslušní odborní správci zmapovali v průběhu minulého roku své fondy z hlediska výskytu archivního materiálu týkajícího se ruské emigrace v ČSR po revoluci v roce 1917. Pracovníci vycházeli ze soupisu R. Mačatkové, Ruská a ukrajinská emigrace v Československé republice, 1918–1938 (1950). Přehled archivních fondů Státního ústředního archivu v Praze. V případě vážného zájmu o mikrofilmování z ruské strany (a v případě reciprocit) lze se o provedenou důkladnou rešerši opřít.

Výstavy

V roce 2008 se uskutečnila s velkým úspěchem výstava o světové výstavě Expo Brusel 1958. O úspěch expozice i katalogu se výrazně zasloužily obě spoluautorky, Emílie Benešová a Karolina Šimůnková, na heuristice archivních dokumentů se podíleli i další pracovníci archivu. Veškeré břímě

příprav spočinulo na oddělení využívání archiválií, a to od jednání s firmami, jednání s institucemi i soukromníky o zapůjčení exponátů, prostudování relevantních archivních i literárních dokumentů, výběru archiválií, jejich kompletní naskenování až po konečnou fázi přípravy publikace a celé expozice. K tomu oddělení muselo zajišťovat veškerou administrativu včetně garance nepřekročení finančního limitu a samozřejmě také propagaci. Rovněž zajištění vernisáže bylo zcela v režii tohoto oddělení. V rámci výstavy pak probíhaly komentované prohlídky, které se setkaly s velkým úspěchem a také besedy pro pamětníky a projekce filmových dokumentů. Výstavu navštívilo více než 8000 návštěvníků, plus další se účastnili doprovodných akcí. Do tohoto počtu nejsou rovněž započítány hromadné exkurze škol.

Zmíněné oddělení bylo hlavním garantem 5 panelových výstav pod souborným názvem *Osudové osmičky* (rok 1848, 1918 – 2. odd., 1938 – 3. odd., 1948, 1968 – 4. odd.). Archiv měl spolupracovat s významným historickými pracovišti na přípravě vědeckých konferencí v Lichtenštejnském a Valdštejnském paláci a prezentovat zde ony panelové výstavy, samozřejmě vedle instalace v domácím prostředí a v českých zahraničních centrech. V případě konference k roku 1948 spolupráce fungovala bezchybně, ostatní akce však vůbec akademii koordinované a archiv postupoval z nutnosti zcela samostatně. *Osudové křižovatky českých dějin* se staly námětem pro řadu výstavních podniků, často, jak jsme předpokládali, na poslední chvíli.

Spolupráce a zápůjčky exponátů

Domácí

Originály dokumentů:

- Johann Bernhardt Fischer von Erlach. *Architektura – umělecká výzdoba – život rezidence* (pořádalo hlavní město Praha a Archiv hlavního města Prahy), Clam-Gallasův palác, Praha; 30. listopadu 2007 – 27. ledna 2008.
- *Zaniklé chrámy – živá hudba* (pořádalo Národní muzeum), České muzeum hudby, Praha; 4. října 2007 – 4. února 2008.
- *Albrecht z Valdštejna a jeho doba* (pořádal Senát Parlamentu České republiky, Vojenský historický ústav Praha a Národní muzeum), Valdštejnská jízdárna, Praha; 15. listopadu 2007 – 17. února 2008.
- *Daring to Resist: Jewish Defiance in the Holocaust* (pořádalo Museum of Jewish Heritage, New York), New York; 1. února 2007 – 1. listopadu 2008.

- 28. říjen v paměti Hradu (pořádala Správa Pražského hradu), Císařská konírna Pražského hradu, Praha; 23. října 2008 – 8. února 2009, s možností prodloužení do 1. března 2009.
- Objevování země na Nilu. 50 let české egyptologie (pořádalo Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur), Praha; 1. října 2008 – 18. ledna 2009.
- Československé legie v Rusku 1914–1920 (pořádala Správa Pražského hradu, odbor archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra, Federální archivní agentura Ministerstva kultury Ruské federace, Vojenský ústřední archiv Praha, Ruský státní vojenský archiv Moskva, Vojenský historický ústav Praha)
- Tereziánské křídlo Starého královského paláce Pražského hradu, Praha; 1. října 2008 – 18. ledna 2009. Kontrola výstavních prostor. Národní archiv na výstavě zapůjčením archiválií nespolupracoval.
- Republika (pořádá Národní muzeum, Senát Parlamentu ČR a Vojenský historický ústav v Praze), Národní muzeum, Praha; 28. října 2008 – 15. února 2009.
- Kartouza ve Valdicích – uzamčený svět – historie kláštera 1627 – 1782 (pořádá Regionální muzeum a galerie v Jičíně – muzeum hry), Jičín; 29. listopadu 2008 – 1. března 2009.
- Rakousko. Česko. V srdci Evropy (pořádá Národní muzeum), Praha; 28. října 2008 – 15. února 2009.
- cyklus výstav Národního archivu „Osudové osmičky“, Rok 1948, Lichtenštejnský palác, Praha; 22. – 28. února 2008; Rok 1918, Valdštejnský palác, Praha; 11. – 16. dubna 2008; Rok 1968, Valdštejnský palác, Praha; 13. – 18. června 2008; Rok 1938, Valdštejnský palác, Praha; 19. – 24. září 2008.
- Svatý Václav, ochránce české země (pořádá Arcibiskupství pražské a Národní galerie v Praze), Anežský klášter v Praze, 19. prosince 2008 – 8. března 2009

Kopie dokumentů:

- Povýšení Líšně na město (pořádalo Statutární město Brno, Městská část Brno - Líšeň).
- Dějiny obce Nezabudice (pořádal Obecní úřad Nezabudice).
- Dějiny obce Vstiš (pořádal Obecní úřad Vstiš, Dobřany).

- Stálá expozice k dějinám školství (Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze).
- Stálá expozice k dějinám útrpného práva (Oblastní muzeum Praha-východ, Brandýs n. L.).
- Příběhy bezpráví v rámci vzdělávacího programu Jeden svět na školách – 4. ročník projektu Společnosti Člověk v tísni.
- Cesta ke svobodě (pořádala Společnost Člověk v tísni), Praha, Václavském náměstí; 30. října – 17. listopadu 2008, Plzeň, Náměstí Republiky; září – říjnu 2008.
- Aby se to už neopakovalo (pořádal Ústav pro studium totalitních režimů, k dějinám sdružení bývalých politických vězňů K-231).
- Putovní výstava „Pocta všem, kteří vzdorovali“ byla nadále instalována v jednotlivých pobočkách Konfederace politických vězňů, byla doplňována a upravována podle potřeby.
- Paradoxy 20. století. Nikolaj Jefremovič Andrejev (pořádala Slovanská knihovna Národní knihovny ČR ve spolupráci s Národním archivem a Ústavem dějin umění AV ČR).
- Symposion arcivévody Ludvíka Salvátora (zámek Brandýs nad Labem). Na internetových stránkách www.ludviksalvator.cz byla instalována internetová výstava Ludvík Salvátor v zrcadle neznámých dokumentů Rodinného archivu toskánských Habsburků.

Zahraniční

- Sovrani nel giardino d'Europa. Pisa e i Lorena. (Pořádalo Museo nazionale di Palazzo Reale, Pisa, Itálie.), 20. září – 14. prosince 2008
- Neporažená (Pořádalo České centrum ve spolupráci s Velvyslanectvím České republiky v Bratislavě a Národním archivem, o osudu Milady Horákové, Bratislava, Piešťany, Slovensko)
- V březnu 2008 uskutečnilo České centrum promítání několikahodinového záznamu z politického procesu s Dr. M. Horákovou s odborným komentářem.
- Landesausstellung, Schallaburg 2009

Spolupráce s médii

Opět byla velmi bohatá – podrobná informace viz monitoring na internetu. Pro Českou televizi Praha se např. připravovaly archiválie k cyklu 72 jmen české historie – Karel IV., Viktorin Kornel ze Všehrd, Sixt z Ottersdorfu, Pietro Andrea Matthioli, Petr Žitavský, dále pro pořad F. L. Hek či informaci o dokumentu „Stížnostní list české a moravské šlechty proti upálení M. Jana Husa adresovaný kostnickému koncilu 9. 2. 1415“.

Do pořadu Reportéři ČT o mnichovské dohodě byla poskytnuta s příslušným komentářem faksimile dohody z fondu Ústav marxismu-leninismu ÚV KSČ. Suverénně „nefotogeničtějšími“ archiváliemi se staly olympijské medaile manželů Zátokových, které „vystupovaly“ v reklamním šotu generálního sponzora českého olympijského týmu (Plzeňský Prazdroj) v době olympiády v Pekingu.

Podávali jsme požadované informace a vybírali jsme dokumenty také pro dvě ostravská televizní studia, která připravují dokumentární cyklus „Příběhy železné opony“ (průběžná několikaletá spolupráce). Ostravské studio připravilo též televizní pořad „Dopisy z cely smrti“, který Česká televize odvysílala v září 2008 s velkým ohlasem. Tento pořad byl výsledkem dlouhodobé společné snahy o přiblížení nejcitlivějších dokumentů z vězeňských spisů divákům. Předcházela mu náročná odborná spolupráce se scénáristou a s rodinami popravených, při které záleželo na maximálně citlivém přístupu. Vystoupení naší kolegyně Aleny Šimánkové v televizním pořadu bylo přijato politickými vězni s velkými díky.

Česká televize připravuje mj. i za pomoci Národního archivu cyklus pořadů, které se týkají „Tajných akcí StB“. Současně běží pořad „Neznámí hrdinové – pohnuté osudy“. Jeden z nich byl věnován osudu skladatele Celby, ve kterém bylo osobní vyprávění doplněno rovněž dokumenty Národního archivu. Zahájili jsme spolupráci s Českou televizí Brno na cyklu dokumentů „Moc má jméno šibenice“, ve kterém byl Národní archiv (Alena Šimánková) požádán o odborné poradenství, o přípravu dokumentů a o živé vystupování. Pro 3. ročník mezinárodního festivalu Mene Tekel jsme vybrali jeden z příběhů statečné venkovské ženy, která byla v roce 1955 nespravedlivě odsouzena a usilovala o obnovení svého procesu. Toto přání jí splní studenti FF UK až v roce 2009.

Průběžně po celý rok jsme vyhledávali požadované dokumenty pro Lidové noviny, Respekt, Mladou frontu Dnes a Týden. Většinou se vztahovaly k aktuálním výročním významným událostí a k politické persekuci 1948 – 1989.

Miroslav Kunt poskytl rozhovor pro Český rozhlas 6 na téma železničního areálu Praha-Bubny.

Exkurze

8. oddělení zabezpečilo na Chodovci za pomoci odborných garantů ze všech oddělení celkem 33 exkurzí s celkovým počtem účastníků 591. Na 1. oddělení bylo zajištěno 39 exkurzí s celkovým počtem 748 osob. Jako tradičně převažovaly exkurze pro posluchače vysokých škol (Filozofická fakulta Univerzity Karlovy – archiváři, historici, knihovníci, pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta restaurování univerzity v Pardubicích, Univerzita Hradec Králové, Teologická fakulta Univerzity Karlovy – Ústav dějin umění, Technická univerzita Liberec), pro posluchače středních škol se zaměřením na historii a veřejnou správu apod.

Dále šlo o zajištění exkurzí vrcholných představitelů oboru archivnictví a historie ze zahraničí (např. archivních správ Polska a Ruska, ve spolupráci s odborem archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra). Charakter samostatné akce měla exkurze Klubu občanů České republiky v Bratislavě. V roce 2008 bylo navázáno na tradici setkání přátel Národního archivu – v pořadí 3. setkání vzbudilo relativně velkou odezvu.

Dne 28. října jsme uspořádali Den otevřených dveří archivu na Chodovci. Počasí toho dne bylo velmi nepříjemné – vítr a prudký liják, přesto přišlo více než 500 návštěvníků.

Knihovna

Knihovna Národního archivu plnila v roce 2008 úkoly v oblasti péče o historické knihovní fondy a sbírky, svěřené jí do správy, úkoly v oblasti tvorby oborově zaměřeného knihovního fondu, tj. na úseku doplňování fondu o dokumenty dané tematickým profilem knihovny a na úseku jejich zpracování a zpřístupňování, zajišťovala svůj podíl v oblasti tvorby informačního oborového fondu, konkrétně na úseku oborové bibliograficko-dokumentační činnosti a vydávání oborových bibliografií, poskytovala služby uživatelům z řad pracovníků a badatelů Národního archivu a ostatních archivů ČR, uživatelům z řad vysokých a středních škol a další odborné a zájmové odborně zaměřené veřejnosti.

Působila a působí dle §13 zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb, jako základní knihovna se specializovaným fondem.

Umožněním přístupu uživatelů knihovny na Internet (formou veřejné internetové stanice) splnila (a již třetím rokem plní) zákonnou podmínku pro udržení statutu veřejná knihovna (termín daný knihovním zákonem končil 31. 12. 2007).

V oblasti vědecké a odborné činnosti byla opět velká pozornost věnována průzkumu bohemik (starým tiskům a tiskům 19. a první polovině 20. století).

Průzkum byl opět zaměřen nejen směrem ke způsobům zpracování a zpřístupnění těchto dokumentů knihovními systémy používanými v knihovně a ke zpracování přehledu fyzického stavu dokumentů v rámci dokumentů archivu, tzn. i z pohledu dlouhodobých plánů bezpečnostního snímkování (a digitalizace), restaurace a konzervace archiválií (a knihovních dokumentů) Národního archivu, ale i z pohledu přípravy a využití národních programů VISK. Granty byly přiděleny a v roce 2008 úspěšně řešeny a pro rok 2009 žádosti byly odevzdány začátkem ledna 2009 v podprogramech VISK 6 – národní program digitálního zpřístupnění vzácných dokumentů Memoriae Mundi Series Bohemica a VISK 7 – národní program mikrofilmování a digitálního zpřístupňování dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru – s názvy projektů: „Zámecká knihovna Valdštejnů na zámku v Doksech – signatura A 75 – letáky o třicetileté válce“ a třetí etapa „Sibiřské tisky“ – tj. projektu kompletního reformátování seriálových tiskovin (novin a časopisů) tištěných v Rusku během let 1917 – 1920 vycházejících v Rusku (dokončení projektu) a zároveň zahájení dlouhodobějšího projektu „Úřední a oficiální seriálové dokumenty republiky Československé“. Výsledky průzkumu budou využity i pro spolupráci knihovny Národního archivu i na dalších národních projektech.

V rámci VISK 7/2008 požádal region Zlín (Krajská knihovna Zlín/Státní okresní archiv ve Zlíně, Muzeum Zlín) o zapůjčení některých ročníků regionálního tisku ze Sbírký novin. I tento projekt byl kolegy úspěšně zakončen a knihovna Národního archivu obdržela jednu sadu celého titulu tohoto regionálního deníku.

Odborná činnost knihovny zaměřená na oborovou bibliograficko-dokumentační činnost a vydávání bibliografických soupisů úzce koresponduje i s ediční činností archivu a s publikační činností pracovníků knihovny.

Mezi dlouhodobé úkoly a specifické a mimořádné úkoly roku 2008 patřila digitalizace dokumentů, redakce katalogů a digitalizace katalogových pomůcek (jmenný katalog Knih. B/starý a nový katalog, jmenný katalog Knihovny Svazu protifašistických bojovníků/základní fond), Intranet knihovny – mj. připojení digitalizovaných katalogů do automatizovaného vyhledávání do systému elektronických katalogů knihovny pod obrázkový katalog a dále verifikace záznamů z databáze pro staré tisky. Objemově a pro doplňování fondu Sbírká novin byla nejvýraznější přejímka zahraničních novin z ministerstva zahraničních věcí. Pokračovala bibliograficko-dokumentační činnost. A samozřejmě se pokračovalo v rámci časových i finančních možností nebo i v rámci stavu zařízení v řešení a rozvoji automatizace knihovny.

Vědecký výzkum

Elektronické dokumenty, archivní standardy

V rámci projektu výzkumu a vývoje Ministerstva vnitra VE20072009004 Možnosti a formy zpřístupnění archivních fondů nebo jejich součástí veřejnosti v elektronické podobě, jehož řešitelem je Miroslav Kunt a spoluřešitelé pracovníci 5. oddělení Jiří Bernas a Jaroslav Šulc, pokračovaly práce zejména v oblasti mezinárodních standardů a technického řešení digitalizace. Rok 2008 byl především rokem jednání, workshopů a ujasnění některých koncepčních záležitostí tak, aby bylo možné v závěru roku a v roce 2009 realizovat definitivní výstupy projektu a hlavně zahájit oborovou diskusi k problematice. Připraveny do tisku nebo již předány k zveřejnění jsou některé výstupy. Otevřena zůstává obecná otázka jednoznačné identifikace digitálních objektů, která je zcela klíčová.

Především bylo zásadně pokročeno v otázce řešení digitalizace a technických mezinárodních archivních standardů. V roce 2007 vyvinutý generátor archivních pomůcek byl upraven na dávkové zpracování souborů a upraven graficky.

Nepochybně podstatné je využívání znalostí i výsledků pro přípravu Národního digitálního archivu, jehož část (archivní portál) nebyla přípravnou studií ani naznačena. Na předpokládané řešení digitálního archivu navazuje vývoj kontejneru pro digitální reprodukce s využitím standardu METS. Úzká vazba na problematiku digitálního archivu je patrná z dalších pasáží výroční zprávy. Podrobnější informace o projektu obsahuje průběžná zpráva za rok 2008.

Těžiště akcí v oblasti informatiky leželo v aktivní účasti pracovníků oddělení předarchivní péče na konferencích. Z nich nejdůležitější je každoroční „trojka“ ISSS Hradec Králové (duben), Co po nás zbude (září) a Knihovny, archivy a muzea v digitálním světě (prosinec), z nichž u jedné „Co po nás zbude“ pořádané občanským sdružením CNZ se archiv účastní v roli spoluorganizátora. Na výroční konferenci pobočky České informační společnosti při Národním archivu vystoupil se svým referátem, na téma „Archivnictví v Austrálii – Zpracování archiválií aneb provenienční princip bez tvorby fondů“ Miroslav Kunt. S konferenčním příspěvkem Jiřího Bernase a Miroslava Kunta „Národní digitální archiv – představení projektu“ připraveným vystoupil Jiří Bernas na ISSS v Hradci Králové, text byl současně publikován v konferenčním sborníku a článek o digitálním archivu, rovněž z pera jmenovaných, byl otištěn v bulletinu eGON News č. 2 ministerstva vnitra vedle informací o dalších hlavních rezortních projektech eGovernmentu. Na konferenci Co po nás zbude, přednesl Jiří Bernas referát „Národní digitální archiv“ a Miroslav Kunt příspěvek „Archivní portál – místo

pro přístup k dokumentům uloženým v Národním digitálním archivu“. Na prosincové konferenci Archivy, knihovny a muzea v digitálním světě byl ve společném referátu Tomáše Dvořáka z Archivu hlavního města Prahy a Miroslava Kunta „Možnosti a formy zpřístupnění archivních fondů nebo jejich součástí veřejnosti v elektronické podobě“ představen projekt výzkumu a vývoje se stejnojmenným názvem.

Péče o fyzický stav archiválií

V rámci Bezpečnostního výzkumu Podprogram II. „Výzkum pro řešení ochrany a zabezpečení archiválií v klasické a elektronické podobě“ byly řešeny grantové úkoly:

Monitorování plynných polutantů v depozitářích státních archivů České republiky a způsoby jejich odstranění

V roce 2008 byli do projektu zapojeni řešitelé ze všech státních oblastních archivů, kteří vybrali vhodné lokality pro měření škodlivin. Do sledování úrovně znečištění nebylo možné zahrnout naprosto všechny budovy a depozitáře státních archivů, přednost byla dána centrálním budovám, které se nacházejí většinou (s výjimkou Státního oblastního archivu v Zámrsku) v městských aglomeracích, a dále depozitářům umístěným v lokalitách se zvýšenou koncentrací plynných polutantů, tedy tam, kde archiváliích hrozí potenciální nebezpečí. Indikační kupóny Purafil Inc. byly použity pro zjištění stavu ovzduší jak uvnitř archivních depozitářů, tak v jejich bezprostředním okolí. Celkem bylo rozmístěno 300 kupónů. Instalace kupónů byla ve stejném rozsahu ještě jednou zopakována pro zjištění případné závislosti koncentrací polutantů na ročním období (podzimní období).

Všem oblastním archivům byly poskytnuty přístroje OnGuard 3000, které podle pokynů shromažďují aktuální údaje z dalších depozitářů. Výsledky analýz z první i druhé etapy měření se postupně zpracovávají.

V průběhu roku 2008 se mnozí pracovníci archivu podíleli na řešení výzkumného úkolu Zpracování postupu na záchranu světlocitlivých archivních dokumentů na skleněné podložce (deskové negativy), jejich ošetření, archivaci (dlouhodobé uložení), zabezpečení a zpřístupnění (č.j. OKO-136-3/A-2007). V průběhu roku byl navržen způsob šetrného (bezdotykového) reprodukování deskových negativů; byl zpracován návrh organizace práce při pořizování těchto reprodukcí a také návrh na technické parametry digitálních „obrázků“. Byl zpracován návrh terminologie, týkající se této problematiky a rovněž restaurátoři provedli celou řadu důležitých měření a zkoušek. Dosavadní výsledky výzkumu byly prezentovány na podzimní poradě ředitelů státních archivů.

V druhém roce řešení se dále zpracovávala literární rešerše z problematiky technologických postupů restaurování a konzervování skleněné podložky i světlocitlivé vrstvy skleněných negativů. V současné době se připravuje atlas poškození na základě připravené typologie poškození a dále se specifikují a ověřují v praxi vhodné postupy restaurování a konzervace jednotlivých typů poškození. Provádí se průzkum úpravy obrazové strany jako retuše a použité laky. Byly navrženy a odzkoušeny některé způsoby čištění skleněných negativů a metody lepení uvolněné želatinové vrstvy i rozbitého skla. Řeší se i problematika výskytu mikroorganismů v citlivé želatinové vrstvě, podmínky jejich růstu a způsoby dezinfekce.

Byla provedena série zkoušek vlivu doby působení etanolového roztoku jódu na změnu denzit stříbrného obrazu zpracovaných senzimetrických klínů Fomapan 100. Modifikovaný postup odstranění stříbrných zrcátek byl aplikován na reálné skleněné negativy. Vyhodnocení bude provedeno až po testech umělého stárnutí.

Další výzkumné úkoly řešené v tomto roce

Atlas papírenských vláknin

V roce 2008 bylo pokračováno v přípravě obrazového atlasu nejdůležitějších papírenských vláknin s popisy základních morfologických znaků. Atlas bude možné podle potřeby průběžně doplňovat a bude sloužit i při identifikaci papírových vláken a při výuce studentů.

Ošetření archiválií ozonizací

Ve spolupráci s firmou Belfor Czechia s.r.o. byly ukončeny zkoušky vlivu ozonizace na vlastnosti různých druhů papíru, včetně obarvených papírů s cílem posoudit účinky této metody na životnost archiválií. Výsledky byly uzavřeny a publikovány.

Vliv odkyselování technologií Bookkeeper na novodobé záznamové prostředky

Podrobnější studium technologie hromadného odkyselování Bookkeeper pokračovalo studiem vlivu neutralizace oxidem hořečnatým na stabilitu typických kyselých i basických barviv, které jsou základem novodobých inkoustů a razítek.

Studium světlostálosti různých druhů kartonů archivní kvality

Ve spolupráci s firmou Emba s.r.o. byla porovnána světlostálost a krvácivost nové archivní lepenky této společnosti. Tato lepenka byla porovnána s dalšími zahraničními i tuzemskými lepenkami.

Testování kancelářských papírů

Na základě žádosti několika útvarů Ministerstva vnitra (Generální ředitelství HZS Praha, Policie jihomoravského kraje Brno, Odbor programového financování MV, Zařízení služeb pro MV atd.) byly laboratorně ověřovány technické parametry kancelářských papírů zakoupených těmito útvary.

Historie, pomocné vědy historické, dějiny správy

I v průběhu roku 2008 se někteří pracovníci archivu účastnili projektu Dokumentace osudů aktivních odpůrců nacismu, kteří byli po skončení druhé světové války postiženi v souvislosti s opatřeními uplatňovanými v Československu proti tzv. nepřátelskému obyvatelstvu ve smyslu usnesení vlády České republiky č. 1081 ze dne 24. 8. 2005, zadaného Ministerstvem zahraničních věcí. Projekt končil v září mezinárodní konferencí v Ústí nad Labem. Vysokoškoláci prováděli rešerše ve fondech Národního archivu a v regionálních archivech České republiky, ze zahraničních archivů pak v Německu a v Rakousku. Pokračovala práce na soupisu právních předpisů (Helena Nováčková), tematickém soupisu z fondů Národního archivu i z regionálních archivů (Jaroslav Pažout, Alena Skipalová), byla dokončena edice dokumentů pro veřejnost: Zdeňka Kokošková a Jaroslav Pažout, Odsunutí hrdinové. Faksimilová edice dokumentů/Abgeschobene Helden. Faksimile-Dokumentenedition a kniha medailonů: Zdeňka Kokošková a kolektiv, Osudy zapomenutých hrdinů, Příběhy německých antifašistů z ČSR. Pracovníci nabídli digitální kopie mnoha dokumentů kolegům z Ústí nad Labem pro připravovanou expozici s názvem Zapomenutí hrdinové. Středoškoláci nadále přepisovali dobové seznamy německých antifašistů z fondů Národního archivu i z Archivu bezpečnostních složek; po revizi byly předávány Jiřímu Bernasovi, který je importoval do centrální databáze uložené v Národním archivu.

Kolegové Helena Nováčková a Ivan Šťovíček pracovali ve spolupráci s Historickým ústavem Akademie věd ČR a též akademickým Ústavem T. G. Masaryka ČR na grantu GA ČR, jehož výsledkem je v současné době edice s názvem Zápisy ze schůzí londýnské vlády za období 1940–1941 (1. – 43. vláda).

Jaroslav Pažout pracoval druhým rokem na grantovém projektu GA ČR Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Perzekuce, opozice a nezávislé iniciativy v Československu v letech 1977–1989 (nositel grantu knihovna samizdatové a exilové literatury Libri prohibiti), jehož hlavním cílem je vydání dokumentů jmenovaného výboru. Lenka Matušíková se účastní projektu Bohemiae, Moraviae, Silesiae Judaica, řízeném Společností pro dějiny židů v České republice, jehož cílem je vydávání dokumentů k historii židů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v elektronické podobě. Samostatně pak zabezpečuje Soupis matrik a dějiny židovských obcí v Čechách a na Moravě.

Někteří kolegové pracovali i na vlastních samostatných výzkumech. Pavel Dufek se v květnu účastnil konferenci Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami, kde vystoupil s příspěvkem. Jako odborný garant zabezpečila Alena Pazderová červnovou prezentaci faksimile stížného listu české a moravské šlechty proti upálení M. Jana Husa adresovaného kostnickému koncilu z 2. 9. 1415. Táž dokončuje přípravu prvních dvou svazků Edice korespondence Cesare Speciana, papežského nuncia na císařském dvoře v Praze 1592–98. Denko Čumilivski připravil Katalog typářů ze 13. – 19. století získaných nákupní komisí Národního archivu v letech 1996–2008.

Revizí inventářů svatovítského pokladu a přípravou Edice inventářů relikvií z let 1598, 1645, 1721 na CD se zabýval Libor Gottfried, dějinami archivu Strahovského kláštera a provinční pečeti řádu františkánů Jitka Křečková, šlechtickými erby v nobilitačních písemnostech pak Pavel Sedláček a Helena Sedláčková.

Z již ukončeného grantového úkolu 409/05/2078 u GA ČR Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století, jehož odpovědným řešitelem byl Milan Vojáček, byl dán do tisku první svazek dalšího publikačního výstupu – edice Zápisky Marie Červinkové-Riegrové (1880–1891).

Pokračovala dále spolupráce s Kabinetem dokumentace a historie Institutu vzdělávání vězeňské služby ČR (Alena Šimánková, Lucie Gaberdénová) a s Českou křesťanskou akademií na Martyrologiu katolické církve v českých zemích ve 20. století (opět Alena Šimánková a Lucie Gaberdénová). Po vzniku Ústavu pro studium totalitních režimů jsme se zapojili do následujících projektů: výzkum protikomunistického odboje a odporu (příprava encyklopedie), slovník třídní justice (pracovní název) a osudy popravených.

Byla zahájena práce na grantovém projektu GA ČR č. 409/08/0296: Průvodce po fondech a sbírkách Rakouského státního archivu pro českého návštěvníka, jehož nositelem je Národní archiv a na jehož řešení se podílí

šest pracovníků archivu a další externí spolupracovníci.

Eva Gregorovičová vystoupila na konferenci Franz Stephan von Lothringen und sein Kreis (Naturhistorisches Museum Vídeň 24.–27. 9. 2008) s příspěvkem o pramenech k osobě Františka Štěpána Lotrinského v rodinném archivu toskánských Habsburků. Jiří Křesťan, Zora Machková a Filip Paulus se účastnili dalšího ročníku Týdne zahraničních Čechů.

Jiří Křesťan vystoupil s diskusním příspěvkem na semináři Masarykova ústavu AV ČR o pojetí demokracie u realistů E. Rádl a Z. Nejedlého a na kolokviu Ztráty a nálezy Památníku národního písemnictví a zapojil se do práce Společnosti přátel PNP. Filip Paulus vystoupil s referátem na semináři pro archiváře, knihovníky a kronikáře žup a jednot České obce sokolské.

Eva Gregorovičová dosáhla v roce 2008 významného úspěchu na mezinárodní úrovni, byla jmenována členkou Mezinárodního institutu pro archivní vědu v Terstu, jmenována byla po návštěvě ředitele institutu dr. Petera Klasince v Národním archivu. E. Gregorovičová se zúčastnila pracovní konference pořádané institutem, kde vystoupila s přednáškou Dai mikrofilm alla digitalizzazione. La sicurezza del patrimonio nazionale d'archivio nell'Archivio Nazionale a Praga (tištěná verze v časopisu Atlanti), a zasedání IIAS.

Eva Gregorovičová připravila kromě zmíněných konferenčních příspěvků studii o stereoskopických fotografiích v rodinném archivu toskánských Habsburků (bude vydána na stránkách sborníku Historická fotografie), Jiří Křesťan připravil analytickou studii o osobnosti Václava Talicha a jeho osudu v poválečném období (bude vydána na stránkách Soudobých dějin).

Koncem roku byly zahájeny přípravné práce k zpracování referátu o problematice národnostních menšin a jejich archivů, jenž má být přednesen v dubnu na setkání ředitelů archivních ředitelství členských a kandidátských zemí Evropské unie.

Účast zaměstnanců Národního archivu v různých vědeckých a redakčních radách a komisích v domácím prostředí je tak bohatá, že její výčet přesahuje možnosti zprávy o činnosti.

Ediční a publikační činnost

Národní archiv vydává ve spolupráci s Muzeem východních Čech v Hradci Králové sborník Historická fotografie. Za pomoci mezinárodně obsazené redakční rady vychází již od roku 1992 sborník *Paginae historiae*, který byl zařazen v seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik. Další publikace byly vydány podle edičního plánu a jsou uvedeny v bibliografickém přehledu.

Pedagogická činnost

Počátkem roku pokračovala výuka pro studenty bakalářského a magisterského studia archivnictví filozofické fakulty Univerzity Karlovy na základě smlouvy mezi Národním archivem a katedrou pomocných věd historických a archivního studia filozofické fakulty Univerzity Karlovy (předměty Spisová služba, předarchivní péče a výběr archiválií; Seminář ke zpřístupňování archiválií; Archivní provoz a technika a Archivní legislativa). Na výuce se podílejí pracovníci téměř všech oddělení. Některé z přednášek byly zařazeny rovněž do archivního kurzu konaného na půdě Národního archivu ve školním roce 2008/2009. Spolupráce s katedrou archivnictví se odbývala v obou budovách archivu i formou participace na realizaci výuky archivářů v dalších předmětech. Dále jsme se účastnili přednášek pro studenty FAMU. Pracovníci oddělení péče o fyzický stav archiválií se podíleli na výuce studentů Střední průmyslové školy grafické v Praze, Ústavu chemické technologie restaurování památek VŠCHT v Praze, Ústavu historických věd Pedagogické fakulty Vysoké školy pedagogické v Hradci Králové.

V roce 2008 byl zahájen Kurz konzervování a restaurování archiválií při Národním archivě. Kromě organizování a zajišťování chodu kurzu jako pedagogové se na výuce podíleli Bronislava Bacílková, Hana Paulusová a Michal Ďurovič.

Zahraniční styky

Celkový počet zahraničních služebních cest pracovníků Národního archivu v roce 2008 činil 43, z toho:

- 17 cest plánovaných (z toho 3 neuskutečnĚny)
- 11 cest neplánovaných (z toho 1 neuskutečnĚna)
- 19 cest z grantových prostředků

UskutečnĚné cesty byly finančně zajištěny:

- plně z rozpočtu Národního archivu
- částečně z rozpočtu Národního archivu a částečně z jiných zdroj (zahraničním partnerem, organizátorem, aj.)
- plně z jiných zdrojů
- z grantových prostředků

Národní archiv se každoročně podílí i na přijetí zahraničních hostů. Tato přijetí jsou realizována odborem archivní správy MV ČR. Většinou

se jedná o archivní studium a zájem o seznámení se s odbornou činností Národního archivu.

Přehled zahraničních služebních cest pracovníků Národního archivu za rok 2008:

- Rakousko / Vídeň

PhDr. Karel Koucký, Mgr. Jan Kahuda

11.–14. 2. 2008

bohemikální výzkum

zjištění pramenů k česko-německým jazykovým vyrovnáním v Archivu Školského spolku Komenský

- Velká Británie / Londýn

PhDr. Lenka Matušíková

23. – 24. 8. 2008

účast na zasedání „Endangered Archives Programme Advisory Panel“ – komise pro hodnocení projektů podaných v rámci Programu na záchranu ohrožených archivních fondů při Arcadia Foundation, British Library)

- SR / Bratislava

PhDr. Alena Pazderová, Mgr. Jitka Křečková

9. – 11. 6. 2008

účast na pracovním zasedání konsorcia projektu digitalizace církevních listin „Monasterium“ konaném v Bratislavě

- Švýcarsko / Bern, Basilej

PhDr. Tomáš Kalina, PhDr. Karel Koucký, Ing. Miroslav Kunt

Národní archiv + grant VE20072009004 řeš. Ing. Kunt

19. – 23. 5. 2008

dlouhodobé ukládání dokumentů, archivní a spisová služba ve Švýcarsku získání zkušenosti s budováním a provozem digitálního archivu metodika předarchivní péče o ED ve veřejné správě

- Itálie / Florencie

PhDr. Eva Gregorovičová

15. – 31. 7. 2008

pokračování v průzkumu fondů Státního archivu ve Florencii a v rekonstrukci vazeb mezi těmito fondy a rodinným archivem toskánských Habsburků uloženým v Národním archivu

- USA/ Chicago

PhDr. Lenka Matušíková

14. – 22. 8. 2008

účast na mezinárodní konferenci o židovské genealogii pořádané Mezinárodní asociací židovských genealogických společností (IAJGS)

- SR / Bratislava
Štěpánka Borýsková, Mg.A., Blanka Hnulíková
20. 7. – 9. 8. 2008
účast na 3 týdenní restaurátorské škole nazvané Fundamentals of the Conservation of Photographs
- Itálie / Milán
12. – 26. 9. 2008
PhDr. Alena Pazderová
kolace textů edice Specianovy nunciatury z let 1592–1593 v Ambrosiánské knihovně (Biblioteca ambrosiana) v Miláně včetně chybějících textů do PC
- Litva / Vilnius
PhDr. Lenka Matušíková
22. – 25. 9. 2008
účast na pracovním setkání evropských archivů a s archiváři, kteří pečují o fondy týkající se židů a židovských obcí
- Itálie / Pisa
PhDr. Eva Gregorovičová
19. – 22. 9. 2008
účast na zahájení výstavy „Sovrani nel giardino d'Europa. Pisa e i Lorena“
- Rakousko / Vídeň
PhDr. Eva Gregorovičová
24. – 27. 9. 2008
vystoupení na mezinárodní konferenci „Franz Stephan von Lothringen und sein Kreis“
- Polsko / Nowy Sącz
PaedDr. Bohumír Brom
9. – 14. 9. 2008
účast na mezinárodní konferenci Archivy střední Evropy. Společné dědictví, společná budoucnost
- Rakousko / Vídeň
Mgr. Milan Vojáček, Mgr. Pavla Lutovská
15. – 19. 9. 2008
průzkum fondů a vytipování důležitých bohemikálních dokumentů v rámci projektu „Průvodce po fondech Rakouského státního archivu s ohledem na bohemika“
výměna zkušeností se zpřístupňováním archivních fondů rakouských centrálních orgánů z let 1848–1918
výměna archivních pomůcek a odborných publikací

- Itálie / Pisa

Bc.A. Adéla Růžičková

15. – 19. 9. 2008

účast na instalaci výstavy „Sovrani nel giardino d'Europa. Pisa e i Lorena“ zapůjčení archiválií Národního archivu na výstavu (fond Rodinný archiv toskánských Habsburků)

- Rakousko / Vídeň

PhDr. Eva Drašarová, CSc.

9. – 14. 11. 2008

pokračování ve výzkumu bohemik na základě dohody o spolupráci s Rakouským státním archivem a pro projekt grantové agentury ČR „Průvodce po fondech Rakouského státního archivu pro české návštěvníky“
účast na zasedání konsorcia projektu digitalizace listin Monasterium a navazujícího projektu IKARus

- Francie / Lille

PhDr. Helena Sedláčková

22. – 27. 10. 2008

účast na zasedání výboru Prozatímní sfragistické sekce při MAR
Sfragistická konference „Proč pečete?“ a výstava v Lille

- Slovensko / Bratislava

PhDr. Tomáš Kalina, Mgr. Martin Šisler

3. – 6. 11. 2008

výměna zkušeností v oblasti předarchivní péče u veřejnoprávních původců
srovnání praxe Národního archivu a Slovenského národního archivu

- Itálie / Terst

PhDr. Eva Gregorovičová

20. – 23. 11. 2008

účast na pracovním zasedání členů Mezinárodního institutu pro archivní vědy se sídlem v Terstu – „18th International Archival Day“

- Rakousko / Vídeň

PhDr. Alena Pazderová, Mgr. Jitka Křečková

11. – 14. 11. 2008

účast na zasedání mezinárodního spolku ICARUS (International Centre for Archival Research) konaném ve Vídni ve dnech 12. – 14. listopadu 2008

- Itálie / Řím

PhDr. Alena Pazderová

28. 11. – 15. 12. 2008

výzkum bohemik v Archivio di Stato do Roma s ohledem na edici korespondence papežského nuncia v Praze Cesare Speciana z let 1592–98 kontrola Specianovy korespondence z roku 1597 adresované do Říma ve Vatikánském tajném archivu a doplňování chybějících textů

- Itálie / Terst

Bc. Benjamin Bartl

16. – 23. 11. 2008

účast na archivním kurzu Mezinárodního institutu pro archivní vědy se sídlem v Terstu

- Francie / Paříž

8. – 12. 12. 2008

Mgr. Zora Machková

akvizice přírůstku k fondu Pavel Tigrid

- Slovinsko / Lublaň

Národní archiv + grant VE20072009002 řeš. Dr. Benešová

PhDr. Emilie Benešová, Pavel Baudisch, Iveta Mrvíková

3. – 7. 11. 2008

návštěva Slovinského filmového archivu a Archivu Slovinské republiky v rámci výzkumného úkolu VE20072009002 – „Zpracování postupu na záchranu světlocitlivých archivních dokumentů na skleněné podložce, jejich ošetření, archivaci, zabezpečení a zpřístupnění“

- Švédsko / Stockholm

grant VE20072009002 řeš. Dr. Benešová,

PhDr. Emilie Benešová, Pavel Baudisch

13. – 17. 10. 2008

problematika dlouhodobého uchování, zpracování a zpřístupnění světlocitlivých materiálů, především negativů na skleněné podložce

- Slovensko / Martin – grant VE20072008003 řeš. ing. Ďurovič

Blanka Hnulíková, Roman Straka

27. – 29. 10. 2008

účast na konferenci „Ochrana a využití kulturního dědictví“

- Slovinsko / Lublaň
Národní archiv + grant VE20072008003 řeš. ing. Ďurovič
Zuzana Zajačiková, Bc. Lenka Bartlová
2. – 15. 11. 2008
účast na workshopu „Historical, theoretical and practical workshop Limp & Semi-limp Vellum Bindings & Paper Case Bindings
- Polsko / Varšava – grant VE20072008003 řeš. ing. Ďurovič
Ing. Hana Paulusová
9. – 13. 6. 2008
získání doplňujících informací o využití technologie Bookkeeper – hromadné odkyselování (grant VE20072008003 řeš. ing. Ďurovič)
- Rakousko / Vídeň – grant VE20072009004 řeš. Ing. Kunt
PhDr. Tomáš Kalina, Mgr. Milan Vojáček, Ing. Miroslav Kunt
digitalizační projekty v Rakouské národní knihovně (ANNO, ALEX), použití programu Scope v Rakouském státním archivu v praxi
- SRN / Marburg – grant VE20072009004 řeš. Ing. Kunt
Mgr. Martin Šisler
10. – 12. 6. 2008
účast na 13. archivním kolokviu Archivní školy v Marburgu (Spolková republika Německo) „Zwischen analog und digital. Schriftgutverwaltung als Herausforderung für Archive“ (Mezi analogovým a digitálním. Spisová služba jako výzva pro archivy)
- SRN / Berlin – grant VE20072009004 řeš. Ing. Kunt
PhDr. Karel Koucký, Mgr. Monika Sedláková
12. – 14. 11. 2008
účast na semináři k webovému portálu „Zwangsarbeit im NS-Staat“ (www.zwangsarbeit.eu)
- Rakousko / Vídeň – grant 409/08/0296 řeš. Mgr. Kahuda – práce na projektu „Průvodce po Rakouském státním archivu pro českého návštěvníka“
16. – 20. 6. 2008 PhDr. Tomáš Kalina, Mgr. Milan Vojáček,
Mgr. Jan Kahuda
1. – 12. 9. 2008 PhDr. Karel Koucký

28. – 3. 10. 2008 PhDr. Eva Gregorovičová
 15. – 25. 9. 2008 Mgr. Jan Hrdina (AHMP), Mgr. Martina Jeránková (MÚ–AAV ČR)
 5. – 12. 10. 2008 Ing. Miroslav Kunt
 13. – 17. 10. 2008 PhDr. Karel Koucký
 30. – 5. 12. 2008 PhDr. Eva Gregorovičová
 1. – 5. 12. 2008 Mgr. Jan Kahuda
 1. – 12. 12. 2008 PhDr. Jaroslav Šulc
 8. – 12. 12. 2008 Mgr. Milan Vojáček, Ph.D.

Fyzický stav archiválií

Práce související s odstraňováním následků povodní z roku 2002 (vysušení zmražených dokumentů společností Belfor Czechia s.r.o. a dezinfekce vysušených dokumentů v Národním archivu) byly na podzim úspěšně ukončeny. Dne 23. října proběhla v prostorech této firmy v Jirnech u Prahy tisková konference, na které byla několikrát vyzdvížena naprosto bezchybná spolupráce Národního archivu a společnosti Belfor. Jestliže fáze vysušování a dezinfekce proběhla prakticky bez větších potíží, fáze následného restaurování bez problémů zdaleka není. Jediným resortem, který nedodržel již podepsanou rámcovou Dohodu o spolupráci při konzervaci a restaurování dokumentů zasažených povodněmi v roce 2002, bylo Ministerstvo spravedlnosti (Městský soud v Praze). Proto restaurování archiválií tzv. Státního soudu v roce 2008 neprobíhalo, přestože jsou ve velmi špatném fyzickém stavu a v tomto stavu jsou předávány do Národního archivu. Knihařské práce pro Český statistický úřad probíhaly dle dohody i v roce 2008.

Na základě podepsané smlouvy mezi Národním archivem a Královskou kanonií premonstrátů na Strahově pokračovala i v roce 2008 systematická konzervace listin a pečetí z fondu Řád premonstrátů, avšak v důsledku mateřské dovolené externí restaurátorky v podstatně menším rozsahu.

V roce 2008 byl zahájen Doškolovací kurz konzervování, restaurování a preventivní péče o archivní a knihovní fondy pro restaurátory státních archivů. Tento kurz bude v roce 2009 zakončen. Protože již nyní je o opakování kurzu značný zájem, s velkou pravděpodobností bude v následujícím roce 2010 navazovat další.

V únoru 2008 byl předložen Ministerstvu kultury ČR – jakožto hodnotiteli projektů v oblasti záchrany a zachování kulturního dědictví financovaných z mechanismů EHP/Norsko (tzv. norské fondy) projekt „Hromadné odky-

selování archivních dokumentů státních archivů České republiky – pilotní projekt“. Ministerstvo kultury tento projekt bohužel nedoporučilo k přijetí.

V minulých letech byla zahájena spolupráce se Skotským národním archivem v Edinburghu a výsledkem této spolupráce a dobrých přátelských vztahů bylo svolení se zhotovením faksimile protestního listu české šlechty proti upálení Mistra Jana Husa, jehož originál je uložen v Univerzitní knihovně v Edinburghu. Faksimile zhotovil akademický restaurátor D. Frank a v červnu 2008 proběhlo v Národním archivu slavnostní představení této faksimile veřejnosti za účasti ředitele Univerzitní knihovny dr. Johna Scally a vedoucí restaurátorského oddělení Skotského národního archivu Lindy Ramsay.

V červnu a červenci v rámci projektu „Studijní pobyt peruánských restaurátorů archivních dokumentů v České republice“ navštívili dva restaurátoři Národní archiv. Jednalo se o restaurátorku Národního ústředního archivu Peru Milagros Lizeth Corrales Orosco a restaurátora Ministerstva zahraničních věcí Peru Larry Iván Mendoza Navarro. Během měsíční stáže byli seznámeni s metodami konzervování a restaurování archiválií, které se v České republice, resp. Národním archivu používají. Navštívili Národní knihovnu v Praze, Fakultu restaurování University Pardubice v Litomyšli, Slovenský národní archiv a Univerzitní knihovnu v Bratislavě.

Krizový plán Národního archivu byl rozpracován na možné krizové situace vzniklé s výstavbou městského okruhu Prašný most – Špejchar pro budovu Národního archivu v Dejvicích. Krizový štáb se během roku několikrát sešel, dopracovával instrukce pro vytypované krizové situace. Dále byl vybudován sklad pro krizové situace, který je postupně vybavován nezbytným materiálem a pomůckami.

Preventivní péče o archiválie a průzkumy jejich fyzického stavu

V roce 2008 bylo vydezinfikováno celkem 1204,82 bm archiválií NA, 514,3 bm archiválií z jiných archivů a institucí (z toho 227 bm povodňových archiválií) a 142,4492 m³ vysušených dokumentů, které byly předány k dezinfekci na základě vládního usnesení č. 216 ze dne 3. 3. 2003. Z fondů Národního archivu byla v roce 2008 dokončena dezinfekce fondu Národní sčítání lidu 1950 (560 bm) a zahájena dezinfekce fondu Sčítání obyvatelstva ČSR v roce 1930 (232 bm), průběžně pokračovala také dezinfekce fondu Archiv pražského arcibiskupství – duplikáty matrik (42 bm), který je postupně delimitován do Státního oblastního archivu v Praze. Dále byly dezinfikovány nově převzaté archiválie Mezinárodního svazu

studentstva (189 bm) a Ministerstva financí (175,7 bm). Zbytek dezinfikovaných archiválií Národního archivu tvořilo 23 kantonů fondu Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace v ČR, 1 kanton fondu Ředitelství státních lesů a statků Praha a cca 3 bm blíže neurčeného materiálu 6. oddělení.

V rámci zajišťování preventivní péče o archivní fondy průběžně probíhaly průzkumy fyzického a mikrobiologického stavu archivních fondů dle požadavků správců fondů. Pokračovaly periodické kontroly bezpečnostních mikrofilmů. Navázalo se i na v minulém roce zahájený systematický průzkum archivních fondů obsahujících fotodokumenty. Do konce roku 2008 byly zkontrolovány prakticky všechny fondy 8. oddělení. Dále probíhaly průběžné kontroly archivních fondů dle požadavků správců fondů (například kontrola uložených listin fondu Archivu České koruny). Ve Vodohospodářském ústavu T. G. Masaryka bylo zkontrolováno 750 filmů, nově pak byly u těchto filmů (acetátová podložka) provedeny testy na tzv. octový syndrom podle metodiky navržené Image Permanence Institute v Rochesteru.

V rámci průzkumu mikrobiologického stavu archiválií bylo provedeno 446 stěrů pro státní archivy a další instituce (školy, muzea, knihovny, galerie), u pozitivních nálezů provedena identifikace mikroorganismů. Individuálně bylo dezinfikováno 8 ks archivních krabic a 1 kniha (fondy Ministerstvo zahraničních věcí – Ruská pomocná akce, Komitét pro umožnění studia ruským a ukrajinským studentům v ČSR, Ruské a ukrajinské emigrantské spolky a organizace), které neprošly sterilizačními komorami.

Analytickou metodou dle ČSN ISO 417 – Stanovení zbytkového thiosíranu ve zpracovaných fotografických materiálech metodou s methylenovou modří – bylo provedeno celkem 186 analýz kontrola filmů po vyprání. Na základě těchto analýz byla provedena korekce technologického procesu zpracování mikrofilmů.

V depozitáři archivu Křesťanské a demokratické unie – Čs. strany lidové a depozitáři Státního okresního archivu Praha-východ ve Zdíbech u Prahy byly proměřeny klimatické a světelné parametry.

Oddělení péče o fyzický stav archiválií též průběžně zajišťovalo přejímání vysušených povodňových archiválií od firmy Belfor Czechia s.r.o. na dezinfekci (měření rovnovážné vlhkosti) a předávání archiválií po dezinfekci (50 mikrobiologických stěrů, včetně identifikace bakterií) jednotlivým ministerstvům podle schváleného harmonogramu. Vedlo kompletní předávací dokumentace.

Rozsáhlou činnost představují výstavy a práce s nimi související. Tyto práce představují kontrolu fyzického stavu archivních dokumentů (zapůjčených na výstavy a navrácených z výstav), výstavních prostor, návrhy smluv o výpůjčce včetně příloh, záznamů o ocenění, protokolů o stavu archiválií apod.

V průběhu roku prováděly studovny průběžné revize vybraných fondů (Řád premonstrátů Strahov, 1000 kart., Úřad desk zemských – listiny, 20 kart.). V letních měsících proběhla revize a kontrola studijních mikrofilmů fondů Desky zemské, Židovské matriky a Židovské kontrolní matriky. Pokračovaly průběžně dle možností a potřeby foliace archivních dokumentů (fondy Stará a Nová manipulace, Tereziánský katastr, celkem 32 162 fol.). Byla uskutečněna detailní kontrola pečeti v novém trezoru (sledování krystalizace). Po více než patnáctiletém intenzivním využívání archivního souboru ÚV KSČ odbornou veřejností bylo nezbytné pokračovat v revizi jeho zpracovaných částí. Jejím předmětem byla kontrola úplnosti a fyzického stavu. Celkem bylo prohlédnuto 260 kartonů archiválií.

Práce vykazované v této skupině spočívají též v evidenci a pravidelných kontrolách (viz též výše) bezpečnostních mikrofilmů. V roce 2008 bylo řádně zaevidováno a uloženo 743 nově zhotovených svitků bezpečnostních mikrofilmů a stejné množství jejich matričních a studijních kopií. Ze staré evidence bylo převedeno dalších 69 svitků (stejný počet matričních a studijních svitků). Dále bylo stejným způsobem zaevidováno 4 721 přír. č. bezpečnostních negativů a u některých z nich byly evidovány také matriční kopie (tj. negativy před restaurováním). Vzhledem k množství těchto evidenčních prací jsme začali plnit provizorně databázi Janus. Problém spočívá v tom, že nejsou k dispozici tiskové výstupy.

Kromě výše uvedeného se věnuje značná část fondu pracovní doby přemanipulaci a nové adjustaci foto-, fono-, kinodokumentů. Původní adjustace je nevhodná – obaly PVC, lepidla atd. Restaurátorské zásahy jsou prováděny jen v nejnútnejších případech. Tak jsou postupně nově adjustovány zvukové dokumenty – gramofonové desky, magnetofonové pásky atd. do nových obalů a zároveň jsou ukládány do „drátěného programu“, což nám do značné míry šetří místo v depozitářích. Stejně je tomu i u ostatních fotografických a kinematografických dokumentů. Fotografie a negativy jsou navíc při této příležitosti kontrolovány, zda v nich v minulosti nedošlo ke ztrátám.

Konzervování a restaurování archiválií

Restaátorské pracoviště umístěné v budově Národního archivu Milady Horákové v roce 2008 pokračovalo v ukládání pergamenových listin fondu Řád maltézských rytířů do krabic, které bylo zahájeno již v roce 2006. Bylo konzervováno a restaurováno 161 papírových a pergamenových listin z tohoto fondu a uloženo do speciálních krabic.

U 12 listin fondu Archiv České koruny byla vyrovnána plika a u pečeti odstraněna krystalizace. V minulém roce bylo z tohoto fondu restaurováno 5 ks pergamenových sešitů s velkým množstvím pečeti. Pro tento neobvyklý formát byly navrženy a firmou EMBA Paseky vyrobeny speciální krabice, do kterých byly uloženy. Z ostatních archivních fondů (Řád křížovníků, České gubernium - listiny, Archivy zrušených klášterů, Archiv pražského arcibiskupství) bylo zrestaurováno a uloženo do krabic 15 ks pergamenových listin. Ve spolupráci se studenty fakulty restaurování University Pardubice byla během jejich prázdninových praxí odstraněna krystalizace pečeti u 68 ks listin fondu Řád benediktinů Břevnov (celkem 107 pečeti).

Byly sejmuty 4 negativní formy a vytvořeno 7 kopií pečeti. V menší míře byly restaurovány jiné pergamenové listiny, aktový materiál a byly prováděny drobné „ambulantní“ opravy podle aktuálních potřeb studovny.

Z fondů Řád premonstrátů a Řád piaristů byly komplexně zrestaurovány 3 rukopisy a 2 pergamenové sešity z fondu Archivy zrušených klášterů. Dále bylo svázáno 21 ks nových inventářů.

Tradičně na pracovišti probíhaly odborné studentské praxe (studenti Střední průmyslové školy grafické v rozsahu 10 dnů) a odborné stáže (studenti fakulty restaurování University Pardubice, peruánští restaurátoři).

Restaátorské pracoviště na Chodovci pokračovalo v restaurování a konzervování archiválií přijatých již minulých letech nebo zahájilo práce na nově přijatých archiváliích. Jednalo se o následující archivní fondy:

Systematická konzervace vybraných archivních fondů zahájené v předchozích letech:

- fond Rodinný archiv Metternichů (RAM):
listiny RAM-L 150-181 – dokončeno
erbovník RAM-A 5/IX/4 – konzervace probíhá
listiny RAM-A, kart. 1, čestný doktorát Klementa Metternicha z Oxfordské univerzity – pečeť hotova, zbývá adjustovat do krabice
- fond Archiv České koruny:
pečeť inv. č. 2228 (zlomky) – dokončeno

- fond Desky zemské většín:
pokračuje odkyselování a zhotovování ochranných obalů
- fond Rodinný archiv toskánských Habsburků:
album s fotografiemi a květinami – dokončeno
Leopold II., adjustace dopisů, dokončeny kartony 1–13
- fond Národní výbor 1848:
karton č. 6 – dokončeno
- Fond Ředitelství císařských a soukromých statků Praha: pokračuje systematické ukládání pergamenových listin do krabic firmy Emba (dokončena adjustace listin č. 48 – 66)
- Fond Židovské kontrolní matriky: pokračuje systematická konzervace matrik přijatých v roce 2005 a 2006 (odevdány knihy 594, 1021, 1022, 1680, 1858, práce pokračují na matrikách č. 405, 548, 351, 1341, 1520)
- indikační skicy: 15 indikačních skic – dokončeno; 15 listin Ředitelství císařských a soukromých statků Praha - dokončeno
- konzervace daguerrotypie – konzervace probíhá
- 2 knihy z fondu Piaristická knihovna – dokončeno
- Policejní ředitelství – evidence obyvatelstva 1730 – dokončeno
- Policejní ředitelství 1931–1940 (knihy M22) – dokončeno
- 4 knihy Zemský úřad – Zemský národní výbor – č.1680 dokončena, č.1679 práce probíhají
- 17 diapozitivů Kropáček Jan - dokončeno
- fotoalba z fondu K. H. Frank – konzervace alb 3857, 3859, 3860 probíhá
- Prezidium Ministerské rady – sešití po mikrofilmování – kartony 4029 – 4038 dokončeny
- publikace z knihovny T. G. M. – dokončeno
- Desky zemské karlíštejské – konzervace probíhá
- Ukrajinské muzeum Praha – negativy kat. č. 99 – konzervace probíhá
- Chalupníček – čištění negativů – dokončeno, připraveno k odevzdání
- Úřad říšského protektora – Státní tajemník (dříve fond 109) – proveden průzkum
- ZPN – vypracován návrh opatření pro stabilizaci fyzického stavu fondu – dosud nere realizováno
- 148 negativů z WWI – konzervace probíhá

- Hrabě Zedwitz – daguerrotypie – konzervace probíhá
- obtahy novin Čechoslowakische Korrespondenz z knihovny – dokončen ročník (1927)
  - příprava dokumentů pro výstavu Antifa – dokončeno, odevzdán

Konzervace vybraných archiválií zahájena v roce 2008

- MZV-RPA, inv. č. 1 a 2 - karton 1 dokončeno
- Národní výbor 1918 – dokončeno
- Krajkové květiny pro výstavu Expo'58 – dokončeno, vystavovaná část odevzdána
- Diplomy pro výstavu Expo'58 – vyjmutí z rámu provedeno, nyní probíhá digitalizace
- 2 polokožené vazby pro knihovnu – práce pokračují

Restaurování dokumentů poškozených povodněmi v roce 2002

V roce 2008 bylo zrestaurováno 10 ks archivních krabic Ministerstva zemědělství (fond Zbytkové statky) a bylo převázáno 15 bm dokumentů a statistických ročenek Českého statistického úřadu.

Restaurování pergamenových listin a pečeti z fondu Řád premonstrátů

Externí restaurátorka v roce 2008 restaurovala, konzervovala a uložila do speciálních krabic dalších 20 kusů pergamenových listin z fondu Řád premonstrátů, které jsou v Národním archivu uloženy na základě depozitní smlouvy. Restaurátorské práce byly financovány tímto řádem.

Bezpečnostní snímkování a reprografie

Bezpečnostní snímkování běželo v roce 2008 setrvačností. Bylo dokončeno snímkování většiny „rozdělaných“ fondů, avšak příprava materiálu k bezpečnostnímu snímkování vážla na odborných odděleních (kromě 1. oddělení). Přesto výsledky jsou velmi úctyhodné. Pracovnice na Chodovci byly proto z větší části převedeny na digitalizační práce. Pokračovala příprava ke snímkování fondu Židovské kontrolní matriky od inv. č. 181 do inv. č. 1009. Formuláře byly kolektivem pracovníků vyhotoveny pro celý

fond, ač původně bylo ukončení těchto prací plánováno až na r. 2010. Vlastní mikrofilmování tohoto fondu bude ukončeno v r. 2009.

Průběžně pokračovalo i plánované zhotovování bezpečnostních negativů listin řádových archivů. Oddělení nejstarších fondů se také úspěšně vypořádalo s masivním předáváním zabezpečovacích negativů fondů k trvalému uložení. Proběhla příprava i vlastní mikrofilmování fondu Sběrka tisků 1848 (15 kartonů). V roce 2008 bylo dokončeno ve spolupráci s restaurátory bezpečnostní snímkování originálů protokolů schůzí vlád Československé republiky uložených v archivním fondu Prezidium ministerské rady. Přibyly i schůze protektorátních vlád až do počátku roku 1942. Vzhledem ke složité dobové adjustaci protokolů je nutno provádět v 10. oddělení před snímkováním odborné rozpečetění a poté opět postupné zapečetění protokolů. Celkem bylo mikrofilmováno 131 kartonů.

Předali jsme k bezpečnostnímu snímkování 69 kartonů fondu ÚV KSČ – Klement Gottwald a byla dokončena příprava celého fondu Ministerstvo národní bezpečnosti z fondu ÚV KSČ, celkem bylo v roce 2008 z oddělení fondů socialismu předáno 116 kartonů.

Digitalizační práce

Za povšimnutí opět stojí uváděné počty digitálních reprodukcí. 1. oddělení se aktivně podílí na mezinárodních projektech Monasterium a ICARUS, jejichž cílem je digitalizace archivních pramenů od středověku do 19. století. Organizační změny ve vídeňské centrále zapříčinily, že dosud nebyly digitalizovány listiny po r. 1526 v rámci projektu Monasterium, jak bylo původně uvažováno. Listiny jsou připraveny pro digitalizaci v r. 2009. V r. 2008 nebylo z finančních důvodů pokračováno v digitalizaci fondu Indikační skicy.

V roce 2008 v projektu Policejní přihlášky (konskripce) bylo rozlepeno 185 kartonů (do kartonu 530), nafotografováno vlastními silami 120 kartonů (do kartonu 440), tj. cca 120.000 snímků. Editováno bylo 108 kartonů (do kartonu 427 s mezerami), tj. cca 300.000 záznamů. Na internetu bylo k 31. 12. 2008 zpřístupněno cca 400 kartonů, tj. přes 1.000.000 záznamů (až do L komplet, mezerovitě M). Celkový počet kartonů k zpřístupnění je 739. V roce 2008 došlo mírně k poklesu počtu editovaných kartonů, což je způsobeno tím, že pracovníci 2. oddělení se na editaci podíleli ve velmi omezené míře (pouze 1 pracovník část roku a pracovního úvazku). Velmi pozitivní je nárůst počtu rozlepených kartonů téměř na dvojnásobek oproti

roku 2007. Pokud vydrží vysoké tempo rozlepování konskripcí a nebudou omezeny prostředky na dohody, je reálný termín ukončení projektu rok 2010.

Po celý rok 2008 probíhala pozvolna digitalizace fondu Německé státní ministerstvo, jenž je opatřen novým inventářem uloženým v programu JANUS. Přípravy fondu k digitalizaci jsou ve 3. oddělení dokončeny a plynule bude navázáno fondem Úřad říšského protektora – státní tajemník K. H. Frank. V současné době se uzavírá půjčování originálů a badatelé budou postupně odkázáni pouze na studium digitálních kopií.

Informatika

Elektronické dokumenty – digitální archiv

V první čtvrtině roku byly dokončeny práce na technologickém projektu pracoviště pro dlouhodobé uchovávání a zpřístupňování dokumentů v digitální podobě – tzv. Národního digitálního archivu (NDA). K oficiálnímu převzetí projektu došlo 21. 3. 2008.

Dne 21. 4. 2008 vláda schválila usnesení č. 447/2008 z 21. 4. 2008 k zabezpečení plnění úkolů ve věci vybudování NDA. Tímto usnesením vláda schválila čerpání finančních prostředků na jeho vybudování, změnou vládního usnesení č. 500/2005 odložila termín pro dokončení NDA na 31. 12. 2011 a uložila ministru vnitra 1) nárokovat finanční prostředky ve výši 85 % nákladů z evropských strukturálních fondů v rámci Integrovaného operačního programu a 2) zabezpečit počínaje rokem 2011 finanční prostředky na financování provozních nákladů na chod NDA, a to ve výši 6 % pořizovacích nákladů, tj. 24 mil. Kč ročně.

Dne 14. 5. 2008 pak vláda schválila vládní usnesení č. 536/2008 ze 14. května 2008 o strategických projektových záměrech pro čerpání finančních prostředků ze Strukturálních fondů Evropské unie v rámci Smart Administration - příloha ke strategii Efektivní veřejná správa a přátelské veřejné služby. V příloze tohoto usnesení je uveden i projekt NDA.

V průběhu roku 2008 byl vybrán objekt pro umístění záložního pracoviště. Dne 19. 11. 2008 byla uzavřena smlouva o převodu práva hospodaření s majetkem státu mezi Hasičským záchranným sborem a Národním archivem a dne 2. 12. 2008 došlo k převzetí objektu Národním archivem. Dále byl zpracován logický rámec projektu realizace NDA, studie proveditelnosti a následně též popsány dvě varianty řešení (nulová varianta a alternativní varianta). Částečně byla zpracována analýza přínosů a nákladů.

V průběhu práce na těchto dokumentech se projevila nezbytnost zapojení vybraného externího subjektu s dostatečnými zkušenostmi do jejich přípravy tak, aby všechny tyto dokumenty splňovaly podmínky požadované při předkládání projektů do IOP SF EU. Byly proto připraveny podklady pro výběrové řízení. K oslovení vhodných subjektů a následnému výběru dodavatele však nedošlo vzhledem ke komplikacím s financováním.

Byl též připraven Projektový záměr, který Národní archiv předložil Odboru strukturálních fondů (srpen 2008) a který tento odbor 25. 11. 2008 schválil. V rámci resortních pravidel pak byl pro NDA zpracován Přípravný požadavek a Investiční záměr. Dle pokynů Projektové kanceláře MV (PMO MV) byla vypracována karta projektu a částečně vyplněn i jeho zakládací dokument.

Dne 5. 9. 2008 zpracovalo 5. oddělení informací pro náměstka ministra vnitra pro veřejnou správu, informatiku, legislativu a archivnictví, která shrnula situaci projektu NDA. V tomto materiálu byla rovněž zmíněna problematika finančních prostředků ve výši 50-70 miliónů korun ročně na rozšiřování kapacity, nákup médií a systémovou podporu po ukončení projektu. Tyto prostředky jsou uvedeny v technologickém projektu, ale nejsou obsaženy ve vládním usnesení. To řeší pouze problematiku prostředků na vlastní provoz NDA. Součástí zmíněné informace byl návrh dopisu pro náměstka ministra vnitra pro ekonomiku a provoz.

Zástupce NA se účastnil pravidelných setkání Projektové kanceláře MV. Pracovníci Národního archivu absolvovali specializované kurzy zaměřené na přípravu projektů spolufinancovaných ze strukturálních fondů EU.

I když nebylo možné z důvodů, které nemohl archiv ovlivnit, čerpat finančních prostředky a tudíž vyhlásit výběrová řízení, projektový tým se věnoval jiným odborným otázkám. Jednalo se především o poskytování odborných konzultací k různým otázkám dlouhodobého uchování dokumentů. Kromě jednání se zástupci Ministerstva obrany a České geologické služby byly poskytovány informace také zástupcům Ministerstva kultury v souvislosti s jejich projekty digitalizace a rezortního celostátního portálu. Na základě usnesení vlády č. 500/2005 pokračovala práce meziprojektovní řídicí skupiny pro implementaci Národního plánu zavedení elektronického zadávání veřejných zakázek pro období let 2006 – 2010, jejímž členem a vedoucím pracovní skupiny 7 je Miroslav Kunt.

Ukázalo se, že v technologickém projektu jen velmi obecně zpracované otázky výběru a zpřístupňování elektronických dokumentů jsou klíčové jednak pro přípravu novely archivního zákona, jednak jsou zásadní s ohledem na budoucí funkci a postavení digitálního archivu jako technického

zařízení i pracoviště Národního archivu. Hlavně na základě poznatků získaných při řešení projektu výzkumu a vývoje MV č. VE20072009004 - "Možnosti a formy zpřístupnění archivních fondů nebo jejich součástí veřejnosti v elektronické podobě" se podařilo nastínit možné řešení výběru archiválií a principů tzv. Celostátního archivního portálu. Tato koncepce byla poprvé prezentována na poradě ředitelů státních archivů v květnu 2008. Výsledkem této prezentace bylo především potvrzení kompetence ostatních státních archivů v oblasti digitálních dokumentů, pokud se týče výběru a zpřístupňování ze strany archivů i Odboru archivní správy a spisové služby MV.

Nově byla také proklamována koncepce, že archivní portál v rámci digitálního archivu by měl spravovat i metadata o archiváliích a archivních původcích – v přímé vazbě na digitální archiválie i jejich propojení s archiváliemi klasickými.

Dne 17. července byl schválen zákon 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů. Tato legislativní úprava vnáší zásadní změny do výkonu spisové služby. Především umožňuje tzv. autorizovanou konverzi dokumentů z listinné podoby do digitální a naopak (obdoba vidimace) a také kodifikuje způsob zaručovaného doručování prostřednictvím tzv. datových schránek. Ministerstvo vnitra (předkladatel zákona) má vydat prováděcí vyhlášky, které však nebyly včas připraveny. K urychlení prací byl přizván Odbor archivní správy a spisové služby a proběhlo setkání dodavatelů systémů spisové služby, kteří byli požádáni o technické vyřešení problému, resp. datového formátu předávaných zpráv. Pro konkrétní práce byla jmenována skupina největších dodavatelů systémů spisové služby, jejíž činnost lze hodnotit jako velmi dělnou (ačkoliv jde o ostře si konkurující firmy) a respektující představy elektronické spisové služby (MoReq - viz dále) i digitálního archivu a předpokládaných standardů. Díky projektu datových schránek, který je považován za stěžejní v rámci tzv. e-governmentu, se podařilo připravit metadatové schéma určené pro výměnu dat mezi jednotlivými systémy, které je i dobrým východiskem pro řešení předávání digitálních archiválií do Národního digitálního archivu. Jako poradce této firemní skupiny působil Miroslav Kunt. Problematika spisové služby rezonovala v další aktivitě, která úzce souvisí s návrhem novely vyhlášky o spisové službě č. 646/2004 Sb. Ta má definovat pravidla pro elektronické systémy spravující dokumenty, za jejichž základ byl navržen standard MoRe2 (Modelové požadavky pro správu elektronických dokumentů). Jeho základní překlad, zajištěný archivní správou a revidovaný jejím pracovníkem Michalem Wannerem, byl v průběhu roku upravován neoficiální pracovní skupinou složenou

ze zástupců vybraných archivů (Tomáš Dvořák, Archiv hl. města Prahy; Radek Pokorný, Státní okresní archiv v Hradci Králové), Odboru archivní správy a spisové služby (Michal Wanner) a firmy Gordic, s.r.o. Jihlava (jediný nestátní zástupce ČR v DLM fóru, nevládním sdružení, které MoReq iniciovalo). Původní představa, že se MoReq pouze přeloží a stane se „Národním standardem pro elektronickou spisovou službu“ se ukázala jako nereálná z hlediska legislativně-technického. Záslouhou zástupce odboru legislativy MV (Mgr. Herudek) se podařilo navrhnout průchozí řešení, ovšem s nutností zásadního přepsání textu – toho se ujala Dr. Hájková ze zmíněného legislativního odboru. Jak ukázala zkouška, změna přidává textu na srozumitelnosti, navíc je k dispozici právní rozbor nedostatků textu MoReq z pohledu české legislativy.

Na dobu, než vstoupí v platnost novela archivního zákona (1.7.2009, resp. později na základě přechodných ustanovení), bylo přijato usnesení vlády č.1338 ze dne 3.11.2008 o stanovení výstupních datových formátů statických dokumentů textové, obrazové a kombinované povahy v digitální podobě. Předpokládá předávání dokumentů digitálnímu archivu pouze v předepsaných formátech a také ukládá všem členům vlády a doporučuje zbytku veřejné správy „konzultovat projekty digitalizace s představiteli Národního archivu“. Od vydání tohoto usnesení uplynula sice krátká doba, ale již zazněly od původců první dotazy. Celou tuto agendu zajišťuje 5. oddělení. Je potřeba připravit metodiku digitalizace (i s ohledem na ostatní archivy) a za tím účelem byly urychleny práce na metadatovém schématu a způsobu zapouzdření reprodukcí v metadatovém kontejneru METS v rámci projektu VE20072009004 (viz výše).

Konzultace problematiky elektronické spisové služby byly realizovány ad hoc. Spolupracoval při tom úsek informatiky a úsek předarchivní péče – byly poskytnuty konzultace k elektronickým dokumentům Ministerstvu školství, Ministerstvu spravedlnosti (projekt e-justice), organizaci Cenia a Grantové agentuře ČR. Zároveň se opět potvrdila věta uvedená v minulé výroční zprávě: „Stále více se ukazuje, že archiváři v oblasti předarchivní péče se bez základních znalostí elektronické spisové služby neobejdou.“ To ovšem neplatí v případě přejímek, které z technického hlediska archiváři nemohou realizovat a oddělením realizované přejímky elektronických dokumentů lze označit stále slovem „nouzové“ – tak byla např. převzata v roce 2008 data serveru bývalého Ministerstva informatiky. Bez standardizace tohoto procesu a odpovídajícího vybavení není do budoucna přejímání elektronických dokumentů možné.

Administrace specializovaných systémů archivu

Administrace IS Badatelna

Technická podpora k softwaru IS Badatelna byla v roce 2008 poskytována podle smlouvy o poskytování technické podpory produktu IS Badatelna z 19.1. 2004. Jednalo se o podporu při řešení drobných provozních problémů a o poskytování aktualizovaných kompilačních verzí systému (Update).

Již v roce 2007 firma dodala novou verzi systému upravenou pro provoz 1. oddělení. Vzhledem k technickým omezením starého serveru v Dejvicích bylo zprovoznění systému odloženo až na dobu po zakoupení a zapojení nového serveru. Po zprovoznění nového serveru byly ve spolupráci s firmou Bach s.r.o. založeny potřebné databáze a systém nainstalován u všech odborných pracovníků. Dalším krokem bylo nastavení rozsahu a přístupnosti jednotlivých fondů v systému, které měli provádět příslušní archiváři 1. oddělení. Vzhledem k pracovnímu vytížení a složitosti některých fondů se však nastavení nepodařilo dokončit do konce roku 2008 a bylo tak po dohodě s vedoucí 1. oddělení posunuto na leden 2009. Po kontrole nastavení ze strany pracovníků badatelny bude systém nejprve spuštěn do zkušebního provozu a po úplném zaškolení pracovníků uvolněn do ostrého provozu. Přechod do nového roku na obou pracovištích proběhl bez závad.

Webové stránky Národního archivu

Stránky byly pravidelně aktualizovány na základě požadavků koordinovaných 8. oddělením. Jediným výraznějším příspěvkem na stránkách je pojednání o výstavě Národního archivu týkající se Světové výstavy Expo Brusel 1958. V anglické verzi stránek byly aktualizovány pouze provozní informace pro badatele. Je velkou chybou, že tento informační kanál není všemi útvary Národního archivu více využíván.

S pomocí staršího publikačního systému byly na webových stránkách zveřejněny nově schválené archivní pomůcky, takže je badatelé měli k dispozici výrazně dříve než v badatelně. Celkem je na stránce zpřístupněno 49 archivních pomůcek. Jde o provizorní řešení před spuštěním nového portálu www.badatelna.cz, kam budou následně elektronické pomůcky umístovány v průběhu roku 2009.

Z technického hlediska nebyla dokončena úprava webových stránek tak, aby zcela naplňovala ustanovení zákona č. 365/2000 Sb. o informačních systémech veřejné správy a navazující vyhlášky č. 64/2008 Sb. o formě

uveřejňování informací související s výkonem veřejné správy prostřednictvím webových stránek pro osoby se zdravotním postižením. Vady nejsou zásadní – jedná se o odstranění připomínek auditu z roku 2007.

Intranet - modul předarchivní péče

V rámci modulu předarchivní péče informačního systému Národního archivu byly zprovozněny sekce pro správu kontaktů a tzv. monitoring, kam jsou zaznamenávány údaje o jednáních, spisových normách, státních kontrolách apod. Nově lze k záznamům o skartaci i záznamům v monitoringu připojovat přílohy – jedná se především o naskenované nebo v textovém editoru pořízené skartační protokoly včetně návrhů a seznamů, protokoly ze státních kontrol, spisové normy a úřední záznamy o jednáních. Velmi složitou otázkou se ukázalo začlenění dat o přejímkách, kdy bylo rozhodnuto nepřipojovat data z PEvA, ale podrobnější databázi, kterou spravuje referent NAD při zachování možnosti využívat sestavy navržené v programu MS Access, ve kterém byla tato databáze dosud provozována. Prvním výsledkem bylo zpřístupnění přírůstkové knihy pro celý archiv (od př.č.4990/1997). Do konce roku se tato část používat nezačala, zahájila se práce na napojení programu Access referenta NAD a formulářích pro pořizování dat o přejímkách.

Vzhledem k jistému skluzu v projektu VE20072009004 pokud jde o implementaci mezinárodního standardu EAC, se nepodařilo navrhnout definitivní řešení pro popis původců archiválií tak, aby mohlo být realizováno. Cílem je získat přehled o všech nástupcích, předchůdcích a vazbách dané instituce (osoby) k jiným a kodifikovat údaje o ní. Zatím izolované agendy (skartace, přejímky, monitoring, NAD) by se tak měly propojit k zajištění komplexní informovanosti archivářů.

Programování modulu a individuální zaškolování pracovníků 5. oddělení zajišťoval Jaroslav Šulc, analýzu připravoval Rudolf Kaďorek a Miroslav Kunt.

V rámci prezentace dat evidence archivních fondů PEvA upravil Jiří Bernas svoji dřívější intranetovou aplikaci NetPEvA, takže pracovníci archivu mohou vyhledávat ve fondech NA i v celostátní databázi.

Intranet - modul publikační systém

Práci na intranetových stránkách byla dána přednost před technickou úpravou webových stránek. V polovině dubna byl zprovozněn redakční systém umožňující publikovat dokumenty, připojovat k nim přílohy, na-

stavovat práva k jejich zobrazení nebo editaci a komentovat je. Zejména vyřešení problematiky přidělování práv je nutné vysoce hodnotit, neboť jde o problematiku enormně složitou. Vybraným pracovníkům je umožněno publikovat příspěvky, které se dle nastavených práv (jedna nebo více konkrétních osob, celá oddělení, vedení apod.) zobrazují pouze uživatelům patřícím do příslušné skupiny. Problematické zůstává nekoordinované využívání „všech komunikačních kanálů ke všemu“. Díky přepojení počítačové sítě je sice možné z většiny počítačů pracovat na internetu i intranetu, ale informace se musí sledovat na těchto zdrojích: vnitřní pošta (Exchange), vlastní služební e-mailová schránka, e-mailová schránka oddělení, intranet, sdílené složky. Takovéto množství informačních zdrojů k přehlednosti nepřispívá. Po odstranění těchto disproporcí a úpravách publikačního systému na základě praktických zkušeností lze předpokládat úspěch tohoto řešení. Programování modulu a analýzu zajistil Jaroslav Šulc, vstupní návrhy řešení Miroslav Kunt.

Janus 2000

Provoz programu JanusArchiv byl standardní, pouze v několika málo případech bylo nutné konzultovat tiskové sestavy, takže přijatá metodika a s ní vzorové tiskové sestavy se osvědčily. Problémy působí popis speciálních druhů archiválií, jako jsou filmy a zvukové záznamy. Řada tzv. problémů je způsobena neznalostí práce s programem nebo jen neochotou se zeptat. I proto byla i v roce 2008 organizována školení práce s programem (březen, duben), ale nedařilo se již naplnit jednotlivé termíny posluchači – nakonec byla volná místa nabídnuta některým pracovníkům Státního oblastního archivu Praha. V druhém pololetí bylo od školení upuštěno v souvislosti s přípravou nového řešení programu, které se bude od stávající podoby lišit. Na dvou setkáních uživatelů s dodavatelskou firmou byla koncepce programu výrazně upravena a lze předpokládat, že práce s novým programem bude jednodušší. Program na těchto jednáních fakticky formovali hlavně zástupci Národního archivu, Státní oblastní archiv v Zámrsku a Literární archiv Památníku národního písemnictví.

U odborných pracovníků 1. oddělení byl instalován program Janus. Na základě metodické komise z 15. 4. 2008 bylo rozhodnuto zahájit na 1. oddělení v práci na soupisu nobilitačních spisů z fondu Česká dvorská kancelář – pořizování a připojování reprodukcí započalo, tisk reprodukcí jako součásti archivní pomůcky bude vyřešen v novém Janusu v 1. pololetí 2009.

Předávání dat k prezentaci na web spravovaný dodavatelem Janus www.badatelna.cz bylo pozastaveno z důvodu jeho rekonstrukce – automatický export má být zprovozněn začátkem roku 2009. Celkové řešení bylo představeno v závěru roku 2008. Umožní všechny požadované funkce (vyhledávání, reprodukce) a na základě návrhu zkoušeného v jiných archivech také dálkové objednávání a napojení na badatelný archivů. Tyto prostředky však nebudeme moci využít, protože nejsme schopni z finančních důvodů zajistit modul pro obsluhu badatelný (náhradu stávajícího IS badatelna) ani datový sklad, který by byl z důvodů digitalizace nezbytně třeba.

Publikační činnost Národního archivu a jeho pracovníků za rok 2008

Olga Pospíšilová

Články a recenze

BACÍLKOVÁ, Bronislava : Biodegradation of paint layer, support and other parts of paintings. In: Technol. Artis. – Roč. 6 (2008), S. 206–211.

BACÍLKOVÁ, Bronislava : Biologická degradace barevné vrstvy, podložky a dalších součástí malířských děl. In: Technol. Artis. – Roč. 6 (2008), S. 199–205.

BARTŮŠEK, Václav : [Berní rula]. In: Arch. Čas. – Roč. 57, č. 4 (2007), S. 300–301.

Rec na: Berní rula. Sv. 25, Kraj Plzeňský. Díl III / zprac. Iva Čadková, Magda Zahradníková. – Praha : Státní ústřední archiv. – Praha : Národní archiv, 2003. – S. 731–1126

Rec na: Berní rula. Sv. 34, Kladsko / zprac. Marie Ryantová. – Praha : Státní ústřední archiv. – Praha : Národní archiv, 2003. – S. 731–1126.

BARTŮŠEK, Václav : [Berní rula. Sv. 34, Kladsko]. In: Orlické hory a Podorlicko. – Sv. 14 (2007), S. 419–420. Rec na: Berní rula. Sv. 34, Kladsko / zprac. Marie Ryantová. – Praha: Národní archiv, 2007. – 229 s. + příl.

BARTŮŠEK, Václav : [Bruckner, Jiří Alexius – biogram]. In: Biografický slovník českých zemí. Sešit 7, Bra–Brum / vedoucí projektu Pavla Vošahlíková . – 1. vyd. – Praha : Libri, 2007, S. 216–217.

BARTŮŠEK, Václav : [Brustmann, Augustin – biogram]. In: Biografický slovník českých zemí. Sešit 8, Brun–By / vedoucí projektu Pavla Vošahlíková. – 1. vyd. – Praha : Libri, 2007, S. 235–236.

BARTŮŠEK, Václav : [Casani, Pietro – biogram]. In: Biografický slovník českých zemí. Sešit 9, C / vedoucí projektu Pavla Vošahlíková. – 1. vyd. – Praha : Libri, 2008, S. 392–393.

BARTŮŠEK, Václav : [Cestovatelé a dobrodruzi Pardubického kraje]. In: Orlické hory a Podorlicko. – Sv. 14 (2007), S. 418–419. Rec na: Cestovatelé a dobrodruzi Pardubického kraje / Josef Rodr. – Ústí nad Orlicí : OFTIS, 2004. – 136 s.

BARTŮŠEK, Václav : [Cimmermann (též Zimmermann), Jan Kašpar – biogram]. In: Biografický slovník českých zemí. Sešit 9, C / vedoucí projektu Pavla Vošahlíková. – 1. vyd. – Praha : Libri, 2008, S. 420–421.

BARTŮŠEK, Václav : [Conti, Honorio – biogram]. In: Biografický slovník českých zemí. Sešit 9, C / vedoucí projektu Pavla Vošahlíková. – 1. vyd. – Praha : Libri, 2008, S. 452.

BARTŮŠEK, Václav : [Čabak, Jan Josef – biogram]. In: Biografický slovník českých zemí. Sešit 10, Č – Čerma / vedoucí projektu Pavla Vošahlíková. – 1. vyd. – Praha : Libri, 2008, S. 503.

BARTŮŠEK, Václav : [Čamler, Jiří – biogram]. In: Biografický slovník českých zemí. Sešit 10, Č – Čerma / vedoucí projektu Pavla Vošahlíková. – 1. vyd. – Praha : Libri, 2008, S. 515.

BARTŮŠEK, Václav : [Čandra, Josef – biogram]. In: Biografický slovník českých zemí. Sešit 10, Č – Čerma / vedoucí projektu Pavla Vošahlíková. – 1. vyd. – Praha : Libri, 2008, S. 516.

BARTUŠEK, Václav : [Dějiny Plzně v datech od prvních stop osídlení až po současnost]. In: Středočes. Sbor. hist. – Sv. 30–33 (2004–2007 (2007)), S. 215–216. Rec na: Dějiny Plzně v datech od prvních stop osídlení až po současnost / sest. a aut. kol. vedl Ivan Martinovský. – Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2004. – 787 s., map. příl. v textu.

BARTUŠEK, Václav : [Encyklopedie českých nakladatelství 1949–2006]. In: Orlické hory a Podorlicko. – Sv. 14 (2007), S. 415–416. Rec na: Encyklopedie českých nakladatelství 1949–2006 / Jan Halada : Libri, 2007. – 378 s., 4 s. mp. příl.

BARTUŠEK, Václav : [Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností ...]. In: Středočeský sborník historický – Sv. 30–33 (2004–2007 (2007)), S. 208–209. Rec na: Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. Díl 2, Sv. 2 / Milan M. Buben. – Praha : Nakladatelství Libri, 2004. – 400 s.

BARTUŠEK, Václav : [Historikův adresář. Vademecum soudobých dějin ČR]. In: Středočes. Sbor. hist. – Sv. 30–33 (2004–2007 (2007)), S. 205–206. Rec na: Historikův adresář : historické instituce v České republice / sest. Marie Ryantová. – Praha : Sdružení historiků České republiky – Historický klub 1872. – Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. – 231 s.

Rec na: Vademecum soudobých dějin Česká republika : průvodce po archivech, badatelských institucích, muzeích a památnících / sest. Oldřich Tůma, Jitka Svobodová, Ulrich Mählerl. – Praha : Sdružení historiků České republiky – Historický klub 1872. – Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2002. – 231 s.

BARTUŠEK, Václav : [Karel Beránek]. In: Středočeský sborník historický – Sv. 30–33 (2004–2007 (2007)), S. 231. Rec na: Karel Beránek : výbor prací z let 1958–1999 / uspoř. Karel Beránek, Věra Beránková. – 1. vyd. – Praha : Národní archiv, 2005. – 275 s.

BARTUŠEK, Václav : [Náchod]. In: Středočes. Sbor. hist. – Sv. 30–33 (2004–2007 (2007)), S. 219–221. Rec na: Náchod / Lydia Baštecká a kol. – Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2004. – 326 s.

BARTŮŠEK, Václav : [Paginae historiae. Sv. 13]. In: Středočes. Sbor. hist. – Sv. 30–33 (2004–2007 (2007)), S. 234–235. Rec na: Paginae historiae : sborník Národního archivu. Sv. 13. – Praha : Národní archiv, 2005.

BARTŮŠEK, Václav : [Slavníkovci]. In: Středočes. Sbor. hist. – Sv. 30–33 (2004–2007 (2007)), S. 210–211. Rec na: Slavníkovci / Michal Lutovský, Zdeněk Petráň. – Praha : Libri, 2004. – 173 s.

BARTŮŠEK, Václav : [Soupis rukopisů Západočeského muzea v Plzni]. In: Středočes. Sbor. hist. – Sv. 30–33 (2004–2007 (2007)), S. 207. Rec na: Soupis rukopisů Západočeského muzea v Plzni / Jaromír Linda. – Plzeň : Západočeské muzeum v Plzni, 2004. – 216 s., Ll., tab. obr. příl.

BARTŮŠEK, Václav : [Svatý Filip Neri – nakažlivá radost]. In: Jiskra. – Roč. 49, č. 22 (28.5.2008), S. 3. Rec na: Svatý Filip Neri – nakažlivá radost / Paul Türks ; přel. Eliška Vecheta. – Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2007. – 183 s.

BARTŮŠEK, Václav : [Vlast a rodný kraj v díle historika]. In: Středočes. Sbor. hist. – Sv. 30–33 (2004–2007 (2007)), S. 228–231. Rec na: Vlast a rodný kraj v díle historika : sborník prací žáků a přátel věnovaný profesoru Josefu Petráňovi / uspoř. Jaroslav Pánek. – Praha : Historický ústav AV ČR, 2004. – 661 s.

BARTŮŠEK, Václav : [Z Českého ráje a Podkrkonoší. Sv. 17]. In: Středočes. Sbor. hist. – Sv. 30–33 (2004–2007 (2007)), S. 232. Rec na: Z Českého ráje a Podkrkonoší : vlastivědný sborník. Sv. 17. – Semily : Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily, 2004. – 303 s.

26. BARTŮŠEK, Václav : [Z Českého ráje a Podkrkonoší. Sv. 18]. In: Středočes. Sbor. hist. – Sv. 30–33 (2004–2007 (2007)), S. 232–233. Rec na: Z Českého ráje a Podkrkonoší : vlastivědný sborník. Sv. 18. – Semily : Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily, 2005. – 351 s.

BARTUŠEK, Václav : [Ze starých kronik]. In: Orlické hory a Podorlicko. – Sv. 14 (2007), S. 416–417. Rec na: Ze starých kronik / Jiří Frýzek. – Ústí nad Orlicí : OFTIS, 2004. – 264 s., obr. příl. v textu.

BARTUŠEK, Václav : [Žatec]. In: Středočes. Sbor. hist. – Sv. 30–33 (2004–2007 (2007)), S. 217–219. Rec na: Žatec / Petr Holodňák a kol. – Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2004. – 516 s.

BARTUŠEK, Václav : Akce roku sv. Josefa Kalasanského 2007. In: Pag. Hist. – Č. 16 (2008), S. 543–544.

BARTUŠEK, Václav : Dějiny škol a koleje piaristů ve Slaném. In: Piaristé ve Slaném 1658–2008 : 350. výročí příchodu piaristů do Slaného. Za barokními památkami slánských piaristů / autoři textu Božena Franková, Václav Bartušek, Vladimír Příbyl, Jan Kašpar, Ivo Horňák. – Slaný : Vlastivědné muzeum a odbor kultury MěÚ Slaný, 2008, S. 4–8.

BARTUŠEK, Václav : O studentech a žácích gymnázia ve Slaném, jeho učitelích a příznivcích v prvním období školy v letech 1658–1778. In: Jubilejní památník na oslavu třístapadesátiletého trvání gymnázia v Slaném : 1658 – 1908 – 2008 / uspoř. Olga Judlová, Milan Dundr. – Slaný : Gymnázium Václava Beneše Třebízského, 2008, S. 50–86.

BARTUŠEK, Václav : Osobnosti Podblanicka v Biografickém slovníku českých zemí – Bra–Brun. In: Jiskra. – Roč. 49, č. 4 (23.1.2008), S. 3. Rec. na: Biografický slovník českých zemí. Sv. 7, Bra–Brun. – Praha : Libri, 2007.

BARTUŠEK, Václav : Osobnosti Podblanicka v Biografickém slovníku českých zemí – C. In: Jiskra. – Roč. 49, č. 42 (15.10.2008), S. 3. Rec na: Biografický slovník českých zemí. Sv. 9, C. – Praha : Libri, 2008.

BARTUŠEK, Václav : P. Leopold Schwamberger a S. Venceslao, významný historik a knihovník z řádu piaristů, někdejší student gymnázia piaristů v Benešově. In: Per saecula ad tempora nostra : sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka : separatum / uspoř. Jiří Mikulec a Miloslav Polívka. – Praha : Historický ústav AV ČR, 2007, S. 552–554.

BARTŮŠEK, Václav : Piarista Jaroslav Schaller – nejslavnější rodák ze zámku Konopiště.

In: Jiskra. – Roč. 49, č. 10 (5.3.2008), S. 3.

BARTŮŠEK, Václav : Piaristická výročí. In: Jiskra. – Roč. 49, č. 1 (2.1.2008), S. 3.

BARTŮŠEK, Václav : Piaristická výročí na CD. In: Jiskra. – Roč. 49, č. 35 (27.8.2008), S. 3.

BARTŮŠEK, Václav : Počátky piaristického školního divadla v Benešově před třemi stoletími. In: Sbor. vlastivěd. Pr. Podblanicka. – Sv. 44–47 (2007), S. 237–248.

BARTŮŠEK, Václav : První piaristé v Mikulově a kardinál Ditrichštejn (1631–1636). In: Mikulovská sympozia : XXIX. mikulovské sympozium 11.–12. října 2006, Kardinál František z Ditrichštejna a jeho doba. Sv. 29. – Mikulov : Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, 2007, S. 119–134.

BARTŮŠEK, Václav : Příchod piaristů do Strážnice a jeho význam. In: Malovaný Kraj. – Roč. 44, č. 4 (2008), S. 8–9.

BARTŮŠEK, Václav : Revize historických fondů v knihovně Národního archivu. In: Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska : sborník z 16. odborné konference Olomouc, 13.–14. listopadu 2007 / k vyd. přípr. Rostislav Krušínský. – Olomouc : Vědecká knihovna v Olomouci a Sdružení knihoven ČR, 2008, S. 71–80.

BARTŮŠEK, Václav : Seminář o církevních řádech na Katolické Univerzitě Petra Pázmányho v Budapešti. In: Arch. Čas. – Roč. 58, č. 3 (2008), S. 235–236.

BARTŮŠEK, Václav : Strážnice a piarističtí svatí a blahoslavení. In: Okolo Strážnice (2007), S. 35–44.

BARTUŠEK, Václav : Světící biskup pražský Antonín Vokoun a piaristé. In: Antonín Jan Václav Vokoun (1691–1757) a církevní správa jeho doby v Čechách : sborník příspěvků z odborného semináře, konaného dne 11. září 2007 v Městské galerii ve Vodňanech / red. Pavla Stuchlá. – Vodňany : Městské muzeum a galerie ve Vodňanech, 2008, S. 7–14.

BARTUŠEK, Václav : Vysvědčení mohlo přijít i o Velikonocích nebo krátce po nich. In: Jiskra. – Roč. 49, č. 12 (19.3.2008), S. 3.

BARTUŠEK, Václav : Výuka přírodních věd v piaristických školách 1620–1778 = Der Unterricht der Naturwissenschaften auf den piaristischen Schulen 1620–1778 = The Teaching of the Natural Sciences at the Schools of the Piarist Order. In: Pag. Hist. – Č. 16 (2008), S. 103–122.

BARTUŠEK, Václav : Významný rychnovský piarista – řádový provinciál P. František Friese a S. Gerardo. In: Orlické hory a Podorlicko. – Sv. 14 (2007), S. 51–84.

BARTUŠEK, Václav : Žebravé řády, které na Podblanicku nebyly. In: Jiskra. – Roč. 49, č. 19 (7.5.2008), S. 3. Rec na: Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích. Díl 3, Sv. 2, Žebravé řády / Milan M. Buben. – Praha : Libri, 2007. – 423 s.

BUBENÍK, Jaroslav – PAULUS, Filip – KAHUDA, Jan : Seminář Osobní fondy a jejich pořádání. In: ČAS v roce. – [Sv.] 2007 (2008), S. 77–78.

BURSÍK, Tomáš – ŠIMÁNKOVÁ, Alena : Téma třídní justice v období 1948–1952. In: Paměť a Děj. – Roč. 2, č. 1 (2008), S. 101–119.

DRAŠAROVÁ, Eva : Česko–německá vyrovnávací jednání a písemnosti představitelů ústředních a zemských úřadů státní správy : mikrosonda pro politicky nejzávažnější akta z let 1911–1914. In: AUC. Phil. et Hist. – Z pomocných věd historických XVI, Inter laurum et olivam. – 2002, 1–2 (2007), S. 123–131.

DRAŠAROVÁ, Eva : Ivan Šťovíček a Národní archiv (setkávání a návraty). In: Ediční teorie a metodika : sborník autorových textů vydaný k jeho životnímu jubileu / Ivan Šťovíček ; ediční příprava a redakce Jan Bílek, Jan Kahuda. – Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i., 2008, S. 10–11.

DRAŠAROVÁ, Eva : Josef Kollmann (27.6.1920 – 17.6.2007). / [výběrovou bibliografií] sest. Kristina Rexová. In: Čes. Čas. hist. – Roč. 106, č. 3 (2008), S. 726–728.

DRAŠAROVÁ, Eva : Národní archiv v roce 2007. In: Pag. Hist. – Č. 16 (2008), S. 489–513.

DRAŠAROVÁ, Eva : Svět nás tehdy obdivoval. / [rozhovor Haló novin s Evou Drašarovou, ředitelkou Národního archivu ČR zaps. Miroslav Svoboda]. In: Haló Nov. – Roč. 18, č. 230 (30.9.2008), S. 1,3.

DUFEK, Pavel : [Leo Zahel – biogram]. In: Osudy zapomenutých hrdinů : publikace vydaná v rámci projektu realizovaného na základě usnesení vlády č. 1081 z 24.8.2005 / Zdenka Kokošková a kol. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008, S. 100–105.

DUFEK, Pavel : [Otto Halke – biogram]. In: Osudy zapomenutých hrdinů : publikace vydaná v rámci projektu realizovaného na základě usnesení vlády č. 1081 z 24.8.2005 / Zdenka Kokošková a kol. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008, S. 28–31.

DUFEK, Pavel : Postavení a výkony soukromých podniků ve východoněmeckém hospodářství v padesátých letech 20. století . In: Acta oecon. Prag. – Roč. 15, č. 7 (2007), S. 80–100.

DUFEK, Pavel : Zaměstnanci Státního pozemkového úřadu v „minovém poli“ zahraniční politiky a pastí politiky domácí – případová studie. In: Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami. – Uherské Hradiště : Slováké muzeum, 2008, S. 161–168.

GREGOROVÍČOVÁ, Eva : Arcivévoda Ludvík Salvátor v roce 160. výročí narození (1847–1915). In: Pag. Hist. – Č. 16 (2008), S. 531–541.

GREGOROVÍČOVÁ, Eva : Dai microfilm alla digitalizzazione : la sicurezza del patrimonio nazionale d'archivio nell'Archivio Nazionale a Praga. In: Atlanti. – Roč. 18 (2008), S. 103–114.

GREGOROVÍČOVÁ, Eva : L'Archivio familiare degli Asburgo Lorena a Praga : una fonte per la storia dei Lorena e di Pisa. In: Sovrani nel giardino d'Europa : Pisa e i Lorena : Catalogo, Pisa, Museo Nazionale di Palazzo Reale 20 settembre – 14 dicembre 2008 / a cura di Romano Paolo Coppini e Alessandro Tosi. – Pisa : Pacini Editore SpA, 2008, S. 69–74.

HRUBEŠ, Martin : Národní archiv : digitalizování Karlštejnského kvaternu, knihy z druhé poloviny 16. století. / fotografie Martin Hrubeš. In: Jeden den České republiky : 12:00 28.10.2007 – 12:00 29.10.2007. – Brno : Frey, s.r.o., 2008, S. 132.

HUBENÝ, David : [bratři Morcheovi – biogram]. In: Osudy zapomenutých hrdinů : publikace vydaná v rámci projektu realizovaného na základě usnesení vlády č. 1081 z 24.8.2005 / Zdenka Kokošková a kol. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008, S. 52–57.

HUBENÝ, David : [Friedrich Tichý – biogram]. In: Osudy zapomenutých hrdinů : publikace vydaná v rámci projektu realizovaného na základě usnesení vlády č. 1081 z 24.8.2005 / Zdenka Kokošková a kol. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008, S. 88–93.

HUBENÝ, David . [Joachim von Zedwitz – biogram]. In: Osudy zapomenutých hrdinů : publikace vydaná v rámci projektu realizovaného na základě usnesení vlády č. 1081 z 24.8.2005 / Zdenka Kokošková a kol. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008, S. 106–111.

HUBENÝ, David : [Rudolf Peschel – biogram]. In: Osudy zapomenutých hrdinů : publikace vydaná v rámci projektu realizovaného na základě usnesení vlády č. 1081 z 24.8.2005 / Zdenka Kokošková a kol. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008, S. 64–69.

INFLUENCE of BookSaver Deacidification Prosess on Stability of Arymethane Dyes on Paper. / Bohuslava Havlínová, Michal Ďurovič, Viera Jančovičová, Miroslava Petrovičová. In: Chem. Listy. – Roč. 102, spec. č. 15 (2008), S. s1172–s1174.

JÍLKOVÁ, Stanislava : Staré montanum Praha : úřední knihy, registrační pomůcky, spisy sign. 1/1, 1/2. Dostupné z: www.nacr.cz/C-fondy/G-pomdet.asp?row=41.

JÍLKOVÁ, Stanislava : Staré montanum Praha 1500–1783 (1825) = Das alte Montanum Prag 1500–1783 (1825) = The Prague Old Montanum, 1500–1783 (1825). In: Pag. Hist. – Č. 16 (2008), S. 307–331.

JÍLKOVÁ, Stanislava : Substitute horního soudu Jílové. Dostupné z: www.nacr.cz/C-fondy/G-pomdet.asp?row=41.

JUNĚCOVÁ, Jiřina : [Archivum Trebonense'06]. In: Arch. Čas. – Roč. 57, č. 4 (2007), S. 286–287. Rec na: Archivum Trebonense'06 : sborník studií pracovníků Státního oblastního archivu v Třeboni. – Praha, 2007.

JUNĚCOVÁ, Jiřina : Josef Hucl, agrární politik a národohospodář. In: Agrární strany ve vládních a samosprávných strukturách mezi světovými válkami. – Uherské Hradiště : Slováké muzeum, 2008, S. 199–204.

KAHUDA, Jan : [Staré Budějovice]. In: Geneal. herald. Listy. – Roč. 27, č. 4 (2007), S. 92–93. Rec na: Staré Budějovice : sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic. [Sv.] 2. – České Budějovice : Historicko-vlastivědný spolek v Českých Budějovicích, 2005–2006. – 213 s.; 191 s.

KAHUDA, Jan : Bibliografie Ivana Štovička. In: Ediční teorie a metodika : sborník autorových textů vydany k jeho životnímu jubileu / Ivan Štoviček ; ediční příprava a redakce Jan Bílek, Jan Kahuda. – Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i., 2008, S. 193–203.

KAHUDA, Jan : Edice urbáře košáteckého panství. In: Geneal. herald. Listy. – Roč. 27, č. 4 (2007), S. 91–92. Rec na: Edice urbáře panství Košátky z roku 1627 / Jaroslav Šulc. – Confluens : sborník historických a vlastivědných prací z Mělnicka. – Sv. 6 (2007), S. 77–122.

KAHUDA, Jan : Monumentální dějiny poštovníctví. In: Geneal. herald. Listy. – Roč. 28, č. 3 (2008), S. 76–77. Rec na: Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku / Pavel Čtvrtník, Jan Galuška, Patricia Tošnerová. – Liberec : Knihy 555, 2008. – 191 s.

KAHUDA, Jan : Nad ediční teorií s Ivanem Štovičkem. In: Geneal. herald. Listy. – Roč. 28, č. 2 (2008), S. 89–90. Rec na: Ediční teorie a metodika : sborník autorových textů vydany k jeho životnímu jubileu / Ivan Štoviček. – Praha : Masarykův ústav – Archiv AV ČR, v.v.i. a Historický ústav AV ČR, 2008. – 225 s.

KAHUDA, Jan : Sborník k životnímu jubileu prof. PhDr. Marie Bláhové, DrSc. In: Geneal. herald. Listy. – Roč. 28, č. 1 (2008), S. 84–85. Rec na: Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et Historica 1–2/2002. Z pomocných věd historických XVI, Inter laurum et olivam. – Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2007. – 820 s.

KAHUDA, Jan – RYANTOVÁ, Marie : Všem archivům ČR. In: Arch. Čas. – Roč. 58, č. 3 (2008), S. 255.

KAHUDA, Jan : Zemřel PhDr. Josef Kollmann. In: Arch. Čas. – Roč. 57, č. 4 (2007), S. 283–285.

KAHUDA, Jan : 12. konference archivářů ČR v Děčíně. In: Arch. Čas. – Roč. 57, č. 4 (2007), S. 262–263.

KAHUDA, Jan : 12. konference archivářů ČR v Děčíně.
In: ČAS v roce. – [Sv.] 2007 (2008), S. 35–38.

KAHUDA, Jan : 17. valná hromada České archivní společnosti.
In: ČAS v roce. – [Sv.] 2007 (2008), S. 10–13.

KAHUDA, Jan: 18. valná hromada České archivní společnosti.
In: Arch. Čas. – Roč. 58, č. 2 (2008), S. 149–152.

KALINA, Tomáš : Václav Vladivoj Tomek, chodec a výletník ve světle svých vzpomínek. In: Stopami Děj. Náchodská. – Sv. 12 (2008), S. 279–290.

KLOČKOVÁ, Lenka : Pohled do historie vysvědčení. Verze z května 2008, dostupné z <http://www.pmjak.cz/new/index.php?menu=100>.

KLOČKOVÁ, Lenka : 160 let ministertva školství, mládeže a tělovýchovy. Verze z července 2008, dostupné z <http://www.msmt.cz/ministerstvo/160-let-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>.

KOBLASA, Pavel : Černínská sbírka starožitností. In: Rodopis. Rev. – [Roč.] 2008, č. 1 (2008), S. 1.

KOBLASA, Pavel : Duchcovské panství v éře hrabat Valdštejnů.
In: Duchcov. Nov. – Roč. 14, leden 2008 (2008), S. 18.

KOBLASA, Pavel : Historie obce Oldřiše na Jindřichohradecku. In: Výběr. – Roč. 45, č. 2 (2008), S. 123–127.

KOBLASA, Pavel – KOVÁŘ, Daniel : Hrobka panského správce Purgharta v Černovicích. In: Výběr. – Roč. 45, č. 1 (2008), S. 40–42.

KOBLASA, Pavel : Kdo byl Olivier hrabě Lamezan–Salins? In: Rodopis. Rev. – [Roč.] 2008, č. 2 (2008), S. 2–3.

KOBLASA, Pavel : Konec feudalismu ve Svaté Kateřině na Čáslavsku. In: Rodopis. Rev. – [Roč.] 2008, č. 2 (2008), S. 20.

KOBLASA, Pavel : Konfiskace Vyšebrodského domu. In: Staré Budějovice, č. 3 (2008), S. 165–167.

KOBLASA, Pavel : Myslivna v Arnoštově a její osudy. In: Obnov. Tradice. – Roč. 19, č. 37 (2008), S. 3–4.

KOBLASA, Pavel : Nejstarší inventáře štěkeňského zámku. In: Rodopis. Rev. – [Roč.] 2008, č. 2 (2008), S. 4.

KOBLASA, Pavel : Panství Lukavice a hraběcí rodina Schönbornů. In: Rodopis. Rev. – [Roč.] 2008, č. 3 (2008), S. 2–3.

KOBLASA, Pavel : Popis kamenického panství za Golzů. In: Výběr. – Roč. 45, č. 1 (2008), S. 53.

KOBLASA, Pavel : Poslední Valdštejn na Duchcově. In: Duchcov. Nov. – Roč. 14, červenec–srpen 2008 (2008), S. 26.

KOBLASA, Pavel : Příspěvek k historii Mutyněvsi = Beitrag zur Geschichte von Muttaschlag (Mutyněves). In: Vlastivěd. Sbor. Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska. – Sv. 19 (2007), S. 125–129.

KOBLASA, Pavel : Sekundogeniturní statek Zalužany na Prácheňsku. In: Obnov. Tradice. – Roč. 19, č. 37 (2008), S. 19–21.

KOBLASA, Pavel : Svědectví archivů o kolodějském zámku. In: Rodopis. Rev. – [Roč.] 2008, č. 4 (2008), S. 12–13.

KOBLASA, Pavel : Topografie obce Blažejova. In: Obnov. Tradice. – Roč. 19, č. 37 (2008), S. 56–58.

KOBLASA, Pavel : Vydláždění budějovického náměstí. In: Staré Budějovice, č. 3 (2008), S. 153–156.

KOBLASA, Pavel : Vyšné v zrcadle nelítostného času. In: Rodopis. Rev. – [Roč.] 2008, č. 3 (2008), S. 14.

KOBLASA, Pavel : Vývoj libochovického panství od 17. století. In: Rodopis. Rev. – [Roč.] 2008, č. 4 (2008), S. 17–19.

KOBLASA, Pavel : Z novějších osudů věže Spilhayblu. In: Staré Budějovice, č. 3 (2008), S. 161–163.

KOBLASA, Pavel : Zánik dvora v Hubenově. In: Výběr. – Roč. 44, č. 4 (2007), S. 371–372.

KOBLASA, Pavel : Žirovnické panství ve slavatovském urbáři. In: Výběr. – Roč. 44, č. 4 (2007), S. 369–370.

KOKOŠKOVÁ, Zdeňka : [Franz Sales Müller – biogram]. In: Osudy zapomenutých hrdinů : publikace vydaná v rámci projektu realizovaného na základě usnesení vlády č. 1081 z 24.8.2005 / Zdenka Kokošková a kol. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008, S. 58–63.

KOKOŠKOVÁ, Zdeňka : Heimkehr = Návraty domů : kapitoly výstavy : Kapitel der Ausstellung. In: Im Totaleinsatz = Totálně nasazení : nucená práce českého obyvatelstva pro třetí říši : Zwangsarbeit der tschechischen Bevölkerung für das Dritte Reich. – Praha : Česko–německý fond budoucnosti. – Berlin : Dokumentationszentrum NS–Zwangsarbeit Berlin–Schöneweide der Stiftung Topographie des Terrors, 2008, S. 131–137.

KOKOŠKOVÁ, Zdeňka – KOKOŠKA, Stanislav : Mobilisierung von Arbeitskräften im Protektorat Böhmen und Mähren = Mobilizace pracovních sil v protektorátu Čechy a Morava : kapitoly výstavy : Kapitel der Ausstellung. In: Im Totaleinsatz = Totálně nasazení : nucená práce

českého obyvatelstva pro třetí říši : Zwangsarbeit der tschechischen Bevölkerung für das Dritte Reich. – Praha : Česko–německý fond budoucnosti. – Berlin : Dokumentationszentrum NS–Zwangsarbeit Berlin–Schöneweide der Stiftung Topographie des Terrors, 2008, S. 64–76.

KOUCKÝ, Karel : 15. saské archivní dny v Herrnhutu. In: ČAS v roce. – [Sv.] 2007 (2008), S. 52–56.

KRLÍN, Jan : Cesty slovinského kupeckého tovaryše (úryvky z dopisů) v letech 1827–1829. In: Geneal. herald. Listy. – Roč. 28, č. 3 (2008), S. 26–32.

KŘEŠŤAN, Jiří : [„Ústně více“]. In: Soudobé Děj. – Roč. 15, č. 1 (2008), S. 220–222.

Rec na: „Ústně více“ : šestatřicátníci : román faktu / Pavel Kosatík. – 1. vyd. – Brno : Host, 2006. – 320 s.

KŘEŠŤAN, Jiří : [Havlíčkobrodsko. Sv. 21]. In: Arch. Čas. – Roč. 58, č. 1 (2008), S. 61–62.

Rec na: Havlíčkobrodsko : vlastivědný sborník. Sv. 21. – Havlíčkův Brod : Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod – Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, 2007. – 253 s.

KŘEŠŤAN, Jiří : [Máximo líder]. In: Soudobé Děj. – Roč. 15, č. 1 (2008), S. 224–226. Rec na: Máximo líder : Fidel Castro / José de Villa, Jürgen Neubauer. – Praha : Ikar, 2007. – 264 s.

KŘEŠŤAN, Jiří : [Nebezpeční snílci]. In: Soudobé Děj. – Roč. 14, č. 4 (2007), S. 934–935. Rec na: Nebezpeční snílci : australská levice a Československo / Petr Hrubý. – Brno : Stilus, 2007. – 477 s.

KŘEŠŤAN, Jiří : [Portrét právníka a kriminalisty]. In: Soudobé Děj. – Roč. 14, č. 4 (2007), S. 938–939. Rec na: Portrét právníka a kriminalisty / Ján Pješčak. – Říčany : Orego, 2006. – 208 s.

KŘEŠŤAN, Jiří : [Returned from Russia]. In: Arch. Čas. – Roč. 58, č. 1 (2008), S. 73–75. Rec na: Returned from Russia : Nazi Archival Plunder in Western Europe and Recent Restitution Issues / eds. Patricia Kennedy Grimsted, Frederik Jan Hoogewoud, Eric Ketelaar. – Pentre Moel : Institute of Art and Law, 2007. – 349 s.

KŘEŠŤAN, Jiří : [V zajetí moci]. In: Čes. Čas. hist. – Roč. 106, č. 1 (2008), S. 192–194. Rec na: V zajetí moci : kulturní politika, její systém a aktéři 1948–1956 / Jiří Knapík. – Praha : Libri, 2006. – 400 s.

KŘEŠŤAN, Jiří : [Václav Havel – František Janouch : Korespondence 1978–2001]. In: Pag. Hist. – Č. 16 (2008), S. 574–581. Rec na: Korespondence 1978–2001 / Václav Havel, František Janouch. – Praha : Akropolis, 2007. – 596 s.

KŘEŠŤAN, Jiří : [Život a dílo profesora Františka Kováře]. In: Soudobé Děj. – Roč. 15, č. 1 (2008), S. 219–220. Rec na: Život a dílo profesora Františka Kováře : příběh patriarchy a učence / Jaroslav Hrdlička. – Brno : L. Marek, 2007. – 528 s.

KŘEŠŤAN, Jiří : Kdy vstoupil Zdeněk Nejedlý do Komunistické strany Československa? In: Fragmenty dějin : sborník prací k šedesátinám Jana Gebharta / uspoř. Jan Hájek, Jiří Kocian, Milan Zítko. – Praha : Historický ústav AV ČR ve spolupráci s Ústavem soudobých dějin AV ČR, 2006, S. 331–340.

KŘEŠŤAN, Jiří : S Antonínem Sumem – mezi čtyřma očima. In: Informační zpravodaj věnovaný památce JUDr. Antonína Suma. prosinec 2007 / k vyd. přípr. Dagmara Hájková, Zdeněk Poustka a Josef Tomeš. – Praha : Společnost Jana Masaryka, 2007, S. 32–33.

KUNT, Miroslav : Archívne dni Žilina 2007. In: ČAS v roce. – [Sv.] 2007 (2008), S. 40–48.

KUNT, Miroslav – BERNAS, Jiří : Národní digitální archiv. In: eGON News. – [Roč. 2008], č. 2 (2008), S. 5.

MACEK, Oskar – KUNT, Miroslav – WANNER, Michal : Archivace digitálních dokumentů a zpřístupňování archiválií v archivech Austrálie a Singapuru. In: Arch. Čas. – Roč. 58, č. 3 (2008), S. 185–229.

NEUTRALIZATION of Models of Historical Documents with MMMK. / Miroslava Petrovičová, Hana Paulusová, Michal Ďurovič, Bohuslava Havlínová. In: Chem. Listy. – Roč. 102, spec. č. 15 (2008), S. s1170–s1171.

NOVÁČEK, Dušan : Nebojme se společně papíru pomoci. In: Knihvazač : knihařská ročenka. – České Budějovice : Martina Černá ve spolupráci se Společenstvem českých knihařů, 2008, S. 73–92.

NOVÁČEK, Dušan : Současná situace a úroveň uměleckého a užitého knihařství. In: Typografia. – Roč. 111, č. 7–8 (2008), S. 14.

NOVÁČEK, Dušan : 12. seminář Společenstva českých knihařů. In: Typografia. – Roč. 111, č. 4 (2008), S. 30–31.

NOVÁČEK, Dušan : 12. seminář Společenstva českých knihařů. In: Typografia. – Roč. 111, č. 6 (2008), S. 23.

NOVOTNÁ, Markéta : Kamýk nad Vltavou a jeho vilikace. In: Med. Hist. Bohem. – Sv. 11 (2007), S. 117–136.

OULÍK, Jan : [Almanach českých šlechtických rodů 2009]. In: Geneal. herald. Listy. – Roč. 28, č. 4 (2008), S. 95–96. Rec na: Almanach českých šlechtických rodů 2009 / Vladimír Pouzar a kol. – Brandýs nad Labem : Martin, 2008. – 504 s.

OULÍK, Jan : [Kamenné svědectví minulosti]. In: Geneal. herald. Listy. – Roč. 28, č. 4 (2008), S. 89. Rec na: Kamenné svědectví minulosti : heraldické památky Novojičínska / Karel Müller, Radek Polách, Jaroslav Zezulčík. – Praha : Libri, 2008. – 208 s., 300 obr.

OULÍKOVÁ, Petra : Stavební plány Tomáše Haffeneckera z fondu Staré manipulace. In: AUC. Phil. et Hist. – Z pomocných věd historických XVI, Inter laurum et olivam. – 2002, 1–2 (2007), S. 759–775.

PAŽOUT, Jaroslav : [Edmund Hünigen – biogram]. In: Osudy zapomenutých hrdinů : publikace vydaná v rámci projektu realizovaného na základě usnesení vlády č. 1081 z 24.8.2005 / Zdenka Kokošková a kol. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008, S. 32–37.

PAŽOUT, Jaroslav : „Chceme světlo ! Chceme studovat !“ : demonstrace studentů z vysokoškolských kolejí v Praze na Strahově 31. října 1967. In: Paměť a Děj. – Roč. 2, č. 1 (2008), S. 4–13.

PAŽOUT, Jaroslav : [Václav Havel, František Janouch : Korespondence 1978–2001]. In: Paměť a Děj. – Roč. 2, č. 2 (2008), S. 125–126.
Rec na: Korespondence 1978–2001 / Václav Havel, František Janouch, edič. příprava Květa Jechová, redakce Jan Šulc. – Praha : Akropolis, 2007. – 596 s.

PAŽOUT, Jaroslav : Československé studentské hnutí a protestní hnutí v západní Evropě v roce 1968 (edice dokumentů). In: Sbor. arch. Pr. – Roč. 58, č. 1 (2008), S. 151–202.

PAŽOUT, Jaroslav : Československé studentské hnutí v šedesátých letech 20. století = Die tschechoslowakische Studentenbewegung der 1960er–Jahre. In: Crossing 68/89 = překračování hranic a průsečíky mezi přelomy : Grenzüberschreitungen und Schnittpunkte zwischen den Umbrücken. – Berlin : Metropol Verlag, S. 44–63.

PAŽOUT, Jaroslav : K dějinám fondu Sčítání obyvatelstva v roce 1939 = Zur Geschichte des Bestandes Volkszählung im Jahre 1939 = On the History of the Archival Holding on the 1939 Census. In: Pag. Hist. – Č. 16 (2008), S. 333–379.

PAŽOUT, Jaroslav : Mezinárodní solidarita s perzekvovanými signatáři Charty 77. In: Charta 77 : od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci, 1977–1989. Sborník z konference k 30. výročí Charty 77.

Praha, 21.–23. března 2007 / editoři Markéta Devátá, Jiří Suk, Oldřich Tůma. – Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, [2008], S. 155–162.

PAŽOUT, Jaroslav : Occupation of Czechoslovakia in August 1968 = Okupace Československa v srpnu 1968. In: Time for Students, Č. 5–6 (2008), S. 9–11.

PAŽOUT, Jaroslav : Odpírači vojenské služby a Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. In: A nepozdvihne meč ... : odpírání vojenské služby v Československu 1948–1989 / ed. Petr Blažek. – 1. vyd. – Praha : Academia, 2007, S. 111–132.

PAŽOUT, Jaroslav : Působení Ivana Dejmalu ve studentském hnutí. In: Paměť a Děj. – Roč. 2, č. 2 (2008), S. 43–49.

PAŽOUT, Jaroslav – HOŘÁK Martin : Von der Freiwilligenarbeit zur Zwangsarbeit = Od dobrovolné práce k práci nucené : kapitoly výstavy : Kapitel der Ausstellung. In: Im Totaleinsatz = Totálně nasazení : nucená práce českého obyvatelstva pro třetí říši : Zwangsarbeit der tschechischen Bevölkerung für das Dritte Reich. – Praha : Česko–německý fond budoucnosti. – Berlin : Dokumentationszentrum NS–Zwangsarbeit Berlin–Schöneweide der Stiftung Topographie des Terrors, 2008, S. 54–63.

PAŽOUT, Jaroslav : Zpráva o 17. ročníku semináře o česko–slovenských vztazích v Liberci. In: Jihočes. Sbor. hist. – Roč. 76 (2007), S. 307–308.

POSPÍŠILOVÁ, Olga : Publikační činnost Národního archivu a jeho pracovníků za rok 2007. In: Pag. Hist. – Č. 16 (2008), S. 515–529.

PŠENIČKOVÁ, Jana – ŠOUŠA, Jiří : Uzavřelo se dílo poctivé : k odchodu PhDr. Josefa Tlapáka, CSc. In: Středočes. Sbor. hist. – Sv. 30–33 (2004–2007 (2007)), S. 350–352.

SEDLÁČKOVÁ, Helena – MALINOVSKÝ, Anton, F. : Vyobrazení erbů v archivním fondu Salbuchy = Die Abbildung der Wappen im

Archivbestand „Salbuchy“ = Pictures of Coats of Arms in the Archival Holding „Salbuchy“. In: Pag. Hist. – Č. 16 (2008), S. 437–488.

SEDLÁKOVÁ, Monika : „Burza“ s židovskými byty – součást protektorátní bytové politiky. In: Evropská velkoměsta za druhé světové války : sborník statí a rozšířených příspěvků z 24. vědecké konference Archivu hl. m. Prahy v Praze ve dnech 11. a 12. října 2005 / sest. Olga Fejtová, Václav Ledvinka a Jiří Pešek. – Praha : Scriptorium, 2007, S. 205–220.

SEDLÁKOVÁ, Monika : Arbeit und Strafe = Práce a trest : kapitoly výstavy : Kapitel der Ausstellung. In: Im Totaleinsatz = Totálně nasazení : nucená práce českého obyvatelstva pro třetí říši : Zwangsarbeit der tschechischen Bevölkerung für das Dritte Reich. – Praha : Česko–německý fond budoucnosti. – Berlin : Dokumentationszentrum NS–Zwangsarbeit Berlin–Schöneeweide der Stiftung Topographie des Terrors, 2008, S. 106–116.

SEDLÁKOVÁ, Monika : Arizace potravinářských podniků a obchodů v Protektorátu Čechy a Morava. In: Židé v Čechách : sborník ze semináře konaného v říjnu 2006 v Liberci. – Praha : Židovské muzeum v Praze, 2007, S. 60–70.

SEDLÁKOVÁ, Monika : Co skrývají Okupační vězeňské spisy. In: Terezín. Listy. – Sv. 36 (2008), S. 198–210.

SEDLÁKOVÁ, Monika : Pobočka koncentračního tábora Flossenbürg ve vystěhovaných Vrchotových Janovicích v letech 1944–1945. In: Sbor. vlastivěd. Pr. Podblanicka. – Sv. 44–47 (2007), S. 311–328.

SPÁČILOVÁ, Dagmar : Knihovna profesora Univerzity Karlovy, historika a diplomata Vlastimila Kybala. In: Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska : sborník z 16. odborné konference Olomouc, 13.–14. listopadu 2007 / k vyd. přípr. Rostislav Krušínský. – Olomouc : Vědecká knihovna v Olomouci a Sdružení knihoven ČR, 2008, S. 55–63.

SPÁČILOVÁ, Dagmar – BARTŮŠEK, Václav : Program „Veřejné informační služby knihoven (VISK)“ v knihovně Národního archivu rok 2007 – podruhé. In: Pag. Hist. – Č. 16 (2008), S. 561–566.

ŠLEHOFER, Lukáš : [Irene Kirpalová, roz. Grudmannová – biogram]. In: Osudy zapomenutých hrdinů : publikace vydaná v rámci projektu realizovaného na základě usnesení vlády č. 1081 z 24.8.2005 / Zdenka Kokošková a kol. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008, S. 38–43.

ŠLEHOFER, Lukáš : [Maria Günzlová, roz. Frankeová – biogram]. In: Osudy zapomenutých hrdinů : publikace vydaná v rámci projektu realizovaného na základě usnesení vlády č. 1081 z 24.8.2005 / Zdenka Kokošková a kol. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008, S. 22–27.

VOJÁČEK, Milan : Grantový projekt Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století . In: Pag. Hist. – Č. 16 (2008), S. 559–560.

Monografie a elektronické publikace

ARCHIV České koruny = Archivum Coronae Regni Bohemiae: editio diplomatum phototypica : edice faksimilií. Díl V/1, 2, 1378–1419 / k vyd. přípr. Věra Beránková, Denko Čumlivski ; odpověd. red. Lenka Matušíková. – 1. vyd. – Praha : Národní archiv v Praze, 2007 textová část.

BENEŠOVÁ, Emilie – ŠIMŮNKOVÁ, Karolína : EXPO'58 : příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu. – 1. vyd. – Praha : Národní archiv, 2008. – 335 s.

EMMERT, František : Druhá světová válka : Češi a Slováci. – 1. vyd. – Brno : Computer Press, a.s., 2007. – 64 s. + 1 CD-ROM

ENCYKLOPEDIE českých dějin : osobnosti, fakta a události, které utvářely naši historii / sest. kol. aut ; autor některých encyklopedických hesel Martin Šisler. – Praha : Reader's Digest Výběr, s.r.o, 2008. – 520 s.

INFORMATIVNÍ přehled : výběrová bibliografie z archivnictví, pomocných věd historických a příbuzných oborů. Č. 28 / sest. Anna Vindušková, Marie Šatochinová ; excerpce Jaroslav Kolářný, Anna Vindušková, Eva Gregorovičová, Hana Paulusová, Alena Pazderová. – Praha : Národní archiv, 2008. – 123 s.

INFORMATIVNÍ přehled : výběrová bibliografie z archivnictví, pomocných věd historických a příbuzných oborů. Č. 29 / sest. Anna Vindušková, Marie Šatochinová ; excerpce Jaroslav Kolářný, Anna Vindušková, Eva Gregorovičová, Bronislava Bacílková, Alena Pazderová, Dagmar Spáčilová, Josef Pospíšil, Jan Krlín. – Praha : Národní archiv, 2008. – 73 s.

KOBLASA, Pavel : Historický popis panství Krásný Dvůr na Žatecku. – 1. vyd. – České Budějovice : Historicko–vlastivědný spolek v Českých Budějovicích, 2008. – 18 s. – Pramínek ; Sv. 16).

KOKOŠKOVÁ, Zdeňka a kol. : Osudy zapomenutých hrdinů : příběhy německých antifašistů z ČSR.; aut. kol. tvořili Jaroslav Pažout a j.. – 1. vyd. – Praha : Národní archiv, 2008. – 111 s.

KOKOŠKOVÁ, Zdeňka a kol. : Schicksale der vergessenen Helden : Geschichten der deutschen Antifaschisten aus der ČSR. ; aut. kol. tvořili Jaroslav Pažout a j.. – 1. vyd. – Praha : Národní archiv, 2008. – 117 s.

KOKOŠKOVÁ, Zdeňka : 1938 – Osmičky v dějinách českých zemí : publikace k výstavě archivních dokumentů z cyklu Osmičky v dějinách českých zemí / Zdeňka Kokošková ; red. Emilie Benešová. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008. – 63 s.

NEJCITLIVĚJŠÍ místo režimu : Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných pohledem svých členů : diskusní setkání 19. října 2007 / k vyd. přípr. Petr Blažek a Jaroslav Pažout. – 1. vyd. – Praha : Pulchra, 2008. – 143 s.

NOSKOVÁ, Alena – ŠIMÁNKOVÁ, Alena : 1948 – Osmičky v dějinách českých zemí : publikace k výstavě archivních dokumentů z cyklu Osmičky v dějinách českých zemí. / ; red. Emilie Benešová. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008. – 73 s.

NOVÁČKOVÁ, Helena – SKIPALOVÁ Alena : Katalog a rejstříky k protokolům schůzí 13. československé vlády (2. Malypetrovy) : 14.2.1934 – 28.5.1935 / k vyd. přípr. Helena Nováčková a Alena Skipalová. – 1. vyd. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008. – 180 s.

NOVÁČKOVÁ, Helena – VOJÁČEK, Milan : 1918 – Osmičky v dějinách českých zemí : publikace k výstavě archivních dokumentů z cyklu Osmičky v dějinách českých zemí / ; red. Emilie Benešová. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008. – 45 s.

ODSUNUTÍ hrdinové = Abgeschobene Helden : Faksimile– Dokumentenedition : faksimilová edice dokumentů / editoři Zdeňka Kokošková, Jaroslav Pažout. – 1. vyd. – Praha : Národní archiv, 2008. – text. část 25, 27 s.; edice 56 čísl. listů.

PAGINAE historiae : sborník Národního archivu. Č. 16. / ved. red. Eva Drašarová ; překlad a úprava něm. resumé Jaroslav Koláčný ; překlad ang. abstraktů Lenka Matušíková, Sheilagh C. Ogilvie. – 1. vyd. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008. – 589 s. + 1 CD-ROM

PAZDEROVÁ, Alena : Soupis poddaných podle víry z roku 1651 : Rakovnícko / zprac. a úvod naps. Alena Pazderová. – 2. doplň. vyd. – Praha : Národní archiv, 2007. – 234 s., 1 mp.

PAŽOUT, Jaroslav : Navzdory mocným : studentské hnutí v šedesátých letech 20. století. – 1. vyd. – Praha : Prostor, 2008. – 344 s. + 60 s. fotogr. příl.

PAŽOUT, Jaroslav : 1968 – Osmičky v dějinách českých zemí : publikace k výstavě archivních dokumentů z cyklu Osmičky v dějinách českých zemí / ; red. Emilie Benešová. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008. – 93 s.

POUZAR, Vladimír a kol. : Almanach českých šlechtických rodů 2009 / ; kresby třinácti znaků šlech. rodů Jan Oulík. – Brandýs nad Labem–Stará Boleslav : Martin, 2008. – 504 s.

PROMARNĚNÁ šance : edice dokumentů k česko–německému vyrovnání před první světovou válkou : korespondence a protokoly 1911–1912. [Díl] 1 / eds. Eva Drašarová, Roman Horký, Jiří Šouša, Luboš Velek ; něm. překlady Wolf B. Oerter, Jaroslav Koláčný.
– 1. vyd. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008. – 870 s.

PROMARNĚNÁ šance : edice dokumentů k česko–německému vyrovnání před první světovou válkou : korespondence a protokoly 1911–1912. [Díl] 2 / eds. Eva Drašarová, Roman Horký, Jiří Šouša, Luboš Velek ; něm. překlady Wolf B. Oerter, Jaroslav Koláčný.
– 1. vyd. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008. – S. 871–1729.

PŠENIČKOVÁ, Jana : Zemědělské družstevnictví : kolektivizace zemědělství : vznik JZD – 1954 / přípr. Jana Pšeničková.
– 1. vyd. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008. – 259 s.

REGESTA Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. : (1378 dec. – 1419 aug. 16.). Tomus V., Fontes Archivi Nationalis. Pars I. Litterae monasteriorum, fasciculus 2 (1398–1419) / eds. Karel Beránek, Věra Beránková. – 1. vyd. – Praha : Scriptorium, 2007. – 246 s.

SEZNAM docházejících seriálů do knihovny Národního archivu k 1. lednu 2008 / zprac. Jana Nováková. – 1. vyd. – Praha : Národní archiv, 2008. – 37 s.

SLOVNÍK odpovědných redaktorů a šéfredaktorů legálního českého denního tisku v letech 1939 až 1945 / kol. aut.: Alexandra Blodigová, Jan Cebe, Jan Jiráček, Barbara Köpplová, Jitka Kryšpínová, Eva Šádová.
– 1. vyd. – Praha : Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd : Matfyzpress vydavatelství Matematickofyzikální fakulty UK v Praze, 2007. – 159, XVI s.

SOUPIS židovských familiantů v Čechách z roku 1783 = Verzeichnis der Judenfamilianten in Böhmen von 1783. [Sv.] I. / kol. autorů pod ved. Ivany Ebelové. – 1. vyd. – Praha : Národní archiv v Praze, 2008. – 395 s.

ŠTOVÍČEK, Ivan : Ediční teorie a metodika : sborník autorových textů vydaný k jeho životnímu jubileu / ; ediční příprava a redakce Jan Bílek, Jan Kahuda. – Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i.; Historický ústav AV ČR, v.v.i.; ve spolupráci s Národním archivem a Vojenským ústředním archivem – Vojenským historickým archivem, 2008. – 225 s.

VOJÁČEK, Milan : 1848 – Osmičky v dějinách českých zemí : publikace k výstavě archivních dokumentů z cyklu Osmičky v dějinách českých zemí / ; red. Emilie Benešová.
– Praha : Národní archiv v Praze, 2008. – 49 s.

VÝBOR na obranu nespravedlivě stíhaných : politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978–1989 : sborník grantového projektu č. 1 (2007) / editor Jaroslav Pažout. – 1. vyd. – Praha : Libri prohibiti, 2007. – 144 s .

Osobní archiv Semjona Nikolajeviče Nikolajeva

Raisa Machatková

V roce 2006 získal Národní archiv cenný osobní archiv významného představitele ruské emigrace v meziválečném Československu Semjona Nikolajeviče Nikolajeva, společně s malým množstvím písemností a fotografií dalších představitelů ruské emigrace v Československu a bývalých členů ruské strany eserů Jekatěрины K. Breško-Breškovské, Borise N. Rabinoviče a Larisy a Vasilije G. Archangelských. V roce 2008 byl archiv S. N. Nikolajeva zpracován a zpřístupněn badatelské veřejnosti. Tento osobní archiv tak doplňuje kolekci fondů k dějinám ruské a ukrajinské meziválečné emigrace, které jsou dlouhodobě a úspěšně využívány našimi i zahraničními badateli.

Semjon Nikolajevič Nikolajev se narodil 20. dubna (dle nového kalendáře 3. května) roku 1880 v čuvašské vesnici Načar Ubejevo (nynější název Krasnomajsk) v Simbirské gubernii Ruska jako syn rolníka Nikolaje Zacharoviče a jeho manželky Mavry Sergejevny. Téhož dne byl ve vesnici Jembulatovo pokřtěn podle pravoslavného obřadu. Jak vzpomíná ve svých pamětech, otec dbal o to, aby on i jeho sourozenci navštěvovali školy a dosáhli patřičného vzdělání. Nadané děti svého otce nezklamaly.

Jako desetiletý chlapec se stal Semjon žákem obecné školy a po jejím absolvování v roce 1894 byl přijat do čuvašské učitelské školy v Simbirsku (nyní Uljanovsk), v níž po ukončení studia působil po několik roků jako učitel ruštiny a matematiky. V letech 1903–1906 navštěvoval pravoslavný bohoslovecký seminář v Simbirsku. Následovalo čtyřleté studium na právnické fakultě Kazaňské univerzity, které ukončil v roce 1910. Téhož roku se oženil s Zinaidou Danilovnou Čumejkinovou, rodačkou ze Simbirska.

Po absolvování univerzity byl jednatelem a později vyšetřujícím soudcem u Okružního soudu v Simbirsku a smírčího soudce v Čeboksarech.

V průběhu školních a studijních let se aktivně zapojil do revolučního hnutí v Rusku. V roce 1905 se podílel na vzniku studentské organizace strany socialistů – revolucionářů (eserů) v Simbirsku, redigoval ilegální časopis a byl autorem výzvy k posluchačům středních škol v Simbirsku, která byla schválena městským stranickým výborem a vydaná tiskem. V následujícím roce se zúčastnil

ilegálního čuvašského sjezdu, na němž byla založena čuvašská organizace eserů a S. N. Nikolajev byl zvolen tajemníkem stranického výboru a tajemníkem časopisu Chypar.

V revoluční dny roku 1917 ho čuvašské obyvatelstvo Simbirske gubernie zvolilo do Všeruského ústavodárného shromáždění. V březnu 1918 byl jmenován vedoucím čuvašské sekce v komisařství osvěty Simbirske gubernie a v červenci téhož roku se přestěhoval do Samary, kde do příchodu bolševiků působil jako tajemník výboru strany eserů a stal se spoluzakladatelem Komitétu členů Ústavodárného shromáždění (Komuče). Úkolem Komuče byl boj proti bolševikům, vytvoření jednotné státní správy na územích osvobozených od bolševiků a pokračování války proti rakousko-německé koalici až do vítězného konce. Před nastupující Rudou armádou se členové Komuče v říjnu 1918 dobrovolně rozešli a přestěhovali se na východ do Ufy. Dále následovala cesta po Sibiři (Čeljabinsk, Jekatěrinburg, znovu Ufa). V Ufě byl S. N. Nikolajev spolu s dalšími členy bývalého samarského Komuče z rozkazu generála Kolčaka zatčen a převezen do Omska. Po osvobození z vězení v lednu 1919 byl S. N. Nikolajev zaregistrován v Omsku jako smírčí soudce a po přesídlení do Vladivostoku v březnu 1919 se zde stal smírčím soudcem a členem Okružního soudu. V roce 1921 byl přijat za člena advokátní komory.

Za pobytu ve Vladivostoku pokračovala i jeho politická činnost. Stal se členem Dálnévýchodního ústavodárného shromáždění (Přímořského parlamentu), členem oblastního výboru strany eserů a spolupracovníkem stranického časopisu Volja.

Během svého pobytu v Samaře a putování po Sibiři se několikrát setkal s oddíly československých legionářů, o čemž píše ve svých memoárech a v článkách o Komuči. Tato setkání ovlivnila jeho další život. V lednu roku 1922 emigroval z Vladivostoku společně se svou chotí Zinaidou Danilovnou a usadil se v Praze.

K advokátní praxi se již nemohl vrátit, avšak svou odbornost a zkušenosti využil ve veřejné a publikační činnosti v komunitě ruské emigrace, kde se věnoval především otázkám jejího sociálního a právního postavení. Tyto možnosti mu poskytlo členství ve vedení přední organizace ruské emigrace v Československu, již bylo Sjedenocení ruských činitelů městských a venkovských samospráv (Zemgor). Od roku 1922 pracoval S. N. Nikolajev v kanceláři Zemgoru, v letech 1925–1933 byl jednatelem výboru Zemgoru, od roku 1929 až do konce druhé světové války byl knihovníkem Ruské knihovny v Praze a zároveň členem vědecké komise Ruského zahraničního historického archivu v Praze.

Veřejná činnost S. N. Nikolajeva byla spjata i s členstvím v ruské straně eserů. Napřed byl řadovým členem její pražské skupiny, po vzniku oblast-

ního výboru zahraničních organizací strany v roce 1923 v Praze byl zvolen jeho tajemníkem. Tuto stranickou funkci zastával až do ukončení činnosti výboru v roce 1929.

S. N. Nikolajev neměl československé státní občanství, byl držitelem nansenovského průkazu totožnosti. Během nacistické okupace žil v ústraní v přátelsky mu nakloněném českém prostředí.

Další období svého života nazval ve svých vzpomínkách křížovou cestou. 24. května 1945 byl v Praze zatčen sovětskými orgány (NKVD) a s početnou skupinou ruských emigrantů odvezen do Sovětského svazu. Napřed byl držen v obávaných moskevských věznicích Lubjanka a Butyrky, v říjnu roku 1945 byl odsouzen k pětiletému vězení, které strávil v neméně známé věznici ve Vladimiru. Po odpykání trestu následovalo čtyřleté vyhnanství ve vesnici Bogučany na břehu sibiřské řeky Angary, kde se živil jako dělník. V červenci roku 1954 mu bylo povoleno přestěhovat se blíže ke svému rodišti. 2 roky bydlel v Uljanovsku a zde v roce 1955 obdržel sovětské státní občanství.

Několikaleté snahy o jeho návrat do Československa byly nakonec úspěšné. V květnu roku 1956 S. N. Nikolajev se vrátil do Prahy. Ani v důchodu nezůstal nečinným. Jeho zajímavý a strastiplný život a literární nadání navíc se staly ideálními podmínkami k sepsání memoárů, jejichž text pod jednoduchým názvem Vospominanija vznikl v letech 1958–1961. Rozsah memoárů je kolem 1000 stran strojopisného textu.

Poslední roky života strávil S. N. Nikolajev v Praze jako bezdětný vdovec (jeho manželka zemřela v roce 1968), zemřel v září 1976 ve věku 96 let. Společný hrob manželů Nikolajevových je na ruském hřbitově v Praze na Olšanech.

V roce 1991 byl S. N. Nikolajev sovětskými justičními orgány posmrtně rehabilitován.

S S. N. Nikolajevem navázali ještě za jeho života písemný kontakt zástupci vědeckých institucí v Čeboksarech, hlavním městě Čuvašské autonomní republiky – ředitel Ústředního státního archivu Čuvašské autonomní republiky J. J. Muzykantov a vysokoškolský pedagog tamější univerzity G. A. Aleksandrov. Výsledkem této korespondence z první poloviny 70. let minulého století byl souhlas S. N. Nikolajeva s tím, aby jeho osobní archiv a některé knihy byly převezeny do Čeboksar. J. J. Muzykantov se v roce 1975 obrátil na Hlavní archivní správu SSSR v Moskvě se žádostí o zastřešení celé akce a zprostředkování archivního převozu, odpovědi se však nedočkal.

Po úmrtí S. N. Nikolajeva zdědil jeho archiv vykonavatel závěti Grigorij Aleksejevič Ovsjannikov, jemuž S. N. Nikolajev již dříve osobně předal nej-

cennější část svého archivu – rukopis memoárů. Autor rukopisu předpokládal, že o 40 roků mladší přítel, syn bývalého spoluvězně ve Vladimíru, se dožije doby, kdy bude možno vzpomínky zpřístupnit veřejnosti.

V 80. letech byl z Čeboksar navázán písemný kontakt s G. A. Ovsjannikovem, jednalo se o možnostech zveřejnění memoárů S. N. Nikolajeva v Rusku, avšak ani tento záměr nebyl z finančních důvodů realizován.

Osobní fond S. N. Nikolajeva obsahuje písemný, tiskový a fotografický materiál z let 1880–2002. Posteriora z roku 1994–2002 vznikla zařazení do fondu písemností Ing. G. A. Ovsianikova, vykonavatele závěti původce fondu.

Při archivním zpracování materiálu byla dodržena základní pravidla pro zpřístupnění osobních fondů. Jako pomůcka posloužilo především schéma pro pořádání osobních fondů vypracované v Ústředním archivu Akademie věd České republiky.

Archiválie byly rozděleny na skupiny: životopisný materiál, korespondence, odborná a publikační činnost, veřejná činnost, mapy a plány, fotografická dokumentace, tisková dokumentace, materiály a předměty ikonografické povahy, písemnosti Zinaidy Danilovny Nikolajevové, manželky původce fondu, písemnosti Ing. Grigorije Aleksejeviče Ovsjannikova, vykonavatele závěti původce fondu.

Uvnitř uvedených skupin a dále podskupin byly archiválie rozděleny do nejmenších možných věcných skupin, které tvoří inventární jednotky, např. druh osobních dokladů, odesílatel dopisu, korespondující instituce, tiskový titul apod.

U některých inventárních jednotek (osobní doklady, korespondence, fotografie, dopisnice, tiskoviny, bankovky apod.) jsou ve zvláštní kolonce uvedeny počty archiválií. V některých případech není vyplněna kolonka uložení, poněvadž příslušné archivní dokumenty jsou uloženy mimo archivní krabice. Jedná se o vysokoškolský diplom původce fondu, mapu a situační plán (inv. č. 3, 126, 127), které pro velký formát jsou uchovávány v depozitáři map a plánů. Zvláštní uložení v depozitáři fotoarchivu mají fotografie a dopisnice (inv. č. 128–194, 216–241).

K inventárnímu seznamu jsou vypracovány rejstříky věcný, osobní, zeměpisný a rejstřík institucí, které odkazují na inventární čísla.

Ačkoliv osobní pozůstalost S. N. Nikolajeva není rozsáhlá, je cenným zdrojem informací o předrevolučním a porevolučním Rusku, zvláště pokud jde o život vesnického obyvatelstva, o vývoj revolučního hnutí a průběh občanské války, především v Povolží a na Sibiři, kde s proměnlivými výsledky probíhaly střety monarchistických a demokratických sil s bolševiky. S. N. Nikolajev byl svědkem všech těchto událostí

a ve svých rozsáhlých memoárech je poutavě a s udivujícím přehledem vylíčil, ačkoliv je psal s velkým časovým odstupem až po návratu ze sovětského vězení do Československa. Okolnosti zatčení a následného vězení a vyhnanství zde popsal v samostatné kapitole. Memoáry lze označit za nejcennější část jeho osobního archivu. Pozornost badatele zaujmou i články a referáty, které S. N. Nikolajev psal jako aktivní představitel ruské emigrantské komunity v předválečném Československu. Četné dopisy příbuzných a přátel z bývalého Sovětského svazu, zvláště z 20.–30. let minulého století, dokumentují existenční starosti jeho obyvatel. Předkládaný osobní fond obsahuje značné množství fotografií, pohlednic, tiskovin, ukázky ruského emigrantského tisku, který vycházel v Československu, Lotyšsku, Francii a Německu.

Národní archiv a jeho účast na vládním projektu „Dokumentace osudů aktivních odpůrců nacismu...“ v letech 2006–2008

Zdeňka Kokošková

Úvod

Hlavním úkolem Národního archivu při řešení vládního projektu „Dokumentace osudů aktivních odpůrců nacismu...“ bylo především vyhledávání, vyhodnocování a třídění archivního materiálu, který se vztahoval k osudům odpůrců nacismu německé národnosti.

Práce na rešerších byly nejprve zahájeny v Národním archivu, kde jsou uloženy klíčové fondy k dané problematice. Bylo v nich možné studovat jak spisy týkající se tématu obecně (předpisy vztahující se k postavení německého obyvatelstva, k jeho odsunu, k tzv. antifa-transportům), tak i dokumenty vztahující se jednotlivým antifašistům (prověřování osob, stížnosti jednotlivců). Největším zdrojem informací byly písemnosti vzniklé z činnosti Ministerstva vnitra. Neméně důležité materiály jsou však uloženy ve fondu Úřad předsednictva vlády, zejména v zápisech z jednání vlády. Zásadní dokumenty byly nalezeny i v archivních fondech vzniklých z činnosti ústředních sekretariátů komunistické a sociálnědemokratické strany.

V prvním roce projektu proběhl též sondážní výzkum v dalších archivech ústředních úřadů, např. v Archivu Ministerstva zahraničních věcí, Archivu Kanceláře prezidenta republiky, Archivu bezpečnostních složek, Vojenském ústředním archivu – Vojenském historickém archivu.

Po celou dobu trvání projektu byly prováděny rešerše také v těch archivech České republiky, které spravují fondy státní správy, samosprávy i politických stran regionální úrovně, v nichž jsou obsaženy informace o životě místní německé menšiny mezi válkami, za okupace i po druhé světové válce (tj. ve státních oblastních, státních okresních a v městských archivech).

Rovněž bylo realizováno několik zahraničních výzkumů, a to ve státních archivech v Německu (zejm. Spolkový a zemský archiv v Berlíně, Hlavní státní archiv v Bavorsku, Zemské archivy v Bavorsku a v Sasku, Archiv ministerstva zahraničí v Berlíně, Archiv arcidiecéze Mnichov-Freising a Archiv diecéze Řezno, Ústav pro soudobé dějiny v Mnichově) a v Rakousku (zejm. Státní archiv ve Vídni, Zemské archivy v Linci a v S. Poeltenu, Městský archiv ve Vídni, Dokumentační centrum rakouského hnutí odporu) zejména s cílem získat informace o dalších osudech odpůrců nacismu, kteří z Československa po válce odcházeli s celými rodinami do jednotlivých okupačních zón Německa.

Databáze

Rešerše písemností uložených v archivních fondech ústředních úřadů, ale i na nižších instancích zároveň umožnily rozšíření prací na některých dílčích úkolech projektu, zejména na plnění databáze adresátů projektu.

Již na podzim roku 2006 se v Národním archivu uskutečnil pracovní seminář, na němž měli také odborníci z obou dalších řešitelských týmů - Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a Muzea města Ústí nad Labem - možnost vyjádřit se k dokončované struktuře databáze adresátů projektu. Koordinátorky projektu z Národního archivu PhDr. Alena Nosková a PhDr. Zdeňka Kokošková ve spolupráci s vývojovým pracovníkem systému výpočetní techniky Jiřím Bernasem seznámily kolegy s výsledky úvodního archivního výzkumu ve fondech centrálních úřadů, jenž umožnil zahájení prací na tvorbě struktury databáze adresátů projektu. Na semináři byly představeny jednotlivé rubriky a provedeny případné zásadnější úpravy.

V současné době je do databáze naimportováno přes 120000 záznamů dílem z archivních dokumentů, dílem z údajů získaných od pamětníků přihlášených do projektu. Z archivních dokumentů je nutné zmínit především různé typy seznamů německých antifašistů: Osoby žádající průkaz antifašisty, Osoby připravené k odjezdu z ČSR tzv. antifa-transporty, Osoby, jež chtěli zůstat v ČSR, Osoby žádající navrácení státního občanství apod. Dále se jednalo o dobové kartotéky, v nichž bylo u osob německé národnosti uvedeno věznění v době okupace nebo úředně doložený přátelský postoj vůči českému obyvatelstvu, případně současná nepostradatelnost v poválečném průmyslu.

Cílem databáze bylo vytvoření prostoru, ve kterém by byly shromážděny dostupné údaje o německých antifašistech, a tyto údaje by bylo možno dále zpracovávat. U všech údajů zadaných do databáze proto musel být uveden zdroj, z něhož bylo čerpáno. Ke každému záznamu pak bylo

možné připojit libovolné elektronické přílohy (digitální kopie dokumentů, přepisy dokumentů, audio i videozáznamy apod.).

Vlastní databáze je rozdělena na dvě části. V první jsou evidovány základní údaje: jednoznačný identifikátor, příjmení a jméno, datum narození, logické položky a typ zdroje. Jednoznačný identifikátor (tj. číslo záznamu) slouží k identifikaci záznamu v rámci databáze. Údaje o příjmení a jménu jsou v této fázi pouze orientační a slouží jen k počáteční identifikaci osoby. Typ evidence osob určuje statut záznamu: archivní evidence (data získána z archivních dokumentů), spisová evidence (data získána od přihlášených osob) a spisová prověřená evidence (data od osob konfrontovaná s archivními záznamy). Přehled základních údajů uzavírají logické položky, které poskytují rychlý přehled o tom, zda je osoba zařazena do projektu oral history, zda je s ní navázán kontakt či zda souhlasí se zpracováním dat.

Druhou částí databáze je množina dat získaná z různých zdrojů. V současné době lze ke každé osobě zadat údaje do 56 polí. Jednotlivá pole jsou opakovatelná, aby bylo možno zadat například různé varianty příjmení, data narození či bydliště. U každého údaje je zároveň uchována informace z jakého zdroje pochází. Vlastní editace záznamů mohla probíhat přímým zadáváním přes internet nebo importem seznamů vytvořených v tabulkovém procesoru. Vzhledem k okolnostem v praxi nakonec převážil způsob druhý.

Struktura databáze mapuje životní osudy jednotlivců od nástupu Hitlera k moci v roce 1933 přes anexi českého pohraničí Německem v roce 1938 až po poválečné postihy tzv. nepřátelského obyvatelstva ve druhé polovině 40. let 20. století. Obsahuje jednak základní osobní data, dále např. údaje o emigraci, účasti v odboji, důvodu, době a místu nacistické politiky a rasové perzekuce, o účasti v armádách států protihitlerovské koalice a poválečných osudech jednotlivých osob.

Tematický soupis pramenů z archivů ČR

V souvislosti s pátráním po dokumentech vhodných k výstavním a edičním účelům bylo v průběhu projektu rozhodnuto vytvořit soupis fondů obsahujících písemnosti týkající se zkoumané problematiky v Národním archivu, ale i v archivech oblastí, v nichž žilo větší množství německy hovořícího obyvatelstva. Práci na tematickém soupise koordinoval odborný pracovník Národního archivu PhDr. Jaroslav Pažout PhD. Na práci se podíleli pracovníci všech tří institucí – spoluřešitelé projektu, kteří měli rozděleny rešerše v jednotlivých regionech Čech a Moravy. Soupis fondů

v okresních a oblastních archivech byl z velké části dokončen a v provizorní podobě byl představen na závěrečné konferenci k projektu v září 2008 v Ústí nad Labem.

Soupis legislativy

V rámci výzkumu v ústředních i regionálních archivech České republiky byly vyhledávány a soustřeďovány právní předpisy nejvyšších institucí našeho státu týkající se problematiky německých antifašistů, kteří žili po válce v ČSR, a to v širším historickém kontextu. Soupis těchto shromažďovaných legislativních norem z poválečného období (cca z let 1945-1949) připravuje PhDr. Helena Nováčková a bude po dokončení publikován v podobě anotované edice na webových stránkách Národního archivu, případně se stane součástí tematického soupisu pramenů uložených v Národním archivu.

Putovní výstava

V průběhu projektu probíhala spolupráce mezi řešiteli z Národního archivu a z Muzea města Ústí nad Labem při shromažďování digitálních kopií dokumentů vhodných pro putovní výstavu, jejíž vernisáž proběhla v Ústí nad Labem již v listopadu 2007. Pracovníci archivu shromáždili rozsáhlé množství podkladů při výzkumech v domácích i zahraničních archivech. Jednalo se zejména o plakáty, letáky a fotografie z let 1933–1948.

Webová výstava

V závěru roku 2007 byla realizována i tematická výstavka vybraných dokumentů na webových stránkách Národního archivu, jež čerpala z předchozího výzkumu v různých archivech České republiky. Výstavka je k dispozici v českém i německém jazyce a je rozdělena do tří základních časových období (předválečné – 1933–1939, válečné – 1939–1945 a poválečné – 1945–1948). Součástí této expozice jsou i stručné úvodní historické texty. Veřejnost má tak možnost seznámit se nejen s obrazovým materiálem, ale i písemnostmi úřední i neúřední proveniencí. Každý vystavený dokument je opatřen stručným registrem, datací a přesnou citací zdroje.

Edice dokumentů pro veřejnost

Výsledkem systematického dvouletého výzkumu v domácích archivech je faksimilová edice dokumentů přibližující osudy německých antifašistů z ČSR od konce války v květnu 1945 až po dopady únorového převratu v roce 1948 s názvem Odsunutí hrdinové. Faksimilová edice dokumentů/ Abgeschobene Helden. Faksimile-Dokumentenedition. Eds. Zdeňka Kokošková a Jaroslav Pažout. Historický úvod David Kovařík. Praha, Národní archiv 2008. Zachycuje problémy osob s prokazováním antinacistických postojů, jejich obtížné znovuzapojování se do politického a společenského života, komplikace při navrácení státního občanství, odjezdy tzv. antifa-transportů, excesy některých místních úřadů ve vztahu k těmto lidem, majetkové újmy ze strany státních úřadů apod. Součástí edice je historický úvod v německém i českém jazyce. Publikace je určena široké veřejnosti a zejména k výukovým účelům.

Soubor životních črt adresátů projektu

Dalším z výstupů projektu je publikace (v české i německé verzi) - Osudy zapomenutých hrdinů, Příběhy německých antifašistů z ČSR, Zdeňka Kokošková a kolektiv, Praha, Národní archiv 2008/Schicksale der vergessenen Helden, Geschichten der deutschen Antifaschisten aus der ČSR, Zdeňka Kokošková und Autorenteam, Praha, Národní archiv 2008 - dokumentovaný soubor osudů sedmnácti odpůrců nacismu německé národnosti. Každá osoba je stručně představena čtenáři a její životní příběh je doplněn řadou písemných dokumentů a fotografií. Představeny jsou osoby širokého politického spektra, které nepřijaly nacistickou ideologii a zůstaly věrné Československé republice. Jedná se o politické emigranty, příslušníky Východní a Západní armády, účastníky války ve Španělsku, partyzány, příslušníky domácího odboje, ale i o stoupence různých politických stran, kteří se museli „jen“ stáhnout do ústraní.

Konzervování poškozených shromažďovaných dokumentů

V rámci projektu bylo připraveno pomoci i Oddělení péče o fyzický stav archiválií Národního archivu. V roce 2007 převzalo a postupně zrestaurovalo soubor dokumentů věnovaný rodinou adresáta projektu Franze Loefflera. Písemnosti byly poté předány Muzeu města Ústí nad Labem, kde mohou být využity k výstavním účelům.

Národní standard pro systémy elektronické spisové služby

Miroslav Kunt

Radikální příklon k plně elektronickému úřadování vyvolává snahy dát především z důvodů právních a z hlediska dlouhodobého uchování dokumentů této činnosti nějaký řád, protože dosavadní pravidla pro „papír“ v mnoha případech nepostačují. Skutečnost je taková, že čím dál větší množství úřední i soukromé agendy je dnes vyřizováno elektronicky: na jedné straně je to třeba obyčejný e-mail, na straně druhé systém pro tvorbu právních norem a materiálů vlády.

Od roku 1996 působí v Evropě „Fórum DLM“ (Document Lifecycle Management), mezinárodní nevládní organizace zabývající se problematikou elektronických dokumentů. Za Českou republiku je členem DLM Fóra Ministerstvo vnitra prostřednictvím svého Odboru archivní a spisové služby a firma Gordic, s. r. o., Jihlava.¹

DLM Fórum iniciovalo v roce 2001 tvorbu pravidel známých nyní standard „Modelové požadavky pro správu elektronických dokumentů“ (MoReq - Model Requirements for the management of electronic records), na jehož tvorbě se z České republiky kromě zástupců archivů podílela i firma ICZ. MoReq, tento souhrn specifikačních požadavků pro systémy ERMS (systémy pro správu dokumentů) a částečně pro EDMS (systémy pro správu záznamů) ve veřejné správě i soukromém sektoru, byl přeložen a publikován ve své první verzi i v českém jazyce.² Značně rozšířená specifikace MoReq2, doplněná o metadatový model, XML schéma a metodiku testování byla dokončena a zveřejněna v roce 2008.³

---

¹ Informace o posledním zasedání jsou dostupné z <http://www.nacr.cz/dlm/index.html>

² MoReq2 - spolupráce českých archivářů na tvorbě standardu pro elektronickou spisovou službu. Ministerstvo vnitra, 2008, Dostupné z <http://www.mvcr.cz/>

³ Základní informace o tomto standardu naleznete na <http://www.moreq2.eu/>.

Nová legislativa spisové služby a Národní standard

V souvislosti se zákonem č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi, zejména s jím řešenou problematikou datových schránek, byla navržena i novela zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě, jehož prováděcí vyhláška č. 646/2004 Sb., o podrobnostech výkonu spisové služby zákonitě také musí projít úpravou. Tou je především již zmíněný posun směrem k elektronizaci spisové služby a opuštění spíše tradované než právně podložené koncepce „spisová služba = podací deník a číslo jednací“. Nově sice podací deník zůstává, ale zcela ve smyslu moderních koncepcí i tvorby agendových systémů se vyhláška vztahuje na všechny systémy pro správu dokumentů (systémy spisové služby, ERMS) veřejné správy. Není přitom rozhodující, zda jsou dokumenty spravovány plně elektronicky, v listinné formě nebo hybridně (hybridní podobu bohužel novela zákona 499/2004 Sb. nepřipouští). Za této situace vznikla úvaha převzít standard MoReq2: veřejná správa tak konečně posune své ERMS na určitou standardní úroveň a dodavatelské firmy budou mít vodítko pro tvorbu evropsky konkurenceschopných programů. Postupně se ukázalo, že tak snadné to nebude. Překlad MoReq2, kromě své nezpůsobivosti být právním textem ve smyslu legislativních pravidel, vyžadoval úpravy i po stránce obsahové. Postupně byla odhalována nekonzistentnost textu, deklarované datové prvky (metadata) zčásti nenavazovaly na vlastní text, některé pasáže byly předimenzované nesrozumitelnými příklady, důležité části chyběly zcela. Vznikla pracovní skupina,⁴ která provedla „počeštění“ a úpravy textu. Pryč musely věty jako „...webová stránka může sestávat z tuctu - HTML „souborů“, GIF „souborů“, JPEG „souborů“ atd.“ nebo „Specifikace například pro lepší pochopení popisuje elektronické spisy jako „obsahující“ dokumenty, i když přísně vzato tyto dokumenty neobsahují nic.“ Také některé standardní formulace byly nahrazeny tak, aby se text přiblížil legislativním pravidlům („by měl být schopen“ zaměněno za „zpravidla umožňuje“ atd.). Přesto nebylo možné předpokládat splnění nároků na právní normu, protože důslednou aplikaci legislativních pravidel by došlo k destrukci textu po odborné stránce. Proto bylo změněno původní zákonné zmocnění a národní standard pro

⁴ Jiří Bernas, Národní archiv; Mgr. Tomáš Dvořák, Archiv hlavního města Prahy; JUDr. Jana Hájková, Odbor legislativy MV; Ing. Miroslav Kunt, Národní archiv; PhDr. Radek Pokorný, Státní oblastní archiv v Zámruku; PhDr. Michal Wanner, Ph.D., Odbor archivní správy a spisové služby MV. Příležitostně se schůzek zúčastnili Ing. Miroslav Čejka a Mgr. František Fiala (Gordic, s. r. o.), Ing. Oskar Macek a PhDr. Jiří Úlovec (Odbor archivní správy a spisové služby MV).

systemy elektronické spisové služby (dále jen národní standard) bude místo ve vyhlášce publikován ve Věstníku Ministerstva vnitra a dostupný dálkovým způsobem. Závaznost bude v tomto případě podobná jako při zveřejnění formou vyhlášky. Systémy elektronické spisové služby se tak budou muset do zákonem určené doby přizpůsobit Národnímu standardu, zejména budou muset být schopny exportovat data v předepsaném XML schématu a souborových formátech.

Vlastní národní standard sestává z požadavků na systémy elektronické spisové služby rozdělených do kapitol, z požadavků na dokumentaci systémů, z definic datových prvků (metadat) vycházejících z požadavků a z XML schémat zahrnující metadata, datové soubory a vazby mezi nimi.

Velmi důležitou částí národního standardu je přehled základních pojmů, z nichž některé jsou v českém prostředí definovány poprvé, i když jsou fakticky používány. Příkladem je **typový spis**:

„Spis týkající se jedné nebo více agend. (...) Základním odlišujícím znakem typových spisů je skutečnost, že příslušný typový spis je vždy výsledkem stejnorodých opakujících se procesů (například stavební spisy budov, zdravotnická dokumentace, personální spisy) a má obdobný obsah nebo strukturu. (...) K dalším znakům typových spisů patří:

- a) mají předvídatelnou strukturu svého obsahu;
- b) jsou početné;
- c) používají se a jsou spravovány v rámci známého a předem stanoveného procesu.“

Při bližším pohledu na definici je zřejmé, že jde o známou skutečnost, která však dosud neměla v terminologii svoji oporu. Zásadní je také definice dokumentu a záznamu a na ně navazující přehled rozdílů mezi systémy pro správu záznamů (EDMS) a pro správu dokumentů (ERMS). Z hlediska použití termínů a jejich definic je nevyhnutelný překlad anglického „dokument“ jako „záznam“ a naopak „rekord“ jako „dokument“; jedná se o standardní problém v řadě mezinárodních norem a doporučení.⁵

„**Záznam** - informace, se kterou lze nakládat jako s jednotkou. Může být v listinné podobě, v mikroformě, na magnetickém nebo jiném hmotném nosiči. Jeden záznam může být tvořen z jedné nebo několika komponent. Záznamy se svými znaky liší od dokumentů. Národní standard používá

---

⁵ Srv. např. definice v ISO 15489 Information and documentation - Records management a český překlad ČSN EN ISO 9001:2000 Systémy managementu jakosti – Požadavky.

pojem „záznam“ **ve smyslu informace, která nebyla deklarována jako dokument, tedy nebyla zaříděna, evidována a uzavřena proti změnám.** Při výkonu spisové služby [§ 2 písm. k) zákona č. 499/2004 Sb.] se záznamy stávají dokumenty.

Dokument - každá písemná, obrazová, zvuková nebo jiná zaznamenaná informace, ať již v podobě analogové či digitální, která byla vytvořena původcem nebo byla původci předána. Dokument tvoří jeden nebo více záznamů (například jeden záznam má připojeny přílohy), přičemž každý záznam může být současně v několika dokumentech. (...) Kromě obsahu záznamu (záznamů) dokument zpravidla obsahuje kontextuální informace, a pokud to umožňuje jeho zpracování, také strukturální informace (tj. informace, které popisují komponenty dokumentu). Klíčovou vlastností dokumentu je jeho **neměnnost a trvalost jeho informačního obsahu.** V systému elektronické spisové služby lze spravovat digitální dokumenty a metadata analogových dokumentů. Analogový dokument je pevně spojen s nosičem umístěným mimo ERMS, a tedy nemůže být jako takový přímo spravován ERMS.“

V následujících řádcích se pokusím zjednodušeně s použitím nové terminologie národního standardu naznačit cestu elektronického dokumentu spisovou službou (rozhodující pojmy jsou graficky vyznačeny):

V systémech **EDMS** nebo **CMS** (systém pro správu obsahu) vzniká **záznam** popř. jeho **verze**. Dokument nebo záznam může být také doručen některým z elektronických komunikačních prostředků nebo vznikne digitalizací analogové předlohy. **ERMS** – tedy systém elektronické spisové služby - zahájí **příjem** záznamu(ů) tím, že je **deklaruje** jako jeden nebo více **dokumentů** a zajistí neměnnost jejich obsahu; přitom zkontroluje autentizační prvky (zejména uznávaný elektronický podpis). Dokument sám je tvořen **komponentami**, což jsou jednotlivé počítačové soubory. Dokument je nutné **zaevidovat** a **zatřídit** do některého ze **seskupení**: příslušného **spisu** (popř. jeho **součástí** a **dílu**, zvláště u **typových spisů**) nebo přímo do **věcné skupiny** spisového plánu (pokud spis není založen). Okamžikem tohoto zařídění fakticky končí příjem – jedná se tedy o proces, který nelze vykonat jedním úkonem. Přetřídění jinam je v budoucnu nadále možné. Kromě **plně určeného spisového znaku**, jehož součástí je například i číslo jednací, je každému dokumentu přidělen i **skartační režim**, tedy skartační znak a lhůta s definicí počátku jejího běhu. Spisové znaky i skartační režimy se dědí od **mateřské entity**, což je obvykle spis nebo věcná skupina. Dokument musí být **ztvárněn**, tedy migrován, do standardního souborového formátu předepsaného vyhláškou. **Uživatelská role**, která s dokumenty a seskupeními pracuje, si je může

znázornit – na obrazovce nebo tiskem. Všechny operace se zaznamenávají do **transakčního protokolu** ERMS. Jakmile uplyne skartační lhůta, nastane **spouštěcí událost** a ERMS iniciuje **skartační operaci**. Provádí ji **posuzovatel skartační operace**, což je zvláštní **správcovská role**. Součástí skartační operce je odborná prohlídka za účasti příslušného archivu. Dokumenty nebo seskupení jsou následně **přeneseny** do archivu nebo **zničeny**.

Co může být pro mnohé překvapením, ERMS dle MoReq2 je postaven na zařídění dokumentů prostřednictvím spisového plánu – tedy něčeho, co je i v našich podmínkách povinnost, ale ve většině organizací nerespektovaná (vydaný spisový plán není pro ukládání dodržován). Naopak, podací deník a číslo jednací, tyto posvátné modly střežované evropské spisové služby, MoReq2 vůbec nezná! I z tohoto důvodu bylo nutné (vedle kapitoly o datových schránkách) původní text doplnit. Celá struktura národního standardu odpovídá původnímu MoReq2 tak, aby bylo možné prostřednictvím čísel požadavků zachovat vzájemné vazby mezi oběma standardy:

- **Spisový plán a organizace spisů:** konfigurace spisového plánu, věcné skupiny a tvorba spisů, díly a součásti spisů, udržování spisového plánu.
- **Kontrola a bezpečnost ERMS:** přístupová práva, transakční protokol, záloha a obnova, nezbytné dokumenty (nutné k rychlé obnově).
- **Ukládání a vyřazování dokumentů:** skartační režimy, posouzení skartačních operací (odborná prohlídka při skartačním řízení), přenos (do jiného systému při odstranění z původního), export a zničení dokumentů.
- **Příjem a evidence dokumentů:** příjem se vstupním zaevidováním záznamu v evidencích dokumentů, hromadný import, typy dokumentů, skenování a zobrazování, správa e-mailů, datové schránky.
- **Odkazování mezi entitami:** spisové znaky (jejich tvorba), jednoznačné identifikátory, čísla jednací a samostatná evidence dokumentů.
- **Vyhledání, výběr a znázornění:** vyhledávání, výběr, zobrazení a tisk (včetně podacího deníku apod.)
- **Správcovské funkce:** správa ERMS všeobecně, hlášení o stavu ERMS, změny, smazání a redakce dokumentů.
- **Zvláštní moduly:** správa analogových spisů a dokumentů, přenos nebo zničení analogových dokumentů, správa záznamů (kombinace ERMS s EDMS) a dálkový přístup k záznamům a dokumentům, pracovní postupy (workflow), práce s typovými spisy, integrace se systémy pro správu obsahu (CMS), elektronický podpis, časové razítko, datové

schránky, ochrana duševního vlastnictví digitálního obsahu, distribuované systémy ERMS, práce off-line a vzdálený přístup, integrace faxu, bezpečnostní kategorie, další požadavky.

- **Metadata:** obecné požadavky na metadata.

Místo tzv. „nefunkčních požadavků“ MoReq2, z nich část byla naopak funkční a duplicitní s předchozími, část měla charakter metodické příručky, byla zařazena povinná dokumentace systému elektronické spisové služby. Nejde o nijak zásadní zatížení správců systémů, protože většinu požadovaných dokladů organizace mají – zde je uplatněn hlavně požadavek, aby byly uloženy pohromadě, v jednom spise.

Datové prvky (metadata) a XML schémata, nebyly v době psaní tohoto příspěvku ještě revidovány a připraveny. Vedle MoReq2, vyhlášky o podrobnostech výkonu spisové služby definující položky evidencí dokumentů je zdrojem hlavně práce skupiny firem, která vytvořila výměnný formát pro systémy komunikující prostřednictvím datových schránek.⁶ Tento výměnný formát by se měl stát jedním z XML schémat národního standardu. Dalším bude výstupní XML schéma pro předávání dokumentů do národního digitálního archivu (součásti Národního archivu).

V Národním standardu se dostává veřejné správě nástroje, kterým bude možné efektivně kontrolovat funkčnost ERMS, zadávat tvorbu systémů a v neposlední řadě také implementovat procesy plně elektronické správy záznamů a dokumentů. Dodavatelé systémů v národním standardu naleznou oporu pro vývoj a konkurenční výhodu na evropském trhu.

---

⁶ *Ke spolupráci se sešli zástupci jinak konkurenčních firem zabývajících se spisovou službou: ICZ a. s.; Triada, s. r. o.; Asseco Czech Republic, a. s.; Gordic, s. r. o.; SoftHouse, s. r. o.; VERA, s. r. o.; PilsCom, s. r. o. a AIP Safe, s. r. o.*

Program „Veřejné informační služby knihoven (VISK)“ v knihovně Národního archivu rok 2008 – potřetí

Dagmar Spáčilová – Václav Bartůšek

Podprojekt knihovny Národního archivu „Zámecká knihovna Valdštejnů na zámku v Doksech – signatura A 75 – letáky o třicetileté válce“

V minulém roce se podařilo v rámci podprogramu Memoriae mundi series Bohemica 2008, ve třetí etapě projektu knihovny NA „Zámecká knihovna Valdštejnů na zámku v Doksech – signatura A 75 – letáky o třicetileté válce“ – tj. v projektu digitalizace příležitostných tisků většinou z 1. pol. 17. století – zdigitalizovat celkem dalších 17 drobných tisků v rozsahu 658 obrazů. Zdigitalizováno a zařazeno do virtuální knihovny Manuscriptorium, která v rámci projektu Enrich do roku 2009 spolupracuje s dalšími evropskými institucemi, zejména z oblasti střední Evropy, tak bylo již celkem 58 knihovních dokumentů, významných pro poznání minulosti raného novověku v Čechách a v celé, zejména střední, Evropě vůbec, tedy zhruba polovina z drobných tisků do signatury Knih. Vald. A 75 zařazených. Na základě těchto skutečností je možno stejně jako v předcházejících letech využívat po dohodě s pracovníky knihovny Národního archivu možnosti nahlédnutí do digitalizované části databáze Manuscriptorium pro vědecké a badatelské účely v oblasti poznání zde zdigitalizovaných dokumentů.¹

---

¹ „Zámecká knihovna Valdštejnů na zámku v Doksech – signatura A 75 – letáky o třicetileté válce“ (VISK 6, Memoriae Mundi Series Bohemica 2006) a „Sibiřské tisky“ (VISK 7, Kramerius 2006) – podrobně viz zpráva: Spáčilová, D. – Bartůšek, V.: Program VISK „Veřejné informační služby knihoven“ v knihovně Národního archivu. *Paginae historiae* 15, 2007, s. 505–507; tiž: Program „Veřejné informační služby knihoven (VISK)“ v knihovně Národního archivu rok 2007 – podruhé. *Paginae historiae* 16, 2008, s. 561–566.

Tématicky se tyto dokumenty zahrnuté do třetí etapy projektu digitalizace týkaly většinou dalšího období třicetileté války (z let 1623–1628), tedy období, kdy skončila tzv. falcká válka, jejímž pokračováním byla tzv. dánská válka v letech 1625–1629. V rámci veškerého digitálně zpracovaného materiálu tedy tyto sbírky systematicky navazovaly na ucelený komplet z let 1618–1623, tímto způsobem zpracovaný pro knihovnu Národního archivu v letech 2006 a 2007. Rovněž mezi těmito dokumenty se nachází několik bohemik obsahových, např. o protifeudálním lidovém povstání ve východních Čechách (Hradecký kraj) na jaře roku 1628, které rozdrtilo a pacifikovalo Valdštejnovo vojsko. Tiskařská bohemika se nepodařilo najít, většina knih byla vytištěna v Německu, někdy však i podle předloh nebo v překladech, což nebylo zatím možné z časových důvodů přesně zjišťovat. V mnohých případech se jedná o unikátní tiskové varianty, které nebylo možné zatím nikde jinde zjistit. Materiál může být podkladem pro souvislejší studium politického vývoje a klimatu za třicetileté války ve střední Evropě včetně vyústění v nové teritoriální a politické uspořádání prostoru, stejně jako tomu vlastně bylo již i v předcházejících etapách tohoto projektu.

Majitelé zámecké knihovny na zámku v Doksech ze šlechtického rodu Valdštejnů sbírali drobné tisky také z úcty ke svému slavnému předkovi císařskému vojevůdci Albrechtovi z Valdštejna, jehož moc byla ještě tehdy na vzestupu, což potvrzují i drobné tisky o vítězných bitvách, které známý generalissimus svedl, jako např. bitva u Desavy (Desavského mostu na Labi severně od Lipska) 25. 4. 1626. Proto jsme doplnili již v roce 2006 a 2007 zdigitalizovanou část o další exempláře zpracované moderní technikou v roce 2008 a budeme se snažit v tomto projektu pokračovat i v příštích několika (nejspíše dvou) letech až do dokončení digitalizace tohoto fondu. Pro rok 2009 byla počátkem roku připravena a předložena na odbor umění a knihoven ke schválení ministerstvem kultury další již čtvrtá etapa, při níž budeme žádat o dotaci² na digitalizaci dalších 17. knižních dokumentů vytypovaných z tohoto fondu.

Význam projektu pro historické bádání ukazuje stejně v současné době jako i v minulých letech velký zájem o tento druh pramenů v historické literatuře mezi badateli, k nimž patří v současné době i celá řada renomovaných historiků u nás i v zahraničí. Dokazují to práce, které čerpaly z podobných knižních pramenů, jako vlastníme v naší knihovně. Kromě příkladů, které jsem uvedl již dříve, mohu uvést nověji zejména práce Milana Svobody a Alessandra Catalaniho. Svobodova studie vychází z podobných pramenů, které mají charakter drobných tisků a dochova-

² 30% nákladu hradí NA.

ly se v univerzitní knihovně ve Vratislavi případně i v jiných místech.³ V knize Alessandra Catalaného, která je ovšem věnována především životu a dílu pražského arcibiskupa kardinála Arnošta Vojtěcha z Harrachu (1598–1667), se nachází v závěru VI. kapitoly s názvem Veliký labyrint její 6. část Pamflet jako politická zbraň, kde můžeme vidět na událostech o něco pozdějších než tisky naší etapy (z roku 1634), jakou úlohu hrály tyto tisky v době svého vzniku.⁴ Knihu rovněž zdobí i několik ukázek z tehdejších válečných letáků, které potvrzují, že náš digitalizovaný materiál se vlastně spíše blíží drobným starým tiskům.⁵ Také tento krátký exkurz do nové odborné literatury ukazuje, o jak významnou pramennou základnu jde, a že náklady na její digitalizaci jsou jistě vhodnou investicí, jak nám ukáže v tomto směru jistě i budoucnost.

„Sibiřské tisky“ – dokončení projektu digitalizace unikátních bohemik z fondů knihovny Národního archivu

Projekt digitalizace seriálových dokumentů (novin a jejich příloh a časopisů) pod názvem „Sibiřské tisky“ byl do národního projektu digitalizace dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru (VISK 7 – Kramerius)⁶ přijat v roce 2006 a v roce 2008 byl třetí etapou úspěšně dokončen. V průběhu tří etap projektu „Sibiřské tisky (digitalizace seriálových tiskovin – novin a časopisů – tištěných v Rusku během let 1914–1920 v a pro československé legie na Rusi)“ se knihovně NA podařilo formou tzv. komplexní

³ Svoboda, Milan: *Cedo nulli. Mgr. Wolfgang Günther a P. Sebastian Balthasar von Waldhausen v protestantako-katolické polemice (1626–1628)*. In: *Ve znamení Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. Lenky Bobkové, CSc.* Praha 2006, s. 326–345.

⁴ Catalano, Alessandro: *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách*. Praha 2008, 637 s.

⁵ *Ibid.*, např. s. 218 a 247.

⁶ *Cíle, výsledky a zhodnocení průběhu národního projektu digitalizace dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru v letech 2001–2008 viz: Polišínský, Jiří - Miturová, Petra: VISK 7 : Národní program mikrofilmování a digitálního zpřístupňování dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru . Kramerius [online]. Dostupný z WWW: <<http://visk.nkp.cz/VISK7.htm#2008>>.*

digitalizace (mikrofilmování originálních dokumentů – předloh + skenování a digitalizace dokumentů z mikrofilmu) digitalizovat celkem:

8 titulů vycházejících na území Ruska (Kyjevě, Moskvě, a mnoha místech tzv. sibiřské anabáze):

- 1) Čechoslovák 1915–1918
- 2) Československé besedy [1918]–1919
- 3) Československý denník 1917–1920
- 4) Československý válečný zpravodaj 1919
- 5) Československý voják 1917–1919
- 6) Houpačky 1919
- 7) Sirotek 1919–1920
- 8) Slovenské hlasy 1917–1919

1 titul vydávaný v Paříži: Československá samostatnost 1915–1919 a 1 titul vydávaný již v samostatné republice Československé: Příručka československého legionáře

Uvedené tituly byly digitalizovány v maximální možné úplnosti – především díky knihovně Vojenského historického ústavu, s jejíž pomocí bylo docíleno téměř 100% kompletnosti všech digitalizovaných titulů vydávaných na území Ruska. Spolupráce mezi knihovnou NA a knihovnou Vojenského historického ústavu byla uskutečněna jak v první, tak druhé i třetí etapě projektu a v roce 2006 a 2007 byla navíc zastřešena „Smlouvou o výpůjčce dokumentů za účelem jejich mikrofilmování a digitalizace pro účely národního projektu VISK7“.

První informace o sibiřských tiscích v širších souvislostech, na základě kterých byl vypracován a navržen projekt „Sibiřské tisky“, byly čerpány ze statě „Grafika v československých legiích v Rusku“ autora Františka Richtera⁷. Ze skutečností v této stati uvedených je zřejmé, že nebyla dosud nasnímána a digitalizována úplná nakladatelská, vydavatelská a tiskařská produkce vzešlá z činnosti Československé národní rady na Rusi, Svazu česko-slovenských spolků na Rusi příp. československých legií (legionářů). Např. titul Čechoslován, Úřední Věstník nebo Věstník povoližské skupiny československého vojska nebyl zatím objeven v žádném z fondů knihoven České republiky. Rovněž „... série map a náčrtků, poštovní znám-

---

⁷ Richter, František: *Grafika v československých legiích v Rusku*. In: *Ročenka československých knihtiskařů*. Praha 1927. s. 109–126, 17 obr. příl. v textu a za textem.

ky pro československou vojenskou poštu, pohlednice, obálky na brožury a alba karikatur...“ patří do bohemik „sibiřských tisků“. Je více než zřejmé, že pro další pokračování projektu „Sibiřské tisky“ je nutný další podrobný bibliograficko-dokumentační a bibliograficko-lokační průzkum knihovních fondů České republiky, ale i Ruska a vyžádá si důkladnou přípravu. Přesto je možné konstatovat, že projekt digitalizace „sibiřských tisků“ v projektu VISK 7 byl úspěšně dokončen a splnil své základní cíle:

- zabezpečit ochranu originálních dokumentů (dnes jen vzácně zastoupených ve fondech knihoven České republiky) a zpřístupnit tyto dokumenty historiografickému bádání
- v rámci výzkumu bohemik zveřejnit cenné informace o zcela výjimečné skupině tištěných bohemik 1. poloviny 20. století prozatím alespoň formou podrobných bibliografických popisů dokumentů pro národní registrující bibliografie
- zapojit tištěné autentické „legionářské“ dokumenty z Ruska do rámce archivních dokumentů uchovávaných v archivech České republiky a doplnit tak scházející články dějin činnosti československých legií na Rusi
- a také byl v projektu záchrany těchto bohemikálních tiskovin „vyráběných“ a distribuovaných pro dobu a dosažený technický rozvoj zcela netypickým způsobem, který z těchto tiskovin činil do jisté míry unikáty již v době jejich vzniku a působení, splněn cíl zviditelnit tyto dokumenty jako samostatnou, zcela výjimečnou kapitolu dějin českého knihtisku a literární a žurnalistické tvorby a byl použit pojem „sibiřské tisky“ jako oficiální označení pro všechny tyto dokumenty (seriálové i monografické) na stránkách odborného tisku (*Paginae Historiae*, Sv. 15, 16⁸).V roce 2008 projekt „Sibiřské tisky“ plynule přešel do projektu „Úřední a oficiální seriálové dokumenty republiky Československé“. „Příručka československého legionáře I, II“ ukončila projekt „Sibiřské tisky“ a zároveň jako de facto oficiální dokument – právní a společenský poradce a průvodce, plynule zahájila dlouhodobý projekt digitalizace dokumentů oficiálních, administrativních a interních (dokumentů všeobecného zájmu) speciálně nebo všeobecně zveřejněných, směřujících do sféry řízení a usměrňování života společnosti, uspokojujících informační potřeby společnosti jako celku, souvisejících s vývojem základních vztahů uvnitř státu i mezi státy

---

⁸ Spáčilová, Dagmar – Bartůšek, Václav: *Program VISK „Veřejné informační služby knihoven“ v knihovně Národního archivu. Paginae Historiae 15, 2007. S. 505–510 a dále Spáčilová, Dagmar – Bartůšek, Václav: Program „Veřejné informační služby knihoven (VISK) v knihovně Národního archivu rok 2007 – podruhé. Paginae historiae 16, 2008. s. 561–566.*

na mezinárodní úrovni. Tyto dokumenty představují ve svém úhrnu cenný historický pramen pro studium dějin našeho státu, uchovávaný v knihovnách archivů České republiky.

Kromě „Příručky československého legionáře“ byly ve třetí etapě „Sibiřských tisků“ digitalizovány dva místopisné lexikony přibližně časově spadající do stejné éry jako „sibiřská anabáze“ československých legionářů:

- Seznam míst v království českém. – Praha : Místodržel. knihtiskárna, 1913.
- Seznam obcí a úřadů na Podkarpatské Rusi. – Užhorod : Civilná správa Podkarpatské Rusi, 1922.
- Rozsáhlejším projektem je zahájení digitalizace oficiálních novin „Československá republika (Pražské noviny) 1920–1938“. Jde nejenom o oficiální deník republiky Československé, ale zároveň také o jedny z nejstarších českých novin – první číslo, které vyšlo dne 1. ledna 1920 je uveden již 241. ročník. Historie novin je pak podrobněji popsána v rubrice „Besídka“ ve druhém čísle z 2. 1. 1920⁹. Knihovna Národního archivu se digitalizací deníku „Československá republika (Pražské noviny)“ zapojila mezi významné řešitele digitalizace ohrožených bohemik jako je Národní knihovna České republiky a Moravská zemská knihovna. Tuto skutečnost potvrzuje i dokumentace Českého národního střediska ISSN o přidělených číslech ISSN titulu „Pražské noviny“.

Celkem bylo v období 2006–2008 (VISK 7 – Kramerius 2006–2008) digitalizováno: 13 titulů seriálových a monografických dokumentů / 9136 stran. Celkové náklady projektů VISK 7 – Kramerius 2006–2008 činily 136.652,02 Kč, z toho bylo z dotace Ministerstva kultury hrazeno 91.000 Kč a z finanční spoluúčasti bylo hrazeno Národního archivu 45.625,02 Kč.

Vedle řešení vlastního projektu se knihovna Národního archivu zapojila do společného projektu ochranného reformátování periodik ZLÍN – VELKÉ VYDÁNÍ, později SVĚT (1932–1945) a ZLÍNSKÁ PRAVDA, později NAŠE PRAVDA (1945–1959) Krajské knihovny Františka Bartoše Zlín a Okresního archivu Zlín. Pro tento projekt zapůjčila knihovna Národního archivu ročníky 1947 a 1948 titulu „Naše Pravda“ na základě Smlouvy o výpůjčce a získala tak komplexně digitalizovaný titul „Zlínská Pravda (Naše Pravda)“ 1945–1959 – celkem 13.146 stran dokumentů, které

⁹ Viz rubrika *Besídka – Od „Pražských novin“ k „Československé republice“ : 1825–1920. Československá republika (Pražské noviny). 1. 1. 1920, roč. CCXXI, č. 1, s. 2–3.*

může zpřístupňovat na „lokálním“ PC v rámci svých výpůjčních a informačních služeb.

Všechny dokumenty digitalizované v rámci projektu VISK 7 – Kramerius jsou pak přístupné podle autorských a majetkových práv buď přímo na Internetu prostřednictvím portálu Kramerius¹⁰ (volné dokumenty) nebo prostřednictvím portálu Kramerius ve studovnách Národní knihovny.

Účastníci 3. setkání přátel Národního archivu, foto Marie Zdeňková.

---

¹⁰ <http://kramerius.nkp.cz>

3. setkání přátel Národního archivu

Jiří Křesťan

Budování přátelských vztahů s veřejností náleží k bytostným potřebám Národního archivu, zejména pak jeho „otevřených“ oddělení, která přejímají archivní dokumenty nebo „v terénu“ pomáhají při jejich záchraně a vhodném uložení. V roce 2008 se podařilo navázat na tradici úspěšných setkání přátel archivu, jež se uskutečnila ve dnech 31. října 2001 a 20. listopadu 2002. Organizačním garantem všech tří setkání přátel archivu bylo oddělení fondů nestátní provenience a archivních sbírek. Vhodnou příležitostí k setkání s příznivci archivu představuje konání zajímavých výstav. V roce 2001 přilákala více než sedmdesát zájemců výstava *Poklady Státního ústředního archivu*, která byla otevřena v novém archivním areálu na Chodovci. Poloviční počet návštěvníků se dostavil v následujícím roce, kdy byla prezentována výstava *Dějiny české žurnalistiky a novinářských spolků*. Setkání přátel archivu dávají šanci k poskytnutí aktuálních informací i k vyjádření poděkování kolegům z jiných archivů, našim spolupracovníkům z politických stran, občanských sdružení a dalších organizací a institucí, a v neposlední řadě i významným osobnostem a jejich příbuzným, kteří se Národnímu archivu rozhodli světit cenné osobní a rodinné archivy.

Více než šedesát přátel archivu našlo cestu na Chodovec také dne 11. listopadu 2008. Mezi nimi jsme poznali například publicistu Petra Broda, bývalého předsedu České národní rady PhDr. Čestmíra Císaře, místopředsedu YMCA Mgr. Pavla Hlaváče, dceru bývalých poslanců Národního shromáždění Jana a Marie Švermových RNDr. Jiřinu Kopoldovou, CSc., syndika Syndikátu novinářů ČR Ing. Miroslava Jelínka, bývalého poslance Národního shromáždění Ing. Josefa Lesáka, předsedkyni Sdružení občanské sebeobraný Dagmar Karschovou, místopředsedkyni Výboru „Oni byli první“ Mgr. Anastasii Koprivovou, archiváře Svazu spolků Čechů a Slováků ve Švýcarsku a předsedu Besedy Svatopluk Čech v Curychu Ing. Georga A. Krause, výkonného místopředsedu Česko-ruské společnosti Ing. Tomáše Lukavského, ředitelku kanceláře YWCA Ing. Ivu Fundovou-Mackovou, ředitelku Institutu Tereziánské iniciativy PhDr. Jaroslavu Milotovou, CSc., publicistu Miloslava Moulise, vedoucí archivu Českého rozhlasu Mgr. Jaroslavu Novákovou, člena zastupitelstva hlavního města Prahy ing. Miroslava Prokeše, člena Legislativní rady vlády ČR JUDr. Jaroslava Oehma, historika PhDr. Milana Otáhalu, bývalého místopředsedu Senátu Parlamentu ČR Ing. Edvarda Outratu, režiséra

Otakara Skalskiho, předsedu správní rady - kuratoria Ústavu T. G. Masaryka, o. p. s., PhDr. Josefa Zumra, CSc. a další.

Shromáždění byl adresován bilanční referát PhDr. Jiřího Křesťana, CSc., vedoucího 6. oddělení Národního archivu o *úspěších a nezdarech při záchraně soukromých archivů* (viz příloha). V následné diskusi byly probrány některé problémy spojené s uchováním archiválií soukromých původců, přičemž byla oceněna práce pracovníků a pracovníků Národního archivu. Přímou na setkání byly formulovány nabídky na předání archiválií. Účastníci poté mohli shlédnout výstavu *Expo '58: Příběh československé účasti na světové výstavě v Bruselu* a shlédnout filmovou projekci vízící se k tématu výstavy. Průvodkyněmi po výstavě se staly její autorky PhDr. Emilie Benešová a Mgr. Karolina Šimůnková. V pořadí třetí setkání přátel Národního archivu potvrdilo, že podobné formy komunikace archivu s odbornou i širší veřejností mají svůj význam a setkávají se s pozitivním ohlasem.

Příloha:

Záchrana soukromých archivů: úspěchy a nezdary

(referát na 3. setkání přátel Národního archivu dne 11. listopadu 2008)

Zhodnotit činnost Národního archivu při záchraně osobních a rodinných archivů, archivů politických stran a hnutí, občanských sdružení, spolků, mezinárodních organizací, nadací, obecně prospěšných společností a dalších soukromoprávních institucionálních původců je úkolem obtížným. Od 1. července roku 1996, kdy vzniklo oddělení fondů nestátní provenience a archivních sbírek, eviduje toto pracoviště téměř 530 přírůstků. Jen prostý výčet, jenž by mohl počínat „od Adama“ (v našem případě od bývalého místopředsedy České národní rady Čestmíra Adama), by vyplnil čas vymezený setkání. Ve svém výčtu se omezím pouze na některé příklady, které budou ilustrovat strategii Národního archivu při kompletaci té části Národního archivního dědictví, již spravuje. Nejdříve se budu věnovat *osobním a rodinným fondům*.

V době vzniku oddělení se nám dostalo zásluhou tehdejšího ředitele archivní správy ministerstva vnitra Oldřicha Sládka cenného závdku v podobě archivu Jana Masaryka a rodiny Revilliodových. Tento archiv byl uchován a zkompletován bývalým osobním tajemníkem Jana Masaryka Lumírem Soukupem. Za přičinění jiného bývalého Masarykova osobního tajemníka, Antonína Suma, byl posléze předán do tehdejšího Státního ústředního (dnes Národního) archivu. Archivní fondy přicházejí někdy v posloupnosti symbolické. Nedlouho po získání archivu Jana Masaryka se nám s pomocí kolegů z Literárního archivu Památníku národního písemnictví podařilo

zabránit vývozu osobního archivu Masarykova nástupce v úřadu ministra zahraničních věcí, Vladimíra Clementise. Ten následoval, jak je známo, Jana Masaryka nejen v jeho úřadu, ale později i tragickými okolnostmi úmrtí, a nyní tedy i místem uložení svého archivu.

Neusilujeme jen o získání archivů osobností všeobecně známých, cenné dokumenty obsahují i archivy „lidí ve stínu“, jejichž jména jsou dnes často zapomínána. Uvedme příklad osobního tajemníka T. G. Masaryka Antonína Schenka (o oživení vzpomínky na něho se zasloužila spisovatelka Jindřiška Smetanová, která publikovala část jeho vzpomínek) či osobního tajemníka Edvarda Beneše a významného činitele zednářského hnutí u nás Jiřího Sedmíka. K letům první republiky nás vracejí archivy Antonína Švehly, Jana Malypetra a dalších politiků z okruhu agrární strany, stejně jako osobní archiv jednoho z tvůrců právního pořádku Republiky československé Alfréda Meissnera nebo dlouholetého generálního tajemníka Československé strany lidové Vladimíra Červenky. Memento představuje archiv Aloise Eliáše, popraveného za války nacisty, i některých rozsahem drobnějších osobních archivů odbojářů.

Národní archiv spravuje archivy nejvýznamnějších představitelů Komunistické strany Československa, včetně archivů Bohumíra Šmerala, Antonína Zápotockého či Klementa Gottwalda (většina z nich přešla do tehdejšího Státního ústředního archivu z archivu bývalého Ústavu marxismu-leninismu ÚV KSČ). Jsme rádi, že po roce 1996 jsme k tomuto souboru mohli přidat některé další archiváře, především písemnosti Jana a Marie Švermových, Anežky Hodinové-Spurné či Evžena Erbana. Mimofádně úspěšní jsme byli při získávání archivů představitelů tzv. Pražského jara. Stačí snad uvést několik jmen: Čestmír Císař, Zdeněk Mlynář, Josef Smrkovský, František Kriegel, Eduard Goldstücker, Stanislav Pošusta, Bohumil Šimon, Jiří Kosta, Zdislav Šulc. Jednáme s některými představiteli KSČ z období tzv. normalizace. Darovací smlouvu jsme například uzavřeli s Karlem Hoffmannem. K československému exilu nás obracejí například osobní archivy politika a publicisty Pavla Tigrída, historika Bořivoje Čelovského nebo teologického myslitele Jana Miliče Lochmana.

Národnímu archivu se po roce 1996 podařilo získat četné osobní fondy historiků a archivářů, například Rostislava Nového, Zdeňka Šambergra, Oldřicha Sládka, Karla Bartoška, Františka Červinky, Františka Janáčka, Aleny Hájkové, Miroslava Kárného, Bohumila Černého, Miloslava Klimeše, Ivana Krempy či Richarda Glazara. Ve spolupráci se Společností Vlastimila Kybala se nám daří kompletovat pozůstalost tohoto významného historika, jež byla před rokem 1939 uložena v tehdejšímu Archivu Země české. Snažíme se kontaktovat i rodiny politiků, jimž byly gestapem nebo později Státní bezpečností zabaveny jejich archivy, a které jsou dnes uloženy v Národním archivu. Zatím vždy se nám podařilo domluvit se s nimi

na ponechání archiválií a pokud je to možné i na převzetí dokumentů, které mají v držení. Podařilo se nám například doplnit archiv bývalého ředitele Rádia Svobodná Evropa Miloslava Koháka a nádavkem získat i archiv jeho syna, filozofa Erazima Koháka, v blízké budoucnosti bude doplněn i archiv Otakara Machotky. Získali jsme i některé archivy politiků, kteří se stali veřejně známými po roce 1989, například cenný archiv Josefa Vavrouška. K oblasti kultury a sportu nás obracejí archivy bývalého ředitele Národního divadla Přemysla Kočího, herce Martina Růžka či olympijských vítězů Emila a Dany Zátopkových.

Z uvedeného výčtu (který je opravdu jen malou výsečí našich získků) vyplývá, že Národní archiv se specializuje na sběr archivů vrcholných politiků, špičkových státních úředníků, historiků a archivářů, spjatých s jeho fondy, představitelů spolků, organizací a institucí v něm uložených. Ne vždy jsme úspěšní. Někdy nám prostý takt zabráni přijít včas. Když jsme se například dostavili nepřilíš dlouho po úmrtí bývalého ředitele Rudofa Rejmana do jeho rodiny, zjistili jsme, že zbytek jeho osobního archivu, který si ponechal ještě doma, byl promptně vmeten do chřtánu popelnice. Nedávno jsme se dověděli, že ve Spojených státech byla zlikvidována „americká část“ archivu Ivana Svitáka (písemnosti, deponované v Praze, se nám před tím našťestí získat podařilo). V tomto případě bohužel ničitel o našem zájmu věděl. Obecně lze konstatovat, že v případech, kdy dostaneme šanci s držiteli archiválií promluvit, dokážeme rozptýlit případné obavy či nejasnosti. Horší je, když dveře zůstanou zavřené. Našťestí takových případů je poměrně málo. Určitou prohru – pro české badatele – představuje rovněž předání archivů významných Čechů do zahraničí, případně jejich ponechání tam. Marně jsme například usilovali o převzetí archivu Jiřího Pelikána.

Přistupme nyní k *archívům soukromých právnických osob*. Daří se nám, byť ne v míře, kterou bychom si představovali, získávat archiválie bývalých dobrovolných organizací Národní fronty. Převzali jsme kupříkladu archiválie Svazu protifašistických bojovníků, Socialistického svazu mládeže, svazu žen, vědeckotechnické společnosti, Svazarmu, svazu novinářů, čímž jsme doplnili kolekci fondů bývalých organizací Národní fronty (i Národní fronty samotné), která byla uložena v našem archivu již před rokem 1996. Bohužel některé archivy jsou patrně již nenávratně ztraceny, například archiv Českého svazu invalidů byl zřejmě zničen při povodních v pražském Karlíně. Od občanských sdružení vzniklých po roce 1989 jsme získali kupříkladu dokumenty Konfederace politických vězňů, Svazu nuceně nasazených, Výboru „Oni byli první“, České archivní společnosti a některých ekologických a mírových organizací. Získali jsme cenné archiválie od bývalých činovníků Junáka a v neposlední řadě i dokumenty mládežnických a studentských organizací z konce 60. let. Podařilo se

nám získat část archivu Mezinárodního svazu studentstva (jeho část byla zřejmě vyvezena do Holandska). Museli jsme konstatovat, že archiv Křesťanské mírové konference skončil v Německu.

Podářilo se nám zachránit nakladatelské archivy Melantricha, Svobody, Orbisu. V Národním archivu naleznou zájemci archiválie Křesťanskodemokratické strany, Občanské demokratické aliance, České strany národněsociální, Strany za životní jistoty, Národnědemokratické strany, obnovené Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu, strany Politika 21. Velmi korektní vztahy udržujeme se současnými parlamentními stranami, jmenovitě s Českou stranou sociálnědemokratickou (její archiv získal dokonce akreditaci), Komunistickou stranou Čech a Moravy, Křesťanskou a demokratickou unií – Čs. stranou lidovou a Občanskou demokratickou stranou, jimž se snažíme pomáhat při péči o jejich dokumenty. Stejnou péči věnujeme i současným občanským sdružením, která si budují své vlastní archivy – zmiřme alespoň Českomoravskou konfederaci odborových svazů, jejíž Všeodborový archiv má rovněž statut akreditovaného archivu.

Před listopadem 1989 bylo celkem obtížně představitelné, že by náš archiv udržoval intenzivnější kontakty s organizacemi Čechů žijících v zahraničí. Na přelomu tisíciletí pomáhali naši archiváři s krajanskými archivy ve Vídni, v Chorvatsku a v Rumunsku. Do Prahy byl k trvalému uložení předán archiv Sokola Paříž a archivy řady českých krajanských spolků ze Švýcarska, včetně střeškové organizace Svazu spolků Čechů a Slováků ve Švýcarsku. Představitelé svazu zorganizovali jedinečnou akci, v jejímž průběhu oslovili činovníky spolků a požádali je o předání archiválií. Archivní areál na Chodovci se stal rovněž svědkem jedinečné události – setkání bývalých žáků a studentů československých škol, působících za druhé světové války ve Velké Británii. Při té příležitosti byla našemu archivu předána vzácná sbírka archiválií, vztahujících se k těmto školám.

Za poměrně krátkou dobu existence oddělení fondů nestátních původců a archivních sbírek se podařilo změnit tvářnost Národního archivu, který se před tím věnoval z velké části státním původcům. Vážíme si pochopení vedení archivu i součinnosti s kolegy z jiných oddělení. Budujeme kolegiální odborné styky s veřejnými i soukromými archivy podobného charakteru, jaké má naše 6. oddělení. Cenné podněty získáváme od některých historiků. Bez pochopení soukromých vlastníků a držitelů archiválií a představitelů občanských sdružení, politických stran a dalších organizací bychom však nic nedokázali. Je to pocit společné odpovědnosti za uchování Národního archivního dědictví budoucím generacím, který představuje základní předpoklad našich úspěchů při záchraně soukromých archivů.

9. konference Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě 2008

Vladimír Waage

Ve dnech 3. a 4. prosince 2008 se v přednáškovém sále Národního archivu v Praze sešli účastníci již devátého ročníku odborné konference Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě. Prostřednictvím odborných přednášek a diskuzí, včetně kuloárních, si účastníci vyměňovali zkušenosti z oblasti digitalizace knih, rukopisů, archiválií, muzejních předmětů, map, fotografií atd., a také z oblasti ukládání a zpřístupňování digitálních dat. Konferenci pořádal Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP) ve spolupráci s Národním archivem (dále NA) a Národní knihovnou ČR (dále NK ČR).

Po přivítání a úvodním slovu Evy Drašarové, ředitelky hostitelské instituce, začala konference přednáškou Bohdany Stoklasové (NK ČR) „Národní digitální knihovna (strategický projekt v rámci Strukturálních fondů EU): současný stav a perspektivy“. Jde o strategii digitalizace národního kulturního dědictví, konkrétně o digitalizaci vybraných tištěných zdrojů, o uchování dat a jejich zpřístupnění široké veřejnosti, a to v rámci Evropy. Uvedený projekt je příspěvkem do projektu portálu Europeana, který zpřístupňuje evropské kulturní dědictví. V rámci projektu národní digitalizace se jedná o 1.200.000 dokumentů, což činí 350.000.000 stran. Finanční náklady jsou velmi vysoké, až astronomické, ale nevyhnutelné. Výsledky této digitalizace dnes představují objem 1060 TB dat, která je nutno udržovat, což činí 75.000.000 Kč ročně. Základem Národní digitální knihovny jsou především data vytvořená v rámci projektů Manuscriptorium, Kramerius a WebArchiv, k nim se budou přidávat další zdroje. Existuje záměr vytvoření jednoho portálu pro zpřístupnění nejen knihovnických zdrojů, ale také dokumentů archivních, zvukových, stavebních památek a samozřejmě i muzejních objektů.

Chceme-li digitalizovat archivní dokumenty, musíme je umět popsat, tak, aby v tomto množství digitálních dat bylo možné komfortní vyhledávání. Tímto problémem se zabývala přednáška Miroslava Kunta (NA) a Tomáše Dvořáka (Archiv hlavního města Prahy) „Možnosti a formy zpřístupnění archivních fondů nebo jejich součástí veřejnosti v elektronické podobě“. Přednášející informovali o třiletém projektu Národního digitálního archivu a o problémech, které je nutno v rámci projektu řešit. Hlavním motivem

je potřeba přehledu, posouzení a zavedení závazných archivních standardů pro popis archiválií. Základní myšlenkou přednášky bylo, že v rámci projektu Národního digitálního archivu je nutné analyzovat popisná pravidla pro specifické archiválie a strukturu archivních pomůcek tak, aby byly tyto popisy kompatibilní a společné všem paměťovým institucím. Přednášející upozornili na důležitost mezinárodních technických standardů. Srovnáním obdobných projektů v zahraničí poukázali na zaostávání českého archivnictví v metodice zpřístupňování archiválií a apelovali na nutnost zvýšit informovanost archivářů o standardech popisu a přinášet řešení, která by byla prospěšná všem uživatelům archivů. M. Kunt pak účastníky seznámil se standardy používanými v zahraničí. Informační archivní portál, obdoba knihovnické Jednotné informační brány (JIB), by měl umožnit vyhledávání nad archivními pomůckami, využít některé centrální funkce (PEVA a autoritní záznamy). Portál by měl být součástí Národního digitálního archivu. V závěru přednášející navrhli aktualizaci pravidel pro zpracování archivních pomůcek, které byly vydány již v roce 1958.

Zpřístupňování digitálních dokumentů v některých případech naráží na autorská práva. Této problematice se ve svém přehledovém příspěvku „Autorské právo a digitální knihovny“ věnoval Zdeněk Matušík (NK ČR). Tento problém se objevil v případě knihoven především při poskytování kopií digitálních dokumentů uživatelům knihoven; obor archivnictví (vzhledem k tomu, že archiválie jsou z hlediska autorského práva dílem služebním) prakticky nezasahuje. Přednášející apeloval, aby digitální knihovny měly svůj právní statut, a to hlavně v těch případech, kdy se nejedná o komerční využívání. Kolega Matušík upozornil na Zelenou knihu autorského práva ve znalostní ekonomice, která vyšla v roce 2008 v Bruselu. Jedná se o témata k diskusi o autorském právu z hlediska využívání digitálních kopií v rámci meziknihovní výpůjční služby při poskytování elektronických dokumentů.

Romana Křížová z firmy Cross Czech a.s. v příspěvku „Podpora rozvoje paměťových institucí a obnova jejich infrastruktury v SR“ seznámila účastníky s projektem Europeana, portálu, který, jak bylo konstatováno, umožňuje přístup ke 2 milionům digitálních objektů z 27 evropských zemí. Nejvíce objektů je francouzských. Firma Cross Czech připravila pro slovenskou vládu studii o možnostech digitalizace dokumentů na Slovensku. Vše souvisí s elektronizací veřejné správy, s rozvojem paměťových institucí a přístupováním k širokopásmovému internetu. Firma zkoumá, jak postupovat při konzervaci dokumentů před jejich digitalizací, archivací dat a jejich prezentace. Úsilí firmy by mělo směřovat k vybudování Slovenské národní digitální knihovny.

Tištěné knihovní dokumenty podléhají zákonu o povinném výtisku, chybí však právní úprava povinného deponování (archivace) veřejných elek-

tronických zdrojů. Tím se zabývali Libor Coufal a Ludmila Celbová (oba NK ČR) v příspěvku „Přístup k národnímu webovému archivu“ (WebArchiv). „WebArchiv“ je projekt digitálního archivu českých webových zdrojů, které jsou shromažďovány za účelem dlouhodobého uchování. Úkolem WebArchivu je uložení velkého množství dat. Data se získávají takzvanou sklizní (harvesting) v pravidelných časových intervalech, a to plošně, výběrově či tematicky. Z finančních důvodů je využíván software z oblasti Open Source. Indexují se data URL adres v době sklizně. Zpřístupnění archivu webů musí být v rámci legislativy zahraniční i tuzemské. Největší problém způsobuje autorský zákon. Knihovna může data pouze shromažďovat, ukládat, ale bez souhlasu autorů je nesmí zveřejňovat, tedy zpřístupňovat uživatelům. Přednášející upozornili, že je třeba připravit a schválit zákon o povinných síťových publikacích. Domnívám se, že zde může nastat i kompetenční spor, která instituce má povinnost shromažďovat weby archivních původců ve smyslu archivního zákona.

„Manuscriptorium v Evropě – kompatibilita a interkompatibilita“: referát pracovníků firmy Albertina Icome Beroun (přednesla Jaroslava Kašparová) byl tentokrát věnován problematice popisu starých tisků pomocí formátu Marc, 21xTEIP5. Zde se opět ukázala potřeba používání mezinárodních standardů pro popis digitalizovaných dokumentů, aby byly vyhledatelné kdekoli na světě.

Věra Šantrůčková a Věra Vávrová (Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví v Průhoncích) účastníky konference představily databázi informací o historických zahradách a parcích. Databáze vznikla za spolupráce s firmou Bach systém s.r.o. Olomouc. Nadstavbou je archivářům známé archivní VadeMeCum od téže firmy. Databázi plní pracovníci průhonického ústavu a připravují její internetové zpřístupnění. Databáze obsahuje velké množství dat, map a leteckých snímků parků. Zpřístupněná databáze bude určitě bohatým zdrojem nejen pro památkáře, ale např. pro studenty lesnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně či pracovníky Národního zemědělského muzea, kteří se zabývají historickým výzkumem lesů a parků.

Langweilův model Prahy (vznikl v letech 1826–1837) není nutné odborné veřejnosti speciálně představovat. Jan Buriánek z firmy Visual Connection, a. s. v příspěvku „Digitalizace Langweilova modelu Prahy – referenční digitální 3D reprezentace exponátu“ informoval o technicky náročné prostorové digitalizaci této památky. Jedná se o muzejní exponát v měřítku 1:480, jehož celková plocha je 20 m². Bylo použito snímání speciálně zkonstruovaným skenerem s velmi vysokou rozlišovací schopností (1200 DPI). Rovněž byla použita laparoskopická kamera pro snímání nejmenších detailů, jako jsou různé dvorečky a zákoutí. Zdigitalizovaný Langweilův model Prahy je tak veřejnosti poprvé detailně zpřístupněn.

Podrobnosti o modelu a jeho digitalizaci lze najít na internetové adrese <http://www.langweil.cz/>.

„Ad fontes“ – k pramenům – je projekt hromadné digitalizace archivních dokumentů v Archivu hlavního města Prahy podpořený grantem Norského finančního mechanismu. O projektu referoval Tomáš Hanousek z Archivu hlavního města Prahy. Cílem projektu je záchrana a trvalé uchování nejvýznamnějších, památkově nejcennějších, fyzicky nejvíce ohrožených archiválií a archiválií nejvíce využívaných v badatelně tohoto archivu. Digitální kopie mají nahradit originální archiválie v procesu badatelského využívání. V archivu bylo vybudováno skenovací pracoviště s dvěma portálovými skenery A2 a jedním portálovým skenerem A1 pro skenování transparentních předloh. Dále bylo pořízeno datové úložiště od firmy Hewlett Packard (technické parametry viz příslušná prezentace). Dokumenty se skenují ve formátu TIFF-RAW group 6 bez komprese v rozlišení 600 DPI. Pořízené skeny se při kontrole ořezávají, provádí se určité korekce, kontrolují se metadata, kontrolují se obrázky společně se záznamy. Pro název souboru se používá pěticiferné přírůstkové číslo, názvy souborů neodkazují na archivní signatury, návaznost na fondy je v popisných metadatach. K popisu je zde využíván jedinečný identifikátor o 32 znacích. Popisná data jsou ve formátu XML. Využíván je protokol Z39.50. Prezentace byla věcná, přehledná a ukázala cestu digitalizace i jiným, větším archivům (nebát se objemných formátů) a opět poukázala na nutnost zakládat zároveň se skeny i metadata k popisu.

Druhý den konference otevřel Aleš Brožek (Severočeská vědecká knihovna Ústí nad Labem) svým příspěvkem „Prezentace společných projektů paměťových institucí na internetu počtvrté“. Přednášející upozornil na řadu zajímavých projektů kooperujících paměťových institucí v zahraničí, například stránky pro genealogická studia – Familie Search Center v Salt Lake City (<http://www.familysearch.org/eng/default.asp>), dále projekt Beethovenův dům v Bonnu (http://www.beethoven-haus-bonn.de/sixcms/detail.php?id=&template=portal_de&sprache=deutsch) – tyto stránky jsou dílem archivu, muzea a knihovny, je na nich zpřístupněn archiv skladatelových partitur, dopisů, obrazové dokumentace a samozřejmě i zvukových dokumentů (např. velice dobře působí umělecký přednes Beethovenových dopisů při sledování skenu příslušného dopisu – návštěva této stránky je uměleckým zážitkem). MLA (Velká Británie) je projekt zpřístupnění adresáře zdrojů o historii rodů ve veřejných knihovnách. Bylo uvedeno ještě několik dalších projektů. Co se týká českých zemí, přednášející upozornil především na Souborný katalog ČR, kam přispívají i některé archivní knihovny, na systém Kramerius a na Archivní fondy, kam přispívají hlavně archivy, ale také muzea a knihovny. Například na projektu

Manuscriptorium se podílí 38 partnerů, z toho 14 knihoven. Další zdroje lze opět nalézt v prezentaci na internetové stránce SKIP.

„Archa – Open Source archivní informační systém v NTM“ je projekt digitalizace archivních i dalších dokumentů spravovaných Národním technickým muzeem s pomocí Open Source. Prezentace Waltera Schorgeho (Národní technické muzeum) ukázala, jak s malými finančními náklady vytvořit fungující program pro digitalizaci, psaní archivních pomůcek a prezentaci dat v badatelně. Základem bylo využití volně dostupných programů a vypracování přehledného webového rozhraní pro administraci, ukládání dat i prezentování, vše za cenu pouze mzdových nákladů.

Jan Pokorný a Martin Ledinský z Ústavu výpočetní techniky Univerzity Karlovy Praha představili systém pro archivaci, digitalizaci a zpřístupnění digitálních dat pro malé firmy a malé zákazníky (myšlena například i malá regionální muzea) v příspěvku „Nessos – systém pro budování elektronických archivů a malých digitálních sbírek“.

René Klimeš ve svém příspěvku představil „Regionální muzeum v Litomyšli online“ prezentací spuštěnou přímo z internetové adresy jmenovaného muzea, které je jeho pracovištěm (<http://www.sbirky.rml.cz/>). „Cílem projektu je zpřístupnění základních informací o Sběrce Regionálního muzea v Litomyšli na internetu. Nejedná se pouze o souhrnné informace o jednotlivých fondech, resp. částech sbírky, jde především o údaje o všech sbírkových předmětech, a to formou internetové databáze“ (citováno z úvodní stránky projektu). Muzeum tímto způsobem uživatelům zpřístupnilo již 17 502 sbírkových předmětů. Uvedená webová stránka je velice přívětivá, jednoduchá, ale obsahově vydatná.

Při vyslovení názvu „Oldmaps“ se zasvěceným vybaví projekt Staré mapy online (<http://blog.oldmapsonline.org/>). Moravská zemská knihovna v Brně již několik let pracuje společně s brněnsku technikou na vývoji technologií pro digitální zpřístupnění mapových dokumentů, především starých map – referovali Petr Přidal a Petr Žabička (Moravská zemská knihovna, název příspěvku – OldmapsOnline.org – projekt „Staré mapy online“). Pro zpřístupnění se i zde používají Open Source softwary, především technologie postupného načítání velkých (rozměrných) skenů (ZooMify). U popisu map se rovněž využívají geoinformace – pro vyhledávání a srovnávání starých map se současným terénem.

Jan Hubička z Muzea fotografie Šechtla a Voseček Tábor seznámil účastníky konference s digitalizací historických negativů na příkladu digitalizace fotografické pozůstalosti staré tábořské fotografické firmy Šechtla a Voseček. Jedná se o významný soubor fotografických dokumentů, sahající retrospektivně do roku 1865, možná k samým počátkům fotografie v Táboře, až prakticky do konce 20. století, kdy se uzavřelo dílo Marie Šecht-

lové. Sbíрка svou kvalitou a rozsahem patří k významným historickým pramenům pro dějiny města Tábora a jeho společnosti. Z tohoto důvodu si zaslouhuje uchování a zpřístupnění. To je možné především digitalizací a výstavní činností (součástí muzea je i malá výstavní síň). Do současnosti se zachovalo 9.000 skleněných negativů a 8.600 kinofilmů. Od roku 2004 bylo zhotoveno 20.000 skenů. Zde není místo pro přílišné technické podrobnosti, ale je třeba zdůraznit, že digitalizace fotografického materiálu není úplně jednoduchou záležitostí, jde o poměr rozlišovací schopnosti (zobrazení čar na jeden mm) staré optiky a starých fotografických materiálů a zobrazovacích možností (v DPI) dnešních skenerů, o to, jak optimálně využít informace ze starých snímků. Čím modernější materiál, tím je jeho rozlišovací schopnost vyšší, a tak optimální skenování musí být s vyšším nastavením DPI. Tímto jevem a návazným problémem výběru správného skeneru se zabývala celá přednáška. (Zde bych rád upozornil na článek Jana Hubičky v Historické fotografii, ročník 2007, s. 32.) Tato přednáška byla v anketě účastníků konference vyhodnocena jako nejpřínosnější.

Viera Majchrovičová (Slovenské národní múzeum) ve svém příspěvku „Muzejný tezaurus“ seznámila posluchače s výkladovým slovníkem pojmů potřebných při tvorbě a spravování databází muzejních sbírkových předmětů, který je jakýmsi systémem „muzejních autorit“. Jedná se o pojmové, jmenné osobní a jmenné místní autoritní, tj. standardizované, preferované výrazy užívané při katalogizaci kulturních objektů a umožňující jednotnost zpracování. Na internetové stránce <http://www.cemuz.sk/EnterQuery.do> je možné k tezauru přistoupit.

Jan Hutař (NK ČR) představil „PLATER – Průvodce plánováním důvěryhodného digitálního repozitáře“. Digitalizace, digitální archivy a digitální knihovny se bez datového úložiště neobejdou. Úložiště (repozitář) musí splňovat parametry tzv. důvěryhodnosti, zajistit stálost uložení a neměnnost dat. Pro přípravu vybudování důvěryhodného repozitáře slouží plánovací nástroje Plannig Tool for Trusted Electronic Repositories. Ty jsou přístupné na internetové adrese www.DigitalPreservationEurope.eu. Jedná se o jednotné nástroje, s nimiž budoucí repozitáře získají dobrou pozici v případě budoucího auditu pomocí nástroje DRAMBORA, Trac a jiné. Přednášející v závěru ještě jednou zdůraznil, že repozitář musí zajistit dlouhodobou integritu dat, která se nesmějí měnit. Musí se kontrolovat i metadata.

Andrea Fojtů (Ústav výpočetní techniky Univerzity Karlovy) a Eliška Pavlásková (Ústav informačních studií a knihovnictví UK) ve společném příspěvku „Plán dlouhodobé ochrany digitálních dokumentů v praxi“ navázaly na přednášku Jana Hutaře a informovaly o zkušenostech s digitálním repozitářem na Univerzitě Karlově. Demonstrovaly, jak za pomoci výše

zmíněného nástroje DRAMBORA kontrolují kontext datového úložiště. Digitální archiv UK obsahuje elektronické verze vysokoškolských kvalifikačních prací, digitalizované univerzitní sbírky (mapová sbírka, archiv), materiály z porad vedení univerzity. Přednáška upozornila na riziková místa zjištěná auditem, na potřebnou kontinuitu znalostí v rámci správy, na nejednoznačnost v autorskoprávních otázkách, neexistenci krizových plánů. V tomto repozitáři využívají formáty Word, OpenOffice a PDF.

Pavla Janásková a Tomáš Lachman z Národního filmového archivu informovali v příspěvku „Národní filmový archiv v digitálním věku“ o digitální databázi a digitalizaci fotografií (50 000 jednotek) a plakátů (2000 jednotek) uložených v archivu této instituce, která je specializovaná na archivování našeho filmu.

Jak spojit výuku digitalizace s praxí a v rámci praktické výuky digitalizovat archiválie ukázal (podle mého názoru nejpřínosnější) příspěvek Petra Grulichy (Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové) a Radka Pokorného (Státní okresní archiv Hradec Králové) s názvem „Centrum praktické výuky FF UHK a SOA Zámorsk pro digitální technologie v archivnictví“. Přednášející seznámili s digitalizačním pracovištěm, které vzniklo v prostorách SOA v Zámorsku. Je financováno z rozpočtů Ministerstva školství a Ministerstva vnitra. Je vybaveno knižním skenerem A2, duplexním rychlostním skenerem, dvěma digitálními zrcadlovkami a jedním starším deskovým skenerem A3. Dále jsou na pracovišti obslužné počítače vybavené softwarem a datovým úložištěm. Projekt ukázal, jak lze spojit síly, získat finance a pracovní sílu, pracovníky vyškolit pro práci s výpočetní technikou, aby mohli získané znalosti použít pro působení v archivní službě. Mladá hradecká fakulta při hledání svého místa „na výsluní“ tímto zaměřila podle mého názoru velice správným a užitečným směrem. Je to výborný příklad pro další následovníky.

Konference posloužila k výměně informací z oblasti digitalizace a elektronického zpřístupnění dokumentů a nepochybně ukázala cestu těm, kteří podobné věci plánují, aby nemuseli vymýšlet již vymyšlené. Vystupující několikrát poukázali na výhodnost využívání Open Source software a apelovali na přijetí standardů pro popis archiválií.

Na internetové stránce <http://skip.nkp.cz/akcArch08.htm> jsou dostupné prezentace, které byly na konferenci použity a přednášejícím sloužily jako osnova. Jen je třeba litovat, že z konference nevzejde tištěný sborník, kde by byl celý výklad a připojena diskusní vystoupení, která při pouhém zveřejnění prezentací zcela zaniknou. Pokud nejsou finance na tištěnou podobu sborníku, mohlo by se uvažovat o dokumentu v PDF formátu, který by byl ke stažení z internetu.

Oslavy 350. výročí založení piaristické koleje a škol ve Slaném v roce 2008

Václav Bartůšek

Druhou nejstarší piaristickou kolejí v Čechách se stala kolej v někdejší královské městě Slaném, založená v roce 1658. Při koleji vznikla za krátkou dobu základní škola a o něco později bylo otevřeno i šestitřídní latinské gymnázium a rovněž zde občas působilo i soukromé filologické, filozofické nebo teologické učiliště piaristického řádu. Roku 2008 uplynulo od této události již 350 let. Toto významné výročí české kulturní historie i piaristického řádu bylo připomenuto několika akcemi, které organizovalo nejprve zdejší Gymnázium Václava Beneše Třebízského a ve druhé etapě Městský úřad ve Slaném, jeho odbor kultury pod vedením PhDr. Vladimíra Příbyla, a Vlastivědné muzeum ve Slaném, které uspořádalo několik zajímavých výstav.

Nejdříve proběhla vzpomínková akce na Gymnázium Václava Beneše Třebízského ve Slaném, které se vlastně stalo jakýmsi nástupcem původního piaristického gymnázia, kde začala systematická výuka již kolem roku 1666, avšak vyučovalo se sporadicky možná už dříve. Oslavy proběhly zejména ve dnech 13. – 15. června. V pátek 13. 6. 2008 byly zahájeny dvě výstavy – v Gymnázium Václava Beneše Třebízského to byla výstava o dějinách piaristického řádu a jeho úloze při výuce na gymnáziu i elementárních školách ve Slaném v 18. stoletím. Zapadla tak do prohlídkového okruhu, jímž se stal po dobu oslav vlastně téměř celý areál školy, který byl i východiskem pro vzpomínkové akce, jež byly zahájeny náboženským obřadem celebrowaným statutárním zástupcem Českomoravské piaristické provincie P. Jerzym Szwarczem ze Strážnice. O významu a činnosti školy, která je fakultní školou Přírodovědecké fakulty UK v Praze, promluvil její ředitel RNDr. Milan Dundr, CSc. Dne 13. 6. 2008 bylo žáky a studenty gymnázia sehráno v městském divadle představení Malý princ. Vlastivědné muzeum ve Slaném zahájilo 13. 6. 2008 výstavu o historikovi univ. prof. Vlastimilu Kybalovi, který náležel mezi významné absolventy zdejšího gymnázia. Dne 23. 6. 2008 byla na gymnázium uspořádána přednáška pro žáky a studenty gymnázia o dějinách školy. K 350. výročí založení gym-

názia byl vydán almanach.¹ Na přípravě výstavy, přednášky i almanachu se podíleli rovněž i pracovníci NA.

Hlavní výstavou konanou k 350. výročí založení piaristické koleje ve Slaném byla výstava *Piaristé ve Slaném*, jejíž vernisáž se uskutečnila dne 11. 9. 2008 ve Vlastivědném muzeu ve Slaném, jehož pracovníci pod vedením ředitelky Boženy Frankové výstavu připravili. Na výstavě byly představeny zajímavé dokumenty ze sbírek městského muzea, které se týkaly výuky na piaristické knihovně, ukazovaly bohatství piaristické knihovny, která se zde dochovala ve velmi dobrém stavu. Představeny byly i muzejní předměty, které souvisely s činností piaristů ve Slaném i z jiných míst regionu, např. nově restaurovaný obraz italského ctihodného piaristy Gliceria Landrianiho (*1. 3. 1588 Milán, † 15.2. 1618 Řím) z piaristické koleje v Benešově (dnes v majetku Muzea Podblanicka), o jehož vznik se zasloužil roku 1719 piarista P. Aegidius Hecht (* 8. 2. 1664 Lipník n. B., † 5. 10. 1726 Kroměříž), který rovněž působil ve Slaném a později se stal rektorem piaristické koleje v Benešově. Při příležitosti výstavy vydalo Vlastivědné muzeum ve Slaném samostatnou publikaci o barokních památkách slánských piaristů.²

Klíčovým dnem oslav se stal den 12. 9. 2008, kdy do Slaného zavítal pan kardinál P. Miloslav Vlk, arcibiskup pražský, který zde vysvětil novou pamětní desku na budově někdejší piaristické koleje, v níž dnes sídlí Vlastivědné muzeum ve Slaném a další kulturní instituce města Slaného. Při této příležitosti byla sloužena v bývalé kapli Zasnoubení Blahoslavené Panny Marie někdejší piaristické koleje po projevu pana starosty RNDr. Iva Rubíka slavnostní mše, kterou celebroid pan kardinál. Jedním z hlavních celebrantů zde byl i zástupce řádu piaristů ze Strážnice Th.Lic. P. Lukáš Karpinski. Po skončení obřadu následoval koncert barokní hudby v podání hudebního souboru Capella regia Praha (dirigent Robert Hugo) a chlapeckého vokálního sboru Pueri gaudentes (sbormistryně Zdeňka Součková). Zazněly skladby piaristů, kteří působili v piaristické koleji ve Slaném a pochopitelně prošli i jinými místy. Mezi autory byli zastoupeni P. Adalbertus Pelican a S. Michaelle (* 1643 Litomyšl, † 29.10. 1700 Slaný), P. Wolfgang Offner ab Omnibus Sanctis (*3. 2. 1720 Donavice na Moravě, † 4. 11. 1759 Bruntál), P. Osvaldus Richter a S. Cecilia (*21.7. 1687

¹ *Almanach Gymnázia Václava Beneše Třebízského 350 let. Usp. Olga Judlová, Milan Dundr. Slaný 2008, 104 s.*

² *Franková, Božena – Bartůšek, Václav – Příbyl, Vladimír – Kašpar, Jan – Horňák, Ivo: Piaristé ve Slaném 1658 – 2008. 350. výročí příchodu piaristů do Slaného. Za barokními památkami slánských piaristů. Slaný 2008, 24 s.*

Karlovy Vary, † 25. 2. 1737 Ostrov u Karlových Varů), P. Remigius Maschat a S Erasmo (* 18.11. 1692 Pacov, † 6. 11. 1747 Lipník nad Bečvou) a Jan Kašpar Ferdinand Fischer (*1656 Krásno u Slavkova – Schönfeld, † 1749) byl žákem piaristických škol v Ostrově u Karlových Varů, knížecím hudebníkem, ale piaristou nikoliv. O této slavnosti přinesla stručnou informaci s fotografiemi dokonce i ročenka řádu piaristů za rok 2009 vydávaná pro celý řád v Římě.³

Akcí na zakončení piaristických oslav byl seminář Slánské rozhovory 2008, věnovaný vztahu piaristů k městu Slaný, který se uskutečnil v úterý 7. 10. 2008 v bývalé kapli Zasnoubení Blahoslavené Panny Marie někdejší piaristické koleje pod patronátem prof. P. Ludvíka Ambrustera, děkana Teologické fakulty Karlovy univerzity v Praze. V úvodu vystoupil starosta města Slaného Ivo Rubík s příspěvkem město Slaný a piaristé, tradice stále živá. Příspěvek na podobné téma (Piaristé včera a dnes) byl vyžádán rovněž i od P. Lukáše Karpinskeho. O spiritualitě piaristů pojednal Marek Matějka z Teologické fakulty Karlovy univerzity v Praze. Do širších historických souvislostí řadily dějiny slánské piaristické koleje příspěvky Ivany Čornejové (Piaristé – několik poznámek k jejich úloze v době baroka), Zdeňka Hojdy (Bernard Ignác z Martinic – pokus o portrét) a vyžádaný příspěvek Alessandra Catalana (Kardinál Harrach a piaristé). Další příspěvky se pak zabývaly dějinami piaristické koleje (Vladimír Příbyl, Václav Bartůšek, Vítězslav Štajnochr, Jaroslav Kašpar, David Peroutka a Robert Hugo) nebo i paralelami z dalších historických lokalit (Libuše Váňová, Karol Bílek). Nejzajímavějším příspěvkem semináře bylo ovšem nezapomenutelné vystoupení pana profesora Pavla Preise, který zhodnotil svoje výzkumy kaple slánských piaristů. V současné době se z příspěvků na semináři přednesených připravuje sborník.

---

³ 2009 *Anuario de los Escolapios. Publicado por la Congregación General de la Orden de las Escuelas Pías. Curia Generalizia degli Scolopi. Red. Julio César Bofano. Roma 2009, s. 33.*

Budova bývalé piaristické koleje ve Slaném – dnes vlastivědné muzeum, kde se odehrávaly oslavy 12.9. 2008 i seminář 7.10. 2008.

Prof. Pavel Preis při vystoupení na semináři Slánské rozhovory 2008 dne 7.10. 2008.

Kardinál Miloslav Vlk, arcibiskup pražský, zástupce řádu bosých karmelitánů a Ivo Rubík, starosta města Slaného při svěcení desky na budově bývalé piaristické koleje ve Slaném dne 12.9. 2009.

Slavnostní bohoslužby v bývalé kolejní kapli Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Josefa 12.9. 2009 sloužil spolu s panem kardinálem Miloslavem Vlkem i zástupce piaristického řádu P. Lukáš Karpiňský ze Stázně.

Slavnostní prezentace faksimile Stížného listu české a moravské šlechty proti upálení M. Jana Husa

Alena Pazderová

Dne 25. června 2008 se v kinosále Národního archivu konala slavnostní prezentace faksimile Stížného listu české a moravské šlechty proti upálení M. Jana Husa ze dne 2. září 1415. Korunovala tak mimořádný úspěch Národního archivu, kterému se díky pochopení skotských partnerských institucí podařilo získat věrnou kopii této mimořádné památky pro české dějiny počátku 15. století.

Stížný list české a moravské šlechty proti upálení M. Jana Husa z 2. září 1415 zaslaný kostnickému koncilu má nezastupitelné místo v dějinách českých zemí. Signatáři listu jím protestují nejen proti samotnému upálení mistra Jana, ale pojímají jej také jako obhajobu jeho učení. Stěžují si na postup kostnického koncilu proti osobě Jeronýma Pražského a protestují proti zákeřnému a nespravedlivému nařčení Království českého a Markrabství moravského z kacířství. Křivdy spáchané kostnickým koncilem přenechávají Pánu a slibují úctu a poslušnost novému řádně zvolenému papeži. Z odborné literatury je známo, že list byl vyhotoven v osmi exemplářích latinského znění. Dochoval se jediný originál opatřený 99 přivěšenými pečetěmi signatářů (z původních 100), který je dnes uložen v Univerzitní knihovně ve skotském Edinburghu.

Stížnému listu věnovala česká historiografie pozornost již v minulosti. Výběrem lze upozornit na studii Václava Novotného „Hus v Kostnici a česká šlechta. Poznámky a dokumenty“ nebo na článek Antonína Masáka „Popis a ocenění pečetí při stížném listě“, kde na s. 72–76 je uveden staročeský a novočeský překlad původního, latinského znění Stížného listu. V neposlední řadě lze připomenout publikaci „Ze zpráv a kronik doby husitské“ připravenou Ivanem Hlaváčkem a vydanou v roce 1981, v níž se na s. 196–198 nachází moderní překlad Stížného listu z pera Františka Heřmanského.

Originál listiny byl zapůjčen na výstavu „Karel IV. císař z Boží milosti. Kultura a umění za vlády posledních Lucemburků 1347–1437“, která proběhla ve dnech 16. 2. – 21. 5. 2006 na Pražském hradě.

Vzhledem k mimořádnému významu této památky a díky pochopení ředitele Univerzitní knihovny v Edinburghu dr. Johna Scally bylo umožněno pracovníkům Národního archivu pořídit během několikahodinové zápůjčky před odesláním zpět do Skotska fotografickou (digitální) dokumentaci. Následně byla zahájena jednání o možnosti zhotovení faksimile (tj. věrné kopie nefotografickou cestou) Stížného listu pro Národní archiv v Praze. Vstřícnost ředitele Univerzitní knihovny v Edinburghu, poskytnuté záruky, technická pomoc a zázemí Skotského národního archivu v Edinburghu umožnily akci realizovat ve druhé polovině roku 2007 restaurátorem Davidem Frankem. V současné době je faksimile k dispozici odborníkům a je uložena v depozitářích 1. oddělení Národního archivu na třídě Milady Horákové 133.

Součástí prezentace bylo vystoupení ředitele Univerzitní knihovny v Edinburghu Johna Scally, instruktivní výklad restaurátora Davida Franka a zejména přednáška renomovaného historika prof. Františka Šmahela, který poutavým způsobem zařadil vydání stížného listu do historických souvislostí (text jeho přednášky v příloze následuje).

Příloha

Promluva Františka Šmahela při prezentaci faksimile Protestního listu české a moravské šlechty dne 25. června 2008 v archivu na Chodovci

Vzácní hosté, dámy a pánové!

Přenesme se v mysli do dávné doby, kdy naprostá většina státních, správních a soukromých pořízení byla stvrzována pečeti. I v případě státníků a velmožů, kteří se uměli podepsat, pečeť byla nezbytným atributem pravosti veřejné listiny. Pečeť také více než podpis svou barvou, velikostí, použitým materiálem a v neposlední řadě též znakem a nápisem kolem něho, vyznačovala stav, postavení ve světské či církevní hierarchii a v neposlední řadě i příslušnost k rodu.

Faksimile vzácné písemnosti, kterou vidíme (nebo záhy uvidíme) na vlastní oči, poskytuje sice atraktivní podívanou, avšak nezasvěceným toho o sobě příliš neprozradí. V české dějinné paměti je tento dokument spjat s osobou reformátora Jana Husa, proti jehož odsouzení na kostnickém koncilu a smrti na hranici 6. července 1415 protestovalo tímto a dalšími sedmi podobnými listy v září téhož roku celkem 452 příslušníků české a moravské šlechty. Král Václav IV. se k této odvážné akci zpochybující rozsudek všecírkevního koncilu nepřipojil. K protestu ale nemohlo dojít ani

bez jeho vědomí a snad ani ne proti jeho vůli, uvážíme-li, kdo z předních velmožů obou zemí k protestu svoji pečeť připojil. V čele vydavatelů stojí pan Čeněk z Vartenberka, nejvyšší purkrabí pražský, dnes bychom řekli ministr národní obrany, hned za ním následují hejtman Moravského markrabství pan Lacek z Kravař, Boček st. z Kunštátu a Poděbrad, nejvyšší maršálek České království Hanuš z Lípé, dále dva nejvyšší komorníci moravských krajských soudů a sestupně pak ostatní páni a rytíři.

Dříve než si vystaveného a dalších listů všimneme podrobněji, je třeba předeslat, co jim předcházelo. Někteří přední moravští stoupenci reformní strany již 15. ledna 1415 vybědli protektora koncilu, římského a uherského krále Zikmunda, aby neprávem uvězněného Jana Husa přikázal propustit z vězení a zajistil mu slíbené veřejné slyšení. Znepokojivé zprávy docházející z Kostnice přiměly tyto a další moravské šlechtice shromážděné na sjezdu v Brně, aby 5. května krále Zikmunda znovu a ještě důrazněji upozornili na protiprávní postup koncilu vůči Husovi. O týden později se obdobnou výzvou připojila i česká šlechta. Všechny tyto česky psané listy spolu s protesty českých pánů přítomných v Kostnici byly v latinské verzi přečteny na kongregaci zástupců čtyř konciliárních „národů“ již 12. června 1415. Podle přítomného mistra Štěpána z Pálče, který se snažil upozornit, že v listech chybí jakákoli zmínka o českém králi, bylo k listinám přivěšeno 250 pečetí. O necelý měsíc později mohl týž Štěpán z Pálče na vlastní oči pozorovat, jak jeho někdejší přítel umírá na hranici.

Podiv mistra Pálče je přece jen hodný pozornosti. České a moravské panstvo v době svých vzpour proti králi a v souběžných rozepřích mezi členy panujícího rodu rozpoznalo svou moc a se vzrůstajícím sebevědomím dávalo najevo svou odpovědnost za osudy země a „pro čest svú i naši a všeho jazyka českého“. Formulace zaznívajících z jejich listů dokládají, že v této době se česká i moravská šlechta považovala za prvořadého ochránce „českého jazyka“, kterým se přeneseně mysliho společenství politického českého národa. K „dědicům Království českého“, kteří již v červnu 1411 zakázali přenášet věci zemské povahy k domácím i zahraničním církevním soudům, se obracel o pomoc i samotný Hus. Není pak divu, že to byla i reformní šlechta, která hradila jeho cestu do Kostnice.

Patřil jsem k těm, kteří neztráceli ze zřetele reprezentativnost celého souboru. Nelze opravdu přehlédnout, že mezi pečetníky zdaleka nenalezneme všechny příslušníky zhruba 115 panských rodů. Ještě větší nepoměr je ve skupinách nižší šlechty, které v obou zemích tvořily zhruba tři tisíce rodů. Historik však nemůže dát jen na čísla. Dovolím si něco, co by historik středověku neměl nadužívat, a to srovnání s dnešními peticemi a protesty. Také se vždy neptáme, koho randalisté a věčně protestující umělci zastupují. Jsou prostě vidět a již tím si vyžadují pozornost. Z tohoto hlediska vý-

květ velmožů na protestních listech nebyl zanedbatelný, zvláště když šlo o představitele vlivných starodávných rodů. Ostatně Zikmundova strana Husových odpůrců se nikdy v takovém počtu neprojevila.

Není bez zajímavosti, jakým způsobem, byla celá na svou dobu neobyčejně náročná akce zorganizována. Před časem jsem zkoumal okolnosti zpečetění třetího stížného listu z bechyňského kraje. Zde právě tak jako v jiných krajích byla rozhodujícím podnětem pro většinu drobné šlechty záštita stejně smýšlejících mocných sousedů. Ze 102 pečetníků mělo 19 zemanů a panošů služební či jiný poměr k rožmberskému rodu. Jelikož za nezletilého Oldřicha z Rožmberka vládl zmíněný již Čeněk z Vartenberka, je zjevné, že služebníci následovali svoji dočasnou vrchnost. Zvláště horlivě se v celé akci angažovali choustnický purkrabí a jeho kolega z Nových Hradů, na jejichž sídla okolní šlechtici přivázeli typáře svých pečeti. Druhým pozoruhodným rysem celé skupiny byly příbuzenské svazky, které bylo možné zjistit téměř u dvou pětin pečetníků bechyňského kraje. Není divu, že se setkáváme i s případy, kdy za jednotlivce pečetil některý z příbuzných. Pečetit příslušný stížný list bylo jednak možné v místě vydání, zejména v Praze, v Brně či v moravském Šternberku, jednak na vybraných místech, kam byl originály převáženy, a to za dozoru věci znalých kancelářských úředníků. Nezapomínejme na to, že samo sepsání tak rozsáhlého dokumentu a zvláště pak přivěšení velkého množství pečeti bylo náročnou zkouškou kancelářských profesí.

O čem se v listu píše? I v novočeském překladu upoutá adresa: „Vele důstojným v Kristu otcům a pánům kardinálům, arcibiskupům, biskupům, vyslancům, doktorům a mistrům i celému koncilu kostnickému“. Pečetěmi podepsaní erbovníci, ano, tak to skutečně v listu stojí, „se rozhodli tímto poslati Vaším Otcovstvím otevřené své listy za mistra Jana Husa“, při čemž veřejně srdcem i ústy vyznávají a prohlašují, „že ten mistr Jan Hus byl naprosto muž dobrý, spravedlivý a pravověrný, mnoho let v našem království životem a mravy i pověstí chvalně zachovalý a osvědčený“. Navzdory tomu byl tento evangelický kazatel falešně a bez důkazu odsouzen a nejpotupnější smrtí potrestán jako zatvrzelý kacír a to – znovu cituji – „na věčnou hanbu a poskvrnu našeho nejkřesťanštějšího Království českého a nejjasnějšího Markrabství moravského“. Ani všechny tyto vzpomnuté skutky Vám nestačili, pokračují pisatelé, „nad to ještě ctihodného mistra Jeronýma z Prahy, muže jistotně zdrojem výmluvnosti oplývajícího, mistra sedmera svobodných umění a mudrce naprosto osvíceného – nyní opět zkracuji – „na nepravé udání jeho a našich zrádců jste jali, uvěznilí a již snad usmrtili“.

Poslední výtka zatím nebyla na místě, neboť Jeroným skončil na hranici až 30. května 1416. Nejde ovšem jen o oba mučedníky husitské „pravdy“,

pošpiněno bylo i samo království spolu s markrabstvím. Věru není snadné všechny tyto ukrutné a přezhoubné křivdy bez nejmenšího provinění snášeti, přesto v dobré víře podepsaní pečetníci všem adresátům dávají na vědomí, že kdokoli z lidí, ať už by byl kteréhokoli stavu, hodnosti nebo důstojnosti, postavení, stupně nebo řehole, řekl nebo tvrdil, že se v řečených Království českém a Markrabství moravském rozbujely bludy a kacífství, ten lže jako nejhorší ničema. Pomsta za uvedené křivdy patří Pánu Bohu, pokud by však někdo chtěl dále jednat proti Kristovu zákonu, pečetníci chtějí ho hájit a chránit až do vylití krve beze všeho strachu a nedbajíce ustanovení lidských tomu na odpor vydaných. Zatím potichu, avšak již zřetelně tu zazněla polnice vyzývající české a moravské husity do boje za zákon boží.

Listy v Praze dlouho nezůstaly. Někdy po 28. září 1415, kdy byly datovány poslední z nich, byly zajištěny proti poškození pečeti, pečlivě uloženy do kožených vaků či bedny a naloženy na vůz. Věrohodně lze předpokládat, že náklad tak choulostivý bylo třeba strážit proti úmyslnému poškození či zničení. V Kostnici se o protestní akci vědělo mnohem dříve, než se listy 29. prosince do města dostaly. S výpravou, o jejíž početnosti nemáme představu, jistě jel i odpovědný vyslanec české a moravské šlechty, jehož úkolem bylo protestní listy oficiálně předat. Jeho jméno v soudobých dokumentech nenalezneme, zřejmě však šlo o důvěrníka uvězněného mistra Jeronýma Pražského.

Doba a místo předání nemohlo být zvoleno lépe. Téže neděle 29. prosince 1415 se totiž v Kostnici slavnostně rozezvučely zvony a v kostelech se zpívalo *Te Deum*. Nebylo to však na počest českého poselstva, nýbrž jako výraz radosti nad zprávou, že Benedikt XIII. se jako poslední ze tří papežů vzdal svého úřadu. Všem se ulevilo, neboť se tím uvolnila cesta k volbě jediného všeobecně uznávaného papeže. O to větší kapku jedu do obecně radostné nálady vneslo předání protestu husitské šlechty k němuž došlo následujícího dne v katedrále krátce před započítím slavnostní děkovné mše. Podle jednoho ze svědků šlo o dílo zosnované samotným ďáblem, podle druhého pak o skutek hloupého a nerozumného lidu.

Odezva koncilu nechala na sebe delší dobu čekat. Teprve 20. února 1416 koncil slavnostně vyzval všechny pečetníky, aby se do padesáti dnů dostavili k soudu. Krátce po té, co se 21. března naplňl výhružným listem českým pánům Husovy strany ozval král Zikmund, koncil zaslal několika katolickým českým pánům stížnost na zločinné následovníky dvou Janů, Wyclifa a Husa, kteří své hanebné urážky koncilu přivezli na velikých „kúžích“. Ne pro všechny byly tyto listy „netoliko hrozným, ale i směšným podíváním“. Nepochybně se našli horlivci, kteří by nejraději listy českých

kacífů spálili na hranici. Jiní je však chtěli zachovat a získat jako paměti-hodnou relikvii. Povědomí máme osudech dvou původních originálů.

Jeden z moravských listů vydaných 28. září ve Šternberku byl předlohou tištěného vydání, které vyšlo v Německu v letech 1523–1525. Pak se stopy po něm ztrácejí. Také druhý, v pořadí druhý list se 102 pečetěmi šlechty ze Středních Čech se nejprve dostal na říšské území, odkud byl v třicetileté válce převezen do Švédska. A protože se Švédové, jak je u nás zvláště známo, své kulturní kořisti nevzdávají, zůstává záhadou, jak se list, jehož dokonalá faksimile leží před námi, dostal do Univerzitní knihovny v Edinburghu.

Závěrem si za Vás položím otázku. Máme před sebou skutečně unikát svého druhu, anebo jen jeden z mnoha dokladů obdobných středověkých listin? Nikoli mnoha, tu a tam se však přece jen lze setkat s písemnostmi, které svými rozměry i počtem pečetí vzbuzují oprávněný údiv. Nechodme daleko. Mírný list české šlechty z 29. ledna 1448 právně potvrzuje 68 přivěšených pečetí, jen o den mladší zápis moravské šlechty má dokonce 126 pečetí, tedy o 24, než původně měla předloha vystavené faksimile. Edinburský stížný list, jak již víme, byl jeden z osmi, takže celek se 452 pečetěmi české a moravské šlechty patrně neměl ve středověkém světě obdoby.

František Šmahel

O výstavě „EXPO´58 Příběh československé účasti na Světové výstavě v Bruselu“

Karolína Šimůnková

Národní archiv uspořádal v roce 2008 ve svých prostorách v hlavní budově v Praze 4 -Chodovci výstavu na téma československé účasti na Světové výstavě v Bruselu v roce 1958. Výstava byla otevřena pro veřejnost od 27. září 2008 do 20. listopadu téhož roku, poté byla prodloužena a to do 12. prosince a následně do 30. dubna 2009.

Obsahem se výstava volně připojila k ostatním akcím roku 2008 na „osmičkové“ téma, které pořádal jak Národní archiv, tak i další kulturní a paměťové instituce.

Ideový námět vzešel od dr. Bohumíra Broma, který se aktivně v 90. letech 20. století podílel na záchraně a akvizici archiválií Československé obchodní a průmyslové komory. Tento fond se pro přípravu výstavy ukázal jako zcela zásadní, protože jeho součástí je i soubor dokumentů pocházejících z Kanceláře československého generálního komisaře pro Světovou výstavu EXPO 1958. Usnesením vlády č. 2997 z 26. října 1955 byl generálním komisařem československé vlády pro účast Československa na Všeobecné a mezinárodní výstavě v Bruselu v roce 1958 jmenován ing. František Adámek, který byl v té době také předsedou Československé obchodní a průmyslové komory. Tím se vysvětluje začlenění těchto archiválií do fondu Československá obchodní a průmyslová komora (dále ČSOK).

Po záchranném převzetí archiválií ČSOK v 90. letech zůstal fond bohužel nezpracovaný, bez předávacích seznamů a věcně zcela neroztříděný. První velká práce při přípravě výstavy čekala tedy již v samém počátku, kdy bylo nutné provést vyjmutí archiválií týkajících se československé účasti na bruselské Světové výstavě EXPO z ostatních archiválií fondu ČSOK. S vzestupem náročnosti přípravných prací došlo také k přeskupení našeho malého pracovního týmu, kdy iniciátor výstavy dr. Brom pracovní tým opustil a naopak se připojila dr. Milena Marešová. Jak se hned vzápětí ukázalo, přinesla dr. Marešová kromě své neuvěřitelné pracovitosti také to, čeho se zatím v týmu nedostávalo, a to zkušenost s roztříděním naprosto chaotického souboru archiválií. Díky její erudici a zkušenosti bylo mož-

né neroztříděný materiál částečně a nahrubo roztřídít tak, aby bylo možné s ním dále pracovat jak při zpracování tématu chystané výstavy, tak i pro doprovodnou publikaci. Smrt donutila po několika měsících dr. Marešovou náhle a nečekaně opustit práci na přípravě výstavy, ale zpracování archivního materiálu již pokročilo natolik, že bylo možné dovést náš výstavní záměr až do zdárného konce. Pod jejím odborným vedením byl proveden průzkum souboru archiválií vyčleněných z fondu ČSOK. Usilovně jsme hledaly dokumenty typu skartačního plánu, rejstříku, organizační schéma apod., které by umožnily orientovat se jak v organizaci vlastní československé Kanceláře generálního komisaře pro Světovou výstavu tak i v její dochované agendě. Podařilo se nalézt několik klíčových dokumentů. Jedním z nich bylo dobové členění písemností sekretariátu generálního komisaře (který ovšem zahrnoval jen dílčí část archiválií souboru Kanceláře generálního komisaře). Dalším dokumentem, který se ukázal jako velmi praktický a okamžitě použitelný, ačkoliv z odborného archivního hlediska šlo skutečně o „berličku“, byla osnova dobového Technického scénáře k Československému pavilonu (obr. 1) a zejména její rejstřík.

Původní osnova scénáře vypracovaná pro československou Kancelář generálního komisaře v květnu 1957 zahrnuje všech pět hal československého pavilonu a jejich jednotlivých tématických sekcí. Pro třídění archiválií jsme se s dr. Marešovou rozhodly pro řešení strukturovat část archivního materiálu podle tématických sekcí výstavy tak, jak je měl možnost vidět přímý návštěvník československého pavilonu na EXPO 58, s tím, že jsme zachovaly původní písmenné značení osnovy scénáře (např. A-vstupní hala, L- věda, písemnictví, hudba), které bylo na části archiválií zejména z období od přípravy scénáře, výstavby pavilonu a přípravy vnitřních interiérů a jednotlivých exponátů až po likvidaci používáno. Tato volba se ukázala jako šťastná, protože vyřešila roztřídění jádra archiválií. Poté došlo k vyčlenění dalších skupin, na které se uvedená osnova scénáře již nehodila. Tak z archiválií vykristalizovaly skupiny s možností dalšího vnitřního členění jako např. propagace, korespondence generálního komisaře, směrnice a instrukce belgického generálního komisařátu, i skupiny již obsahově uzavřené jako například projektová dokumentace, cestovní zprávy, smlouvy s umělci, zápisy z porad komisařů „lidovědemokratických“ zemí, fotografie, dobové monitory tisku v podobě tuzemských i zahraničních novinových výstřížků, libreta, scénáře, knihy vydané u příležitosti Světové výstavy.

Na základě takto nahrubo roztříděného archivního materiálu bylo možné připravit první scénář naší výstavy v Národním archivu. Právě v tomto okamžiku, kdy jsme zjistily, jak rozsáhlý a bohatý archivní materiál máme před sebou, a to jak z hlediska odborně historického (pramen k tehdejší přípravě Československa na Světovou výstavu EXPO), tak z hlediska

výstavního (i trojrozměrné předměty tehdejší propagace), jsme si také s konečnou platností uvědomily, co vše v tomto archivním materiálu zároveň chybí. Pokračovaly jsme tedy rešerší v dalších fondech Národního archivu jako např. k fondu KSČ - Ústřední výbor 1945–1989, Praha, Úřad předsednictva vlády Praha, Předsednictvo ministerské rady, Praha, Ministerstvo kultury, Praha, Ministerstvo zahraničního obchodu, Praha, Archiv Národního divadla, Praha, Výstavnictví atd.

Naši kolegové ze státních oblastních archivů v Praze, Třeboni, Zámrsku, Plzni, z Moravského zemského archivu a ze Zemského archivu v Opavě, z Archivu Českého rozhlasu pak pomohli s dalšími rešeršemi ve svých fondech. V případě oblastních archivů šlo zejména o fondy podnikové, kde se podařilo nalézt, i když ne v rozsahu jaký jsme očekávaly, skutečné poklady v podobě medailí udělených československým podnikům na Světové výstavě EXPO 58, diplomů, technických výkresů, propagačních materiálů a někdy dokonce trojrozměrných výrobních vzorků. Největší množství podnikových fondů pro téma Světové výstavy 1958 má Moravský zemský archiv, který spravuje archiválie tehdy klíčových výrobců a dodavatelů jako bylo např. ČKD Blansko, Mosilana, Státní léčebné lázně Luhačovice, Stavosvit, Technoplast, Tesla Brno, Zbrojovka Brno, Závody Gustava Klimenta. V dalších oblastních archivech je nutné jmenovat alespoň některé podnikové fondy jako např. ČZ Strakonice, Jiholen, Koh-i-noor, Kovosvit, Šumavan (SOA Třeboň), Dekora, Ligmet, Vamberecká krajka, Veba, Tiba (SOA Zámorsk), Karlovarský porcelán, Starorolský porcelán (SOA Plzeň), Meopta, Moravolen (ZA Opava), ČKD, a. s. (SOA Praha), Textilana (SOA Litoměřice). Někteří kolegové nás dokonce ještě po zhotovení rešerší pro naši výstavu upozorňovali na nové akvizice archiválií k tématu, zprostředkovali kontakty na původce, pamětníky a jiné povolání osoby, které měly k tématu co říci. Spolupráce s archiváři z oblastních a okresních archivů byla vynikající a patří jim dík za jejich pomoc.

Ani to nám ještě nestačilo a tak jsme nahlédly i do archiválií z fondů Archivu bezpečnostních složek a Archivu Akademie věd ČR, výsledky v těchto archivech ale naše očekávání nespĺnily. Zklamání přinesla informace ve spisu konkrétního agenta Státní bezpečnosti o tom, že podal během svého působení v Bruselu v roce 1958–1959 celkem 54 agenturních zpráv, které byly ovšem následně v 80. letech důstojníky Státní bezpečnosti jako dokumenty bez podstatné hodnoty zničeny. Archiválie Akademie věd se pro účely naší výstavy ukázaly jako nepoužitelné.

Archivních pramenů jsme tedy měly dost ke zpracování tématu v publikaci, ale pochopitelný deficit jsme cítily ve výstavních exponátech. I když je pro archiváře nelehké si to přiznat, klasická archiválie je sice vynikajícím materiálem pro odbornou literaturu, pro edici pramenů, ale pro výstavní

účely není část zejména moderních archiválií až na výjimky ničím divácky atraktivním. Úřední (obchodní) dokumenty z 50. let 20. století nemají půvab šlechtické korespondence, vznešenost panovnických listin, osudovost soudních rozsudků, nejsou zajímavé písmem, papírem, formátem ani grafickou úpravou, ale pouze svým obsahem. Dokonce i těžké břímě 50. let se ve vyhledaných archiváliích projevvalo jen jakoby na okraj a mimoděk. V archivních fondech se sice našly i některé typické výstavní předměty charakteru spíše muzejního, ale jejich množství stále nepostačovalo k naplnění poměrně velkého výstavního sálu Národního archivu.

Tady jsme požádaly o pomoc kolegy z muzeí. Konkrétně nám muzejníci ochotně vyhledali a posléze i zapůjčili ze svých sbírek předměty bruselského tématu a stylu v Muzeu skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, v Národním technickém muzeu, Národním muzeu, Východočeském muzeu v Pardubicích, Muzeu textilu v České Skalici a Muzeu krajky ve Vamberku. To, co by se dalo s velkou nadsázkou označit jako „nudné“ archiválie tak dostalo svůj trojrozměrný doprovod a bylo jasné, že výstava se tím stává zajímavou nejen po odborné stránce, ale splní i kritéria laické divácké přitažlivosti.

Dále jsme se obrátily také na přímé účastníky tehdejšího československého vystoupení na Světové výstavě a to na podniky, které se svými výrobky podílely na stavbě, vytvoření a naplnění československé expozice v Bruselu. Dle očekávání jsme zjistily, že velká část podniků a družstev nepřežila transformaci hospodářství z 90. let 20. století. U přeživších podniků se ukázalo, že některé se ke své historii chovají s odstupem. Jiné naopak navzdory obtížím, které přináší spolupráce na něčem tak nevýrobním a nelukrativním jako je výstava od počátku chtěly a také dokázaly prezentovat to, co považují za důležitou část vlastní historie. Za všechny je nutné jmenovat firmy Lasselsberger, a. s. (býv. Západočeské keramické závody), Meopta, s. r. o., Barrandov Studio, a. s., Krátký film, a. s., Divadlo Spejbla a Hurvínka, Plzeňský Prazdroj a. s. a zvláště pak firmu Petrof. Spolupráce s firmami, které se rozhodly pomoci s výstavou se pak nesla ve velmi přátelském duchu a pevně doufám, že byla přínosná a zajímavá pro obě strany.

Nikoliv v poslední řadě jsme se obrátily i na pamětníky, které se podařilo vyhledat díky různým osobním kontaktům a také díky výzvě zveřejněné v rámci vysílání Českého rozhlasu dr. Emilií Benešovou, spoluautorkou a hlavní organizátorkou výstavy. Nedocenitelným pamětníkem se ukázal být hlavní scénárista československé expozice z roku 1958 ing. Jindřich Santar, který hned v zárodku převzal scénáristické vedení československé účasti na Světové výstavě po dr. Adolfu Hoffmeisterovi a dovedl svůj úkol k úspěšnému konci, ale i mnozí další jako ing. Martinec, odborný

průvodce sekce energetika, dr. Glos, sekretář československého generálního komisaře, paní Sylva Daničková, konferenciérka z představení *Laterna magika* atd. Vzpomínky doplnily archiválie v těch místech, kde mezi příčinou a následkem ležela nevysvětlitelná propast nebo tam, kde archiválie zjevně mlčí.

Po získání všech těchto pramenů, zkušeností a seznamů potencionálních exponátů a zpracování tématu se tým posílený o grafika a editora začal chystat na vlastní realizaci výstavy. S novými spolupracovníky dostal konkrétní obrysy i původní nápad dr. Benešové rozšířit výstavu mimo výstavní sál do vstupní haly společné budovy Národního archivu a Státního oblastního archivu v Praze. Zatímco výstavní sál byl věnován přímo československému pavilonu a uchovával tematickou následnost jeho jednotlivých expozic, vstupní hala byla osazena panely s tématy jako československá restaurace, Světová výstava a ostatní pavilony, výstavba československého pavilonu, českoslovenští umělci a jejich práce na pavilonu. Zároveň byly z podnětu kolegů využity i mohutné nosné sloupy vstupní haly, kam byly v duchu uličních reklamních sloupů umístěny pracně sestavené bloky s titulky, texty a obrázky článků z dobového tisku v časovém rozsahu od roku 1951 do roku 1958. Tak se podařilo fenomén úspěšné československé bruselské expozice doplnit i o dobový kontext a události 50. let 20. století. V popředí těchto novinových článků pak byly předloženy konkrétní archiválie vztahující se ke Světové výstavě jako např. položení základního kamene na bruselském výstavišti belgickým králem Badouinem, katalog cestovní kanceláře Čedok vyvolávající iluzi možného volného vycestování československých občanů na Světovou výstavu (obr. 2), stížnost Ministerstva vnitra týkající se nedostatečného využívání jeho služeb ke kádrování osob podílejících se na tvorbě československé expozice nebo dopis V. V. Štecha s poznámkami k libretu a organizačním přípravám československé účasti na EXPO. Prosklené vstupy z hlavní haly Národního archivu do výstavního sálu a bufetu byly opatřeny velkoformátovými průhlednými zvětšeninami dobových fotografií, na stoly hojně využívané v přestávkách badatelů byly umístěny tematické „bruselské“ složky s barevnými reprodukcemi archiválií (např. *Laterna magika*, *Usnesení vlády*, *Sputnik*, *Plány*, *Příběh kulovnice ZG 47* apod.). Složky mizely poměrně rychlým tempem a také sloupy s články z dobového tisku se těšily velkému zájmu badatelů i návštěvníků.

Uvnitř výstavního sálu návštěvníka poté, co symbolicky prošel dveřmi s fotografií vstupu do československého pavilonu přivítala taktéž velkoformátová fotografie interiéru vstupní haly československého bruselského pavilonu a popisné informace k výstavě. Následovaly jednotlivé části v posloupnosti dobového scénáře. Návštěvník výstavy v Národním archivu postupoval po stejné trase jako tehdejší návštěvník československého

pavilonu v Bruselu. Jednotlivé sekce byly tvořeny převahou velmi kvalitních barevných kopií původních archiválií (stav archiválií fondu ČSOK neumožňuje jejich dlouhodobé vystavování) a byly doplněny tam, kde to bylo možné, trojrozměrnými předměty jako např. fotoaparáty, zvětšovák, modelem lokomotivy, dřevěnými hračkami, sklem a porcelánem. Každá sekce měla svůj hlavní panel doplněný o citaci z dobových archiválií z ÚV KSČ. Citace byly vybrány záměrně vždy k danému tématu tak, aby nastínily absurditu politických a ideologických připomínek a návštěvníkovi naši výstavy neustále připomínaly totalitní pozadí československého bruselského úspěchu. Dobovou atmosféru dokreslovalo aranžmá obývacího pokoje ve stylu konce 50. a začátku 60. let 20. století a stylizovaná vitrína s oděvy, textiliemi, obuví a publikacemi bruselského stylu včetně originálů krajek a paličkových květin, které se po likvidaci československého pavilonu v Bruselu v roce 1959 vrátily zpátky do Československa a jsou dnes součástí sbírek Muzea krajky ve Vamberku. V části výstavy věnované československým národním dnům, které na EXPO 58 proběhly ve dnech 23. a 24. července 1958, doplňovaly archiválie (např. dobové plakáty, pozvánky na společenské akce, drobné suvenýry, ekonomické hodnocení účasti československých uměleckých souborů) loutky Spejbla a Hurvínka a slavné Skupovy kapely, přímých aktérů československých národních dnů. Dobovou péči o archiválie na původní výstavě v Bruselu dokumentoval rukopis Pamětí Mikuláše Dačického z Heslova a tzv. Kniha kolínská. Obě vzácné archiválie nám naši kolegové ze státních okresních archivů v Kolíně a Kutné Hoře též laskavě zapůjčili pro naši expozici. Následovala část věnovaná Laterně magice doplněná o mohutný projektor, zapůjčený pro naši výstavu firmou Meopta. V části výstavního sálu byl vyčleněn prostor k promítání filmů, kde běžely ve smyčce původní filmy vytvořené pro československý pavilon jako film Hrady, zámky (Krátký film) a dokumentární film Nekrvavá bitva natočený Československým armádním filmem u příležitosti tehdejšího vystoupení Ústřední hudby československé lidové armády v Bruselu. Výstavu uzavíraly diplomy a medaile, které se podařilo dohledat v již zmíněných podnikových fondech ve státních oblastních archivech a kterých bylo v Bruselu uděleno československým firmám i jednotlivcům kolem 170 kusů. Bohužel hlavní ocenění, kterým byla zlatá hvězda pro československý pavilon jako celek, se v originálu dohledat nepodařilo (obr. 3).

Samostatnou kapitolu představovala vernisáž výstavy a další návazné programy. Nové bylo pojetí vernisáže výstavy, která se konala 25. září 2008 za účasti místopředsedy Senátu PČR JUDr. Petra Pitharta (obr. 4). Mezi dalšími hosty byli samozřejmě pamětníci, představitelé spolupracujících firem, kolegové z archivů, muzeí a další příznivci archivu (obr. 5). Při vernisáži moderované redaktorem Robertem Tamchynou, byl promítnut

Obr. 1 Technický scénář československého pavilonu (Národní archiv, fond Československá obchodní a průmyslová komora, Praha)

Obr. 3 Zlatá hvězda pro československý pavilón (Národní archiv, fond Československá obchodní a průmyslová komora, Praha)

Obr. 4 Z vernisáže výstavy – spoluautorka výstavy PhDr. Emilie Benešová a místopředseda Senátu PČR JUDr. Petr Pithart (foto Národní archiv)

Obr. 5 Z vernisáže výstavy – manželé Petrofovi (vlevo) v rozhovoru s místopředsedou Senátu PČR JUDr. Petrem Pithartem (foto Národní archiv)

Obr. 6 Z vernisáže výstavy - Ing. Jindřich Santar (vlevo) a paní Sylva Daníčková (vpravo) (foto Národní archiv)

filmový týdeník z roku 1958, a po krátkých proslovech předsedy Senátu, ředitelky Národního archivu a obou autorek dostaly před plným sálem prostor na své vzpomínky i dva z pamětníků (obr. 6) a to ing. Jindřich Santar a paní Sylva Daníčková. Krátké intermezzo vyplnil klavírní koncert sponzora firmy Petrof. Vernisáž pokračovala v uvolněném a přátelském duchu předtočenou zdravicí Spejbla a Hurvínka až k vlastnímu otevření výstavy. Po zahájení výstavy pak proběhly v následujících měsících ještě dva další doprovodné programy. U příležitosti dne otevřených dveří Národního archivu se uskutečnily komentované prohlídky výstavy, proběhla beseda s pamětníky a přímými účastníky Světové výstavy a filmová projekce, v listopadu pak následovala další filmová projekce týdeníku č. 37 z roku 1958, dokumentu Expo '58 podle scénáře Adolfa Hoffmeistera, filmu Nekrvavá bitva a Oscilografická polarografie. Do března 2009 navštívilo výstavu a doprovodné akce kolem devíti tisíc lidí.

Hodnotit kvalitu či úspěšnost výstavy mi jako jedné z autorek nepřísluší. Téma výstavy od počátku představovalo určitý fenomén, jehož síla a úspěch se promítla i do výsledku. „Brusel“ si pamatují naši rodiče i prarodiče jako to, co se povedlo Čechoslovákům „tenkrát na Západě“, v podvědomí několika generací je zapsaná jako symbol dobře odvedené práce. Od začátku jsme se snažili přistupovat k tématu s pokorou a poukázat na to, že i tato společností oprávněně dodnes kladně hodnocená událost nefunguje samostatně, nemůže být vytržena z kontextu své doby a vedle svého kulturního přínosu má i svá ideologická a tmavá pozadí. Dle ohlasu návštěvníků výstavy se nám to snad i podařilo.

Dvě výstavy na podobné téma

REPUBLIKA
**(československá 1918 – 1939, Národní muzeum,
 Senát Parlamentu České republiky, Vojenský
 historický ústav v Národním muzeu v Praze)**

a

REPUBLIK 1918–2008
(rakouská spolková vláda v Parlamentu ve Vídni)

Eva Drašarová

V roce 2008 jsme si připomněli řadu událostí bližší nebo vzdálenější minulosti, jež proběhly v roce končícím číslicí osm. Shodou náhod české dějiny se projeví jako nekonečná série příležitostí k prezentaci odborných institucí, které mají přirozený monopol na uskládněné pozůstatky minulosti – prameny či/a současně se zabývají profesionálně zkoumáním a výkladem historie. Soudobá interpretace rezonovaná velmi obratně, schopně a mnohovrstevně médií přispěla k pozitivnímu vyznění osmičkových akcí v České republice, k jejich vstřícnému přijetí občany a v konečném důsledku zřejmě k žádoucím posunům v jejich historickém povědomí a k větší identifikaci, v dobrém i zlém, s vlastním národem a státem. Z významných výročí se sice oprávněně stalo i politikum, naštěstí vystoupení politiků nedospěla k nějakým extrémním pozicím vztahování se k minulosti – nacionálním, sebebičujícím či naopak indiferentním.

Sebestřednost více či méně postihuje jedince i celé skupiny - smršť domácích akcí navodila atmosféru výjimečného fenoménu numerologického charakteru, samozřejmě v řádně vykládaném širším celospolečenském a geografickém kontextu. Chod událostí není nikdy izolován na omezený časoprostor, důležité a nedůležité jsme prožívali my i další lidé. Obdobná výročí si tedy připomínají i mnozí „jiní“. Je až banální konstatovat odlišné vnímání jedné a téže skutečnosti dle sociální stratifikace a geopolitického postavení mateřského společenství. Příkladem budiž v nadpisu avizované dva jubilejní výstavní podniky celostátního dosahu.

Oba projekty pramení v připomínce jednoho z mnoha mezníků dějin Evropy po první světové válce. Stejný zdroj, obdobný záměr. Přesto, či na-

prosto přirozeně vznikly dva zcela rozdílné koncepty prezentace vzniku a osudů dvou z více nástupnických států rakousko-uherské monarchie. Je otázkou, zda záměrně či neplánovaně se již zde do výstavní koncepce promítla dobová rozdílná hodnocení (a přijímání) historické danosti. V jednom státě majoritou nadšeně přijímaná novodobá státnost a za hranici stanovenou vítěznými státy Dohody fakt rozpadu, se kterým bylo nutno dlouhodobě se vyrovnávat. Výstavy se odlišují místem realizace, pořadatelé, tvůrci a jejich autorskými kolektivy, uvědoměním si „cílové skupiny“, výběrem exponátů, celkovým instalačním pojetím. Kupodivu našemu srovnávání ani příliš neprekáží kratší časový záběr pražské výstavy, která se striktně omezuje na období první československé republiky s didaktickou „předmlouvou“ první světové války a „doslovem“ republiky druhé a druhým odbojem. Rakouská expozice se naopak přes katarzi po nacistické éře optimisticky vyjasňuje a směřuje ve ztotožnění s vlastním státním rámcem až do současnosti. Oba výstavní podniky kombinují chronologickou linii s tematickými celky, logicky poměrně podobnými, ale exponáty a výstavní praxí zcela různě prezentovanými.

Národní muzeum v Praze je renomovaná instituce svým posláním neoddiskutovatelně určená k pořádání mimořádných výstavních podniků. Má k tomu dobrou základnu tradice vlasteneckého muzea vnímaného primárně pozitivně širokou laickou veřejností, odborné i technologické zázemí, obrovský sbírkový potenciál a prostory. Překonalo stereotypy práce minulých desetiletí, strnulost, konzervativní setrvačnost a pracuje v souladu se současnými muzejními trendy. Nové vedení vneslo svěžest mladistvého nadšení, nápady, mírnou nekonvenčnost a prioritu v práci pro návštěvníky. Limitováno je (prozatím) jen prostředky a prostory. Ve spojení s nápaditými a vtipnými mediálními partnery vznikla již řada akcí, které sice připravují profesionálové, ale nejsou určeny jim. Ostatně i odborník si zde přišel na své, protože i on se nerad nudí. Takto byla připravována i poslední velká historická výstava. Je prvoplánově zážitková, má své emocionální vyzářování, nedovoluje chladný odstup, vzdělávací aspekt je sice přítomen, ale nementoruje. V souladu s tímto pracuje výhradně s originálními exponáty – setkání s autentičností je v muzejní budově nezbytné. Expozice graduje (jako v předcházejících podnicích) v předmětu symbolizujícím v hmotné zkratce buď téma výstavy, nebo v tomto případě nejvýznamnější kus – originály mnichovské dohody z roku 1938. Obratná reklama pak je motivicky zpracovala a předala senzacechtivé veřejnosti tak, aby nenarušila vžitý stereotyp chápání minulosti.

Rakouský parlament nabídnul ve své monumentální budově na vídeňském Ringu z dob předlitavské Říšské rady důstojný a do jisté míry též autentický rámec ryze odborně pojaté výstavy. Realizační tým v čele s dvěma profesory – Stefanem Karnerem, specialistou na hospodářské

a sociální dějiny, a Lorenzem Mikoletzky, generálním ředitelem Rakouského státního archivu, v hutné zkratce využil všechny vymoženosti moderní multimediální prezentace. Seriozně převedl nejnovější stav historického poznání přímo na výstavní panely, grafy, do výběru fotografií. Nevyhýbají se žádným kontroverzním údobím ani tématům, téměř chirurgickým skalpelem se dotýká neuralgických bodů nelehkého konstituování republiky, vztahů k nástupnickým státům, menšinám, zemskému partikularismu, postihuje i období stavovského státu a jeho přechodu pod nacistickou diktaturu, denacifikace a obnovení parlamentní demokracie a v politologicky načrtnutých tématech vyúsťuje až do období po vstupu Rakouska do Evropské unie v roce 1995. Znalost minulosti nemá dle autorů zatěžovat současnost, ale přinést poučení. Výstava nemá ani nadýmat pýchou, ale krok za krokem pomáhat vědecky studovat a prezentovat. Tomuto mottu bylo učiněno plně zadost – dle doprovodné publikace o 636 s. se některé méně probádané oblasti urychleně studovaly, aby mohly být v analytické podobě uplatněny i ve výstavě. Emoce zde téměř absentují, stejně jako originály dokumentů, jimiž se posunuje děj i dokumentují vývoj hospodářství, techniky, sociální dimenze, každodennost, škola a vzdělání, umění, vojenství, zahraniční politika.

Dvě různá pojetí – populárně osvětové, prožitkové a přísně vědecké, analytické, dvě různé instalace – kypící exponáty (v části Hollarea až příliš) a strohá, oživená projekcemi a zvukem, trojrozměrnými didaktickými pomůckami, zřejmě i dvě různá publika a odlišné působení a vyznění. Obě výstavy nabyté fakty jsou oslavou státnosti, idejí, které ji tvoří a osob, které ji realizují.

Obrazové publikace vzniklé ke 40. výročí roku 1968 v Československu

Jaroslav Pažout

Pokus o reformu socialismu, který v Československu započal po pádu režimu Antonína Novotného na počátku ledna 1968 a který bývá označován jako „pražské jaro“, představuje bezesporu velmi významnou, byť krátkou etapu československých moderních dějin. Násilný zásah vojsky pěti států Varšavské smlouvy v srpnu 1968 a následná tzv. normalizace pak na dlouhou dobu určily další vývoj země. Čtyřicáté výročí těchto událostí se stalo příležitostí pro poměrně rozsáhlou reflexi, která měla celou řadu podob, od diskusních setkání, televizních a rozhlasových pořadů, výstav až po vydání řady publikací. Tento text si klade za cíl upozornit na publikace obrazového charakteru, tedy na fotografické publikace a katalogy k výstavám. Vzhledem k velkému zájmu o téma tzv. pražského jara a okupace Československa v srpnu 1968 u příležitosti kulatého výročí a také ke skutečnosti, že jednotlivé publikace vydané v roce 2008 nemohly být ještě dostatečně podchyceny bibliograficky, si ale nemůže klást nárok na úplnost.

Tricetiletý fotograf Josef Koudelka se 20. srpna 1968 vrátil z Rumunska, kde fotografoval Romy – pracoval tedy na tématu, kterému se vedle divadelní fotografie věnoval intenzivně již několik let. V Praze bydlel shodou okolností na Vinohradech nedaleko budovy Československého rozhlasu, kde se odehrály nejtvrdší a nejkrvavější střety okupace. Bezprostředně po příjezdu prvních tanků do Prahy vyběhl stejně jako stovky dalších občanů do ulic. Zde podle dobových svědectví v jakémsi transu působivě zachytil prakticky od počátku prvních sedm dní okupace. Několik fotografií se díky kunsthistoričce Anně Fárové a kurátorovi Smithsonian Institute ve Washingtonu Eugenu Ostroffovi podařilo vyvést do Spojených států. Ostroff ukázal záběry svému příteli, fotografovi Elliotu Erwittovi, který byl v tu dobu prezidentem prestižní agentury Magnum Photos. K prvnímu výročí okupace tak byla v mnoha mezinárodních časopisech zveřejněna Koudelkova reportáž ze srpna 1968. Ve snaze uchránit jeho osobu i rodinu byla publikována anonymně. Téhož roku získal Koudelka významnou cenu, zlatou medaili Roberta Capy, kterou ovšem oficiálně udělil Overseas Press Club „neznámému fotografovi“. Koudelka z obavy před odhalením

využil v roce 1970 pozvání agentury Magnum Photos k cestě do západní Evropy s cílem zdokumentovat život Romů k tomu, aby emigroval. K autorství fotografií se Koudelka veřejně přihlásil až v roce 1984 po smrti svého otce, kdy pominula hrozba represí vůči jeho rodině. Mezitím se stal členem agentury Magnum Photos, v jejímž pařížském sídle je uložena většina jeho negativů. O proslulosti, kterou si Koudelka získal, svědčí i to, že jeho fotografie má ve svých sbírkách řada elitních muzeí. V Československu byly poprvé publikovány v roce 1990 v samostatné příloze časopisu Respekt. Po čtyřiceti letech od okupace Československa, kterou tak působivě zachytil, vydal Koudelka v nakladatelství Torst unikátní soubor svých fotografií pod názvem **Invaze 68**. Většina z vybraných 249 fotografií ještě nikdy nebyla zveřejněna. Kniha obsahuje též historický úvod z pera Jaroslava Cuhry, Jiřího Hoppeho a Jiřího Suka, poznámku Ireny Šorfové věnovanou osudům Josefa Koudelky i jeho fotografického celku a citace oficiálních prohlášení a dobových svědectví dokreslující tehdejší atmosféru. Publikace je uvozena Koudelkovým věnováním: „Mým rodičům, kteří tyto fotografie nikdy neviděli.“

Fotoreportér deníku Smena Ladislav Bielik zachytil v srpnu 1968 ve 187 černobílých snímcích první okupační dny v Bratislavě. Jeden z nich z 21. srpna zobrazující muže s odhalenou hrudí stojícího před tankem se hned po svém vzniku stal symbolem odporu proti vojenské intervenci. Po prvním zveřejnění v deníku Smena 22. srpna 1968 byla tato fotografie bez souhlasu autora rozšiřována mnoha světovými tiskovými agenturami i periodiky a uveřejněna v řadě publikací nebo filmech. Ocitla se též v několika výběrech nejvýznamnějších fotografií 20. století. Většinou byla publikována bez uvedení jména autora, nebo pod jménem chybným, často se špatnou popiskou (někdy byl její děj kladen do Prahy, v jedné české učebnici dokonce vyšla jako ilustrace maďarského povstání v roce 1956 atd.). Manželka a děti Ladislava Bielika proto měli po roce 1989 velké problémy s uplatněním svého dědického práva. Uspěli především díky nálezu negativů, které Bielik z obavy ze Státní bezpečnosti pečlivě uschoval. Reprodukce těchto negativů přináší jazykově slovensko-anglická publikace **August 1968**. Jejich formátu byl uzpůsoben i netypický obdélníkový tvar knihy (23 x 49 cm). Některé snímky z Bielikovy série jsou v ní reprodukovány i standartním způsobem, stejně jako materiály z další jeho tvorby, v které se věnoval především sportovní fotografii. Knihu doprovází poměrně rozsáhlý textový komentář. Jeho úvod je věnován obecně tzv. pražskému jaru a jeho hlavním protagonistům. Dále zde nalezneme rozsáhlé pasáže o samotném autoru Ladislavu Bielikovi. Jádrem textu spočívá ve sledování osudů Bielikovy nejslavnější fotografie, včetně jejího využití v západních médiích a zkreslování jejího obsahu. Text sleduje i životní příběh muže na fotografii, kterým byl bratislavský instalatér Emil Galla,

otec čtyř dětí, jenž v roce 1971 pod vlivem hlubokých depresí skoncoval se životem. V knize se dále dočteme např. o vzniku dalších Bielikových fotografií z prvních okupačních dnů nebo o působení deníku *Smena* v této době. Ladislav Bielik byl po nástupu tzv. normalizace pod neustálým dozorem tajné policie, v roce 1975 musel opustit redakci sportovního týdeníku *Štart*, kde pracoval od roku 1971 po odchodu ze Smeny. V roce 1984 tragicky zahynul během výkonu svého povolání při automobilových závodech do vrchu konaných nedaleko Budapešti. Nedočkal se tak obecného uznání svého autorství fotografií z bratislavských ulic srpna 1968 ani jejich opětovného publikování na Slovensku a prezentace na různých výstavách doma i v zahraničí po roce 1989.

Publikaci s Bielikovými fotografiemi vhodně doplňuje obrazová monografie slovenského Ústavu paměti národa **August '68. Okupácia a občiansky odpor na Slovensku v obrazových dokumentoch Archívu Ústavu paměti národa**. V této knize opatřené paralelním slovensko-anglickým textem úvodu i popisem byly publikovány dosud neznámé fotografie a letáky uložené v archivu ústavu. Cílem práce bylo podle editora publikace Radoslava Ragače doplnit dosud převažující vizuální obraz okupace, která je i na Slovensku známa hlavně na základě bohatých a dramatických záběrů z pražských, a poněkud méně (a i to díky fotoreportérovi Ladislavu Bielikovi) z bratislavských ulic. Kromě obrazových dokumentů z Bratislavy proto obsahuje ve velké míře exempláře z dalších slovenských regionů, především ze středního a východního Slovenska. Část publikovaného materiálu pochází z archivních fondů vzniklých činností Státní bezpečnosti. Pouze v jednom případě se jednalo o fotografii vyhotovenou přímo příslušníkem Státní bezpečnosti, ostatní fotografie a letáky byly StB zabaveny. Ze zabavených materiálů se bohužel do dnešní doby dochovalo pouze torzo, většinou jen z území východního Slovenska. Druhou část publikovaných fotografií získal Ústav paměti národa vlastní akviziční činností, např. z osobního fondu Jána Kučeráka, novináře působícího v roce 1968 v banskobystrických novinách *Smer*, který po srpnu 1968 emigroval do Kanady.

Řadu Bielikových a Koudelkových fotografií, ale samozřejmě i mnohé jiné, obsahuje obsáhlá fotografická publikace **1945 Osvobození/Liberation, 1968 Okupace/Occupation**, která doprovázela stejnojmennou výstavu Pražského domu fotografie konanou 5. 8. – 28. 9. 2008 ve Výstavní síni Mánes v Praze. Kurátorkou celého projektu porovnávacího atmosféru „příchodu“ sovětských vojsk do Československa v roce 1945 a 1968 byla Dana Kyndrová. Část knihy věnovaná osvobození Československa v roce 1945, jež je uvedena básní Vladimíra Holana „Rudoarmějci“ z roku 1946, obsahuje – řazeno chronologicky podle postupu sovětské armády – blok fotografií ze Slovenska, dále z Čech a Moravy a na závěr pak z Prahy

(odtud je stejně jako pro rok 1968 fotografií nejvíce). Druhá, obsáhlejší část publikace, která začíná textem slavné písně Karla Kryla „Bratříčku, zavírej vrátka“, je také členěna teritoriálně. Jednotlivé skupiny fotografií ukazují dramatické srpnové dny roku 1968 v Praze, Bratislavě, na Moravě a v Liberci. Vedle záběrů z československých ulic jsou zde reprodukovány i některé protiokupační plakáty. Na výstavě i v doprovodné publikaci byla použita kromě materiálů z ČTK, muzeí a fotografických agentur též celá řada fotografií ze soukromých sbírek. Vedle obecně známých snímků je zde možno vidět celou řadu dosud nepublikovaných fotografií. Kniha je doplněna textem historika Jiřího Fiedlera, který především z vojensko-politického hlediska analyzuje sovětskou politiku vůči Československu od konce druhé světové války do roku 1968 a souvislosti mezi přítomností sovětské armády na československém území v letech 1945 a 1968. Kladem knihy je její jazyková dvojjazyčnost, vedle českých textů obsahuje i jejich anglické překlady.

Výrazně obrazový charakter má publikace Ústavu pro studium totalitních režimů **Oběti okupace**. Její autoři (Milan Bárta, Lukáš Cvrček, Patrik Košický a Vítězslav Sommer) se v ní věnují lidským obětem okupace Československa. Na základě širokého pramenného výzkumu – kromě úředních dokumentů a dobové publicistiky pracovali též se vzpomínkami pamětníků, především pozůstalých po obětech – se snažili přinést pokud možno co nejkomplexnější a často i zatím nepublikovaná fakta o okolnostech úmrtí československých občanů způsobených příslušníky okupačních jednotek na území Československa od 21. srpna do konce roku 1968. Autorům se podařilo uvést na pravou míru některé tradované nepřesnosti a omyly. Přezkoumali především počet obětí (108 osob), do něhož započítali i ty československé občany těžce zraněné především při dopravních nehodách souvisejících s invazí, kteří zemřeli až později v nemocnici a neobjevili se tak ve statistikách Veřejné bezpečnosti a prokuratury. K řadě jednotlivých případů úmrtí byla získána nová fakta. Publikace je složená ze dvou základních částí. Úvodní studie se věnuje politickým a vojenským okolnostem okupace a zachycuje i její bezprostřední důsledky. Je v ní dále popsána trestná činnost příslušníků okupačních vojsk, způsoby jejího šetření československými státními orgány, snaha o zjištění a potrestání konkrétních viníků a o odškodnění obětí a jejich pozůstalých. Druhá část – rozdělená podle tehdejšího krajského členění – se věnuje průběhu okupace jednotlivých měst nebo regionů, v nichž v souvislosti s invazí zahynuli českoslovenští občané, a okolnosti těchto úmrtí popisuje. Text je hojně doplněn citacemi ze vzpomínek očitých svědků nebo z dobových dokumentů. Tato druhá část pak v neposlední řadě obsahuje medailony jednotlivých obětí, vypracované často na základě vzpomínek pozůstalých. Podstatnou částí náplně knihy je velké množství fotografií z archivů a ji-

ných institucí a také ze soukromých sbírek. Velmi často se jedná o dosti drastické snímky, jako jsou např. fotografie ohořelých těl sedmileté dívky a její babičky, které zahynuly na Liberecku při výbuchu a následném požáru sovětského cisternového vozu. Hlavním přínosem celé publikace je, že žádná oběť okupace nezůstala anonymní.

U příležitosti čtyřicátému výročí okupace Československa připravila obecně prospěšná společnost Spacium, která se zaměřuje na obohacení, oživení a kultivaci veřejných městských prostranství v Liberci prostřednictvím nejruznějších uměleckých aktivit, cyklus nazvaný Liberecká svědectví. V rámci tohoto cyklu vznikl ve spolupráci s řadou dalších institucí soubor sestávající se ze dvou knih (**Srpen 1968 v Liberci** a *Socha a město Liberec 1969*) a dvou CD disků obsahujících mluvený pořad (*Probuzení 1968*) a DVD s televizním dokumentem (*Liberecká svědectví – jiné osudy*). První výše uvedená kniha představuje pestrý soubor textů a fotografií k průběhu okupace Liberce v srpnu 1968 a jejím důsledkům. Podstatnou část publikace tvoří historické pasáže Jindřicha Marka přibližující tehdejší události v Československu se zaměřením na Liberec. Dočteme se v nich o politickém a společenském vývoji v Československu od ledna 1968, o průběhu invaze a odporu proti ní, o situaci v tehdejší Československé lidové armádě a o násilném potlačení občanských demonstrací konaných u příležitosti prvního výročí okupace v roce 1969, které v Liberci patřily k těm nejbouřlivějším. Nejcennější část knihy představují vzpomínky pamětníků okupace Liberce, včetně příbuzných jejích obětí či Václava Havla, který v době invaze náhodou pobýval v Liberci se svým přítelem, hercem Janem Třískou. Zajímavé je dále třeba svědectví vůdce party trampů pomáhající představitelům politické moci ve městě při protioкупаčních akcích a udržování pořádku Josefa Novotného alias Faráře nebo chirurga Václava Cihláře o tehdejší dramatické situaci v liberecké nemocnici.

Knihy *Socha a město Liberec 1969*, sestavená Ivonou Raimanovou, je věnována stejnojmenné sochařské výstavě, která před devětatřiceti lety znamenala klíčový moment ve vývoji československého sochařství ve veřejném prostoru. Podstatnou součást publikace tvoří fotografie autorů účastnících se této významné výstavy a především jejich děl, která byla v létě 1969 umístěna v libereckých ulicích. Texty Ivony Raimanové, Jiřího Šetlíka a tehdejší ředitelky Oblastní galerie v Liberci a kurátorky výstavy Hany Seifertové pak představují nejen okolnosti vzniku a průběh výstavy, ale zasazují ji i do celkového kulturního vývoje Liberce v 60. letech 20. století. Zvukové nosiče přinášejí dokumentární pořad vytvořený Pavlem Miloslavem Michalem v roce 1998 u příležitosti třicátého výročí okupace k uctění památky jejích libereckých obětí. Autor v dramatických srpnových dnech roku 1968 působil jako redaktor libereckého rozhlasu a komentoval mj. pohřeb obětí okupace v libereckém krematoriu. Tento pořad se sklá-

dá z dobových nahrávek dokumentujících nejen situaci v Liberci, ale též v celé republice doprovázených autorským komentářem. Pořad obsahuje řadu dobových záznamů, z kterých i dodnes mrazí. Jako příklad je možno uvést část rozhlasové reportáže z pohřbu šesti obětí invazních sil v libereckém krematoriu. Disky jsou doplněny nahrávkami vysílání svobodného Československého rozhlasu z 21. srpna 1968 a záznamem úvodní části projevu Alexandra Dubčeka předneseného po jeho návratu z Moskvy. Velice zajímavý a emotivně nejpůsobivější je dokumentární film Jany Hádkové vzniklý spoluprací České televize a společnosti Spacium Liberecká svědectví – jiné osudy. Vypovídá o průběhu okupace Liberce v srpnu 1968, především je však věnován občanům zabitým nebo zraněným během invaze. Film obsahuje řadu dobových filmových záznamů a fotografií z okupace Liberce; velice působivé jsou především výpovědi zraněných osob či pozůstalých po obětech okupace.

K nejvýznamnějším tématům hektické diskuse v rámci rozvíjející se občanské společnosti po lednu 1968 patřila bezesporu otázka politické perzekuce po únoru 1948 a rehabilitace jejích obětí. Hájení zájmů bývalých politických vězňů a snahu o jejich rychlou rehabilitaci si kladl za cíl Klub 231 (K 231), jehož název byl odvozen od zákona č. 231 Sb. na ochranu republiky, podle kterého byla většina politických vězňů souzena. K 231 se oficiálně ustavil 31. března 1968 a zakrátko fungovaly ve všech krajích a většině okresech jeho výbory. Připomenout tento významný fenomén tzv. pražského jara si kladla za cíl výstava Ústavu pro studium totalitních režimů **Aby se to už neopakovalo** (odkazuje na nápis z transparentu vyvěšeného během zakládací schůze klubu) a stejnojmenný katalog k této výstavě. Hlavní těžiště projektu spočívalo samozřejmě v krátkém období několika měsíců roku 1968, kdy vztah reformě komunistického vedení země ke klubu ukázal zřetelné limity tzv. obrodného procesu. Autoři výstavy i publikace (Petr Blažek, Tomáš Bursík, Josef Halla a Jiří Hoppe) však neopominuli ani téma poučivé politické represe a podmínek věznění v tomto období, osudy členů klubu po ukončení činnosti v září 1968, organizace bývalých politických vězňů v exilu a jejich postavení po roce 1989. Součástí katalogu je i DVD se zvukovým záznamem průběhu zakládajícího shromáždění klubu na Žofíně 31. března 1968. Vzhledem ke zvolenému malému formátu katalogu slouží výrazně zmenšené reprodukce řady dokumentů pouze jako ilustrativní materiál. Pro ty, kteří se chtějí do publikovaných dokumentů začíst, lze doporučit internetové stránky Ústavu pro studium totalitních režimů, kde je možno výstavu i katalog studovat zvětšeně (<http://www.ustrcr.cz/cs/k-231>).

V roce 2008 připravil Národní archiv cyklus panelových výstav pod názvem **Osmičky v dějinách českých zemí**. Projekt zahrnoval vybrané dějinné mezníky v českých (československých) dějinách, jejichž společ-

ným jmenovatelem byla osmička na konci letopočtu. V rámci projektu byly veřejnosti představeny události z let 1848, 1918, 1938, 1948 a 1968. Základní ideou výstav bylo ukázat konkrétní rok jako kaleidoskop událostí s důrazem na ty zásadní. Ke každé panelové výstavě byl připraven i katalog. Výstavu i doprovodný katalog k roku 1968, jejichž autorem byl Jaroslav Pažout, sledovaly události tohoto roku od pádu Antonína Novotného na začátku ledna 1968 až do jeho konce, který byl ve znamení nástupu tzv. zdravých sil a zároveň i odporu veřejnosti proti postupující tzv. normalizaci. Akcent byl položen na vývoj politický, nechybí ovšem ani dokumenty vztahující se ke kulturněspolečenskému životu země. Velký prostor byl věnován průběhu okupace Československa v srpnu 1968 a odporu proti ní. Náplní výstavy i katalogu byly vzhledem k archivní povaze celého projektu v první řadě písemné dokumenty, které jsou ovšem doplněny i o fotografie a letáky. Většina materiálů pochází z fondů a sbírek Národního archivu, využity byly ovšem i jiné zdroje, včetně soukromých archivů. Za zmínku stojí např. dosud nepublikované fotografie z okupace Karlových Varů sovětskými vojsky ze soukromého archivu Josefa Hally. Podobně jako u případě výstavy ke Klubu 231 lze také zde odkázat na internetové stránky, na kterých jsou všechny panelové výstavy k „osmičkovým rokům“ včetně katalogů – v lepší obrazové kvalitě než katalogy „papírové“ – zveřejněny (<http://www.nacr.cz/vystavy/osmicky/menu.aspx>).

Vývoji Liberce v 60. letech 20. století a okupaci města v srpnu 1968 byla věnována výstava Severočeského muzea v Liberci nazvaná prostě **Liberec 1968**, jejímiž autory byly Markéta Lhotová a Jan Mohr. K výstavě byl vydán i stejnojmenný katalog, který se – stejně jako vlastní expozice – skládá ze dvou do značné míry samostatných částí. První je věnována kulturněhistorickému vývoji Liberce v 60. letech 20. století. Můžeme sledovat architektonickou proměnu vzhledu města včetně působení mladé generace architektů sdružených posléze okolo SIAL (Sdružení inženýrů a architektů Liberecka) založeného v roce 1968 Karlem Hubáčkem, autorem světově proslulého vysílače a hotelu na Ještědu (s jeho stavbou se započalo r. 1966). Velká pozornost je věnována uměleckému kvasu umožněnému politickým uvolněním v zemi. Připomenuty zde jsou např. sochařské výstavy snažící se reagovat na soudobý trend vývoje tohoto oboru ve světě či liberecká divadelní scéna včetně legendárního Studia Ypsilon. Stranou nebyla ponechána ani proměna všedního dne běžného občana včetně bytového zařízení a spotřební techniky. V této souvislosti samozřejmě musel být zmíněn rozvoj spotřebního průmyslu v Liberci a okolí a fenomén Libereckých výstavních trhů. Druhá část se po krátkém úvodu o politickém vývoji v Liberci na jaře 1968 věnuje průběhu okupace, který zde patřil k nejtragičtějším v celé zemi. Katalog nabízí řadu svědectví o spontánním odporu občanů proti okupaci. Závěr je věnován postupně

likvidaci reforem, které nemohla zabránit ani vystoupení studentů v listopadu 1968 a v prvních měsících roku 1969 či demonstrace u příležitosti prvního výročí okupace v srpnu 1969, brutálně potlačené československými ozbrojenými složkami. Na výstavě i v katalogu mohly být představeny vedle např. slavné fotografie tanku č. 314 ničícího podloubí před libereckou radnicí od Václava Toužimského též bohaté materiály z fondů Severočeského muzea v Liberci, z nichž mnohé byly v době normalizace v muzeu ukrývány a objeveny teprve při jeho nedávné rekonstrukci. Použity byly i navrácené materiály, které v období tzv. normalizace v muzeu zabavila Státní bezpečnost.

Archiv Severoatlantické aliance a český Vojenský ústřední archiv připravily výstavu věnovanou mezinárodnímu kontextu tzv. pražského jara, která se konala 17. – 30. září 2008 v sídle NATO v Bruselu. Zároveň byla vydána doprovodná publikace **The Czechoslovak crisis of 1968-69 in an international context**, obsahující výběr dokumentů z této výstavy. Představuje archivní dokumenty (především zprávy Severoatlantické aliance) a novinové články reflektující situaci v Československu, a také několik protiokupačních letáků z Československa. Publikace je anglicko-francouzská, v těchto jazycích jsou i vybrané dokumenty. Výjimku tvoří pouze několik letáků z Československa, jejichž český text je do angličtiny a francouzštiny přeložen. To jsou bohužel jediné popisky, které publikace obsahuje. Stejně tak v ní chybí jakýkoliv historický úvod, obsahuje pouze stránku a půl dlouhý chronologický přehled událostí. I takto nedostatečně vybavená publikace je ovšem užitečná, umožňuje především seznámení s pohledem Severoatlantické aliance na reformní hnutí v Československu, okupační země i na počínající tzv. normalizaci.

Čtyřicáté výročí tzv. pražského jara se stalo příležitostí k reflexi nejen v Československu. Univerzita v Udine a organizace Azienda Speciale Palaexpo připravily pod patronátem italského a českého prezidenta a českého předsednictví v Evropské unii v roce 2009 výstavu, která se konala od 16. prosince 2008 do 28. února 2009 v Římě a od 22. května do 30. srpna 2009 v Udine. Zároveň byla vydána publikace, nad níž měla stejně jako nad výstavou supervizi Annalisa Cosentinová. Na obou výstupech tohoto velkého projektu se podílela i celá řada českých institucí, mezi hlavními spolupracovníky jsou uvedeny Národní archiv, Národní galerie, Národní filmový archiv a knihovna samizdatové a exilové literatury Libri prohibiti. Cílem výstavy bylo zachytit proměny československé společnosti v období Pražského jara pomocí dobových fotografií významných československých i zahraničních fotografů a představit některé osobnosti československé kultury tohoto období, zejména literatury a výtvarného umění. Publikace má spíše průřezový charakter a její podstatou jsou kvalitní reprodukce dokumentů:

The Czechoslovak crisis of 1968-69 in an international context

*Forty years ago...
the Warsaw Pact countries' intervention in Czechoslovakia*

*Selection of documents
of the exhibition organised at NATO HQ
from 17 to 30 September 2008*

La crise tchécoslovaque de 1968-69 dans un contexte international

*Il y a quarante ans...
Intervention des pays du Pacte de Varsovie en Tchécoslovaquie*

*Sélection de documents
de l'exposition organisée au siège de l'OTAN
du 17 au 30 septembre 2008*

AUGUST '68

Okupácie a občiansky odpor
na Slovensku
v obrazových dokumentoch
Archívu Ústavu pamäti národa

Occupation and Civil Resistance
in Slovakia in Photo Documents
from the Archives
of the Nation's Memory Institute

SRPEN 1968
V LIBERCI

August '68. Okupácia a občiansky odpor na Slovensku v obrazových dokumentoch Archívu Ústavu pamäti národa/ Occupation and Civil Resistance in Slovakia in Photo Documents from the Archives of the Nation's Memory Institute. Ed. Radoslav Ragač. Bratislava, Ústav pamäti národa 2008. 159 s.

Bárta, Milan – Cvrček, Lukáš – Košický, Patrik – Sommer, Vítězslav: Oběti okupace. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů 2008. 191 s.

Blažek, Petr – Bursík, Tomáš – Halla, Josef – Hoppe, Jiří: Aby se to už neopakovalo. Katalog k výstavě o dějinách sdružení bývalých politických vězňů K-231. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů 2008, 83 s.

Bielik, Ladislav: August 1968. Koncepcie a editor: Pavel Meluš, autor textů: Eugen Gindl. Bratislava, Slovart 2008. 72 s.

The Czechoslovak crisis of 1968-69 in an international context. Forty years ago... the Warsaw Pact countries' intervention in Czechoslovakia. Selection of documents of the exhibition organised at NATO HQ from 17 to 30 September 2008. [2008]. 98 s.

Koudelka, Josef: Invaze 1968. Praha, Torst 2008. 295 s.

Lhotová, Markéta – Mohr, Jan: Liberec 1968. Publikace ke stejnojmenné výstavě v Severočeském muzeu v Liberci ve dnech 20. 8. – 19. 10. 2008. Liberec, Severočeské muzeum v Liberci 2008. 60 s.

Pažout, Jaroslav: 1968. Osmičky v dějinách českých zemí. Praha, Národní archiv 2008. 93 s.

Praga da una primavera all'altra: 1968-1969. [Roma, Palazzo delle Esposizioni 16 dicembre 2008 - 28 febbraio 2009: Udine, Chiesa si San Francesco 22 maggio - 30 agosto 2009 / mostra e catalogo a cura di Annalisa Cosentino; realizzata da Università degli Studi di Udine e Azienda Speciale Palaexpo]. Udine, Università degli studi di Udine 2008. 229 s.

Srpen 1968 v Liberci (Tomáš Hasil, Markéta Lhotová, Jindřich Marek, Martina Michalová, Jan Šolc). Liberec, Spacium, o. p. s. 2008. 198 s.

Ivona Raimanová – Hana Seifertová – Jiří Šetlík: Socha a město Liberec 1969. Liberec, Spacium, o. p. s. 2008. 140 s.

Probuzení 1968. Námět, scénář, komentář a režie Pavel Miloslav Michal. Liberec, Spacium, o. p. s. 2008

Liberecká svědectví – jiné osudy. Scénář a režie Jana Hádková. Pro Spacium, o. p. s. a Českou televizi vyrobil Krátký film Praha, a. s. 2008. 57 min.

1945 Osvobození/Liberation, 1968 Okupace/Occupation. Sovětská vojska v Československu/Soviet Troops in Czechoslovakia. Praha, Kant 2008. 271 s.

90 let Poštovního muzea

Pavel Čtvrtník – Jan Kramář – Patricia Tošnerová
Praha 2008

Alexandra Špiritová

V roce 2008 vydal POFIS ve spolupráci s Českou poštou, s. p., Poštovním muzeem a Svazem českých filatelistů I. svazek již 25. dílu Monografie československých a českých známek a poštovní historie. Tentokrát je věnován 90 letům Poštovního muzea v Praze. Autoři publikace jsou ze všech osob nejpovolanější: bývalý dlouholetý ředitel muzea PhDr. Pavel Čtvrtník, PhDr. Jan Kramář a Mgr. Patricia Tošnerová. Oba posledně jmenovaní jsou přední znalci a historikové muzea. Žel, prvně jmenovaný se již vydání knihy nedožil, zemřel 29. 8. 2008. Proto byla také v záhlaví věnována jeho památce.

Na 208 stránkách autoři provádějí čtenáře historií muzea, jeho sbírkami i stručným přehledem jeho dosavadní činnosti. Autoři provázejí zájemce o osudy muzea od jeho počátku a dlouholeté činnosti v Holečkově ulici až po stěhování do Vávrova mlýna, rozmachu činnosti po zřízení pobočky ve Vyšším Brodě i zoufalstvím nad rozvodněním Vltavy při stoleté vodě v roce 2002, kdy hrozil zánik části výstavních prostor v přízemí Vávrova mlýna. Kladem publikace je přetištění mnoha fotografií, kde u většiny jde o jejich „premiéru“. Setkáváme se tak i s tvářemi průkopníků historie československé pošty.

Historie muzea je časově rozdělena do dvou částí. První část zabírá úsek od jeho založení hned po vzniku Československa v roce 1918 až do roku 1964. Druhá část je dovedena do roku 2008. Zdůvodnění takového dělení uvedli autoři druhé části, Čtvrtník a Tošnerová v předmluvě k ní na straně 61. Je natolik zajímavé a ojedinělé, že stojí se o něm zmínit: první část napsal na základě písemných pramenů Jan Kramář, zatímco druhou část historie muzea sestavili její autoři nejen z písemných pramenů, ale jako dlouholetí pracovníci muzea se snažili podchytit vzpomínky, zkušenosti i svědectví bývalých pracovníků muzea i jeho spolupracovníků. Vznikla tak zajímavá práce obsahující i údaje, které bychom v úředních písemných pramenech samozřejmě těžko hledali, např. postoj nadřízených úřadů, který byl mnohdy ovlivněn politickým pohledem na filatelii jako na zájmovou a málem zbytečnou činnost.

Obě části popisu historie Poštovního muzea jsou doplněny šesti přílohami, které uvítá každý zájemce o ní: přehledy o úředním začlenění muzea, jeho pracovníků i archivních pramenech a literatuře.

Další část publikace obsahuje stručného průvodce sbírkami muzea. Ty jsou děleny do čtyř částí: A – Historické listinné sbírky, B – Trojrozměrné sbírky, C – Knihovní sbírka a D – Sbírka známkové tvorby. I tyto sbírky jsou doplněny obrazovou přílohou prostor v Praze i Vyšším Brodě a zajímavou podkapitolou „Známkové podsbírký pohledem sběratelů“. A je dobře, že tato podkapitola je označena jako „známková“. Ostatní sbírky zdaleka známky neobsahují. Z hlediska poštovní historie je nejzajímavější Historická listinná sbírka. Obsahuje totiž pracovní smlouvy jednotlivých poštovníků, jejich patenty, dále různá úřední oznámení a oběžníky a podobné doklady. Časově ovšem přesahuje oněch 90 let existence muzea.

Obdobné je to i u trojrozměrných sbírek, kde můžeme obdivovat např. pověstné poštovní kočáry aj. Také knihovní sbírka obsahuje vzácné poštovní tisky, lexikony aj. Pro ty, kdo propadli kouzlu filatelie, je ovšem nejzajímavější popis i obrázková dokumentace známkové sbírky.

Závěr publikace k 90 letům Poštovního muzea obsahuje „Přehled krátkodobých výstav a akcí Poštovního muzea a katalog filatelistických materiálů k nim vydaných“. Tato část zaujme především filatelisty, i když i ona má význam pro historiky našeho poštovníctví. Celkem lze říci, že k 90. výročí existence Poštovního muzea v Praze byla zpracována jeho historie z hlediska historiků i filatelistů zajímavou a záslužnou publikací, která dosud v naší literatuře chyběla.

Seznam autorů

- PhDr. Václav Bartůšek, Ph.D.**, Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4, vaclav.bartusek@nacr.cz.
- Mgr. Mikuláš Čtvrtník**, Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4, mikulas.ctvrtnik@nacr.cz.
- PhDr. Eva Drašarová, CSc.**, Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4, eva.drasarova@nacr.cz.
- PhDr. ing. Jaroslava Honcová, CSc.**, Dykova 23, 100 00 Praha 10.
- Bc. David Hubený**, Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4, david.hubeny@nacr.cz.
- Mgr. Stanislava Jílková**, Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4, stanislava.jilkova@nacr.cz.
- PhDr. Zdeňka Kokošková**, Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4, zdenka.kokoskova@nacr.cz.
- PhDr. Jiří Křest'an, CSc.**, Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4, jiri.krestan@nacr.cz.
- Raisa Machatková, prom. hist.**, Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4.
- PhDr. Alena Pazderová**, Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4, alena.pazderova@nacr.cz.
- PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.**, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Vlašská 9, 118 40 Praha 1, jara.pazout@volny.cz.
- PhDr. Olga Pospíšilová**, Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4, olga.pospisilova@nacr.cz.
- Dagmar Spáčilová**, Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4, dagmar.spacilova@nacr.cz.
- Mgr. Hynek Stříteský**, Národní technické muzeum, Kostelní 42, 170 78 Praha 7, hynek.archivar@seznam.cz.
- Mgr. Pavel Suk**, Městský úřad Manětín, 331 62 Manětín.
- Mgr. Karolína Šimůnková**, Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4, karolina.simunkova@nacr.cz.
- Prof. PhDr. František Šmahel, DrSc.**, Centrum medievistických studií, Jiiská 1, 110 00 Praha 1, smahel@hiu.cas.cz.
- Mgr. Alexandra Špiritová**, Dykova 23, 100 00 Praha 10.
- PhDr. Vladimír Waage**, Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4, vladimir.waage@nacr.cz.

Paginae historiae 17

Sborník Národního archivu

17/2009

Vedoucí redaktorka: Eva Drašarová

Redakční rada: Emilie Benešová, Jan Kahuda, Vlasta Měšťánková, Helena Sedláčková

Redakční kruh: Václav Babička, Marie Bláhová, Wacław Gojniczek, Tomáš Kalina, Jana Konvičná, Jiří Křest'an, Zlataše Kukánová, Lenka Matušíková, Sheilagh C. Ogilvie, Jaroslav Pažout, Vladimír Růžek, Monika Sedláková, Alexandra Špiritová, Vlasta Valeš

Lektorace jednotlivých příspěvků: Ivan Jakubec, Ludmila Kubátová, Robert Kvaček, Vlasta Měšťánková, Jiří Šouša, Patricia Tošnerová

Překlad a úprava německých resumé: Jaroslav Koláčný

Překlad anglických abstraktů: Lenka Matušíková, Sheilagh C. Ogilvie

Grafická úprava, sazba, návrh obálky: Jiří Stupka

Vydal Národní archiv, Archivní 4, 149 01 Praha 4 v roce 2009.

<http://www.nacr.cz>

Vytiskl Národní archiv.

Náklad 300 výtisků, 1. vydání.

Počet stran: 360 (včetně obrazových a textových příloh)

ISBN 978-80-86712-72-7 ISSN 1211-9768